

Spis treści

Spis treści	1
1. Wprowadzenie	2
Geneza	2
Analiza sytuacji w edukacji - uczenie się przez całe życie	2
Metodyka	3
2. Warunki ramowe	5
2.1 Podstawy administracyjne i prawne	5
2.2 Podstawy strategiczno – merytoryczne	8
2.3 Podstawy naukowe	14
2.4 Systemy edukacyjne w Polsce i w Niemczech (Brandenburgia)	21
2.5 Potencjały wynikające z dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w Euroregionie	32
3. Działania transgraniczne	34
3.1 Edukacja wczesnodziecięca i wychowanie przedszkolne	35
3.2 Edukacja szkolna – poziom podstawowy i ponadpodstawowy ogólnokształcący	49
3.3 Kształcenie zawodowe	66
3.4 Szkolnictwo wyższe	77
3.5 Kształcenie dorosłych	87
4. Finansowanie	97
5. Podsumowanie i perspektywy	99

1. Wprowadzenie

Geneza

Celem euroregionów jest poprawa współpracy transgranicznej między obywatelami i instytucjami w prawie wszystkich obszarach życia społecznego na granicach międzypaństwowych w całej Europie (zob. www.AGEG.eu; 2020). Od ponad 25 lat na granicy polsko-niemieckiej działają cztery euroregiony będące reprezentantami zrzeszonych lokalnych instytucji (m.in. miast, powiatów, gmin). Wraz z upadkiem żelaznej kurtyny, przystąpieniem Polski do strefy Schengen i UE oraz zapewnieniem obywatelom UE swobodnego przepływu osób, powstały istotne polityczne warunki ramowe, które w ogromnym stopniu ułatwiły współpracę transgraniczną. Współzależność transgraniczna wyraźnie wzrosła, czy to w gospodarce, czy to na poziomie społeczeństwa obywatelskiego, czy też w sferze interpersonalnej. Dlatego też obecne cele i podejścia euroregionów są w coraz większym stopniu ukierunkowane na wykorzystanie potencjału danych regionów przygranicznych poprzez usuwanie utrzymujących się nadal barier.

W projekcie DIALOG, finansowanym w ramach Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014 - 2020, organizacje tworzące euroregiony PRO EUROPA VIADRINA i Sprewa-Nysa-Bóbr wspólnie podjęły próbę systematycznego opracowania wybranych priorytetowych działań.

Portret ER SNB & PEV (tworzące stowarzyszenia, loga, etc.)

W celu ułatwienia zrozumienia sąsiada zaoferowały one podmiotom współpracy transgranicznej kursy podnoszące ich wiedzę o strukturach administracyjnych i języku drugiej strony lub warsztaty dotyczące kompetencji interkulturowych.

Analiza sytuacji w edukacji - uczenie się przez całe życie

Polska i Niemcy objęły swoim Traktatem o Dobrym Sąsiedztwie¹ aspekty kultury i edukacji. Traktat ten stanowi ramy współpracy w dziedzinie nauki języków obcych, szkół, szkolnictwa wyższego, kształcenia zawodowego i doksztalcania. Traktat przywiązuje również szczególną wagę do wymiany i spotkań kulturalnych, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Oba państwa realizują to porozumienie bezpośrednio, między innymi poprzez stworzenie struktur Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży i zapewnienie jej środków finansowych, które umożliwią od tego czasu realizację tysięcy projektów wymiany młodzieży. Dało to również początek pracom polsko-niemieckiej Komisji Międzyrządowej, która wraz ze swoimi komisjami i grupami roboczymi od tego czasu poświęca swoją uwagę różnorodnym aspektom kultury i edukacji, zwłaszcza w zakresie współpracy przygranicznej i edukacyjnej. Aktualnym rezultatem pracy Komitetu do spraw Edukacji jest skuteczne wsparcie Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej w opracowaniu i publikacji czterotomowego podręcznika historii "Europa - nasza historia".

Na tle wyżej wymienionych politycznych warunków ramowych, jak również związanych z nimi państwowych i dwustronnych wysiłków, w bezpośrednim regionie przygranicznym Polski i Niemiec pojawiają się szczególne wyzwania i szanse w dziedzinie edukacji - uczenia się przez całe życie. Aspekt edukacji jest codziennym wyzwaniem dla mieszkańców we wszystkich grupach wiekowych, dla prawie wszystkich instytucji publicznych, firm i innych grup społecznych. Wzrost współzależności podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, obszaru administracyjnego lub gospodarczego regionu pogranicza wiąże się zatem z dodatkowymi wysiłkami wykraczającymi poza ogólną potrzebę działania, np. w kontekście zmian demograficznych i niedoboru wykwalifikowanych pracowników lub dynamiki cyfryzacji bądź globalizacji. Z drugiej jednak strony, bliskość geograficzna oferuje również obu krajom różne możliwości nabycia lub

¹ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r., <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19920140056>, dostęp dnia 22.05.2020 r.

dalszego rozwoju (kluczowych) kompetencji pożądaných w kontekście uczenia się przez całe życie mieszkańców obu krajów.

W ostatnich dziesięcioleciach zrealizowano w tej dziedzinie wiele projektów transgranicznych, które były zarządzane przez instytucje niemieckie i polskie, często przy wsparciu programów pomocowych (zwłaszcza INTERREG, Phare/CBC; PNWM, programów krajowych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Federalnej Niemiec) lub własnym wysiłkiem (np. środki budżetowe, wykorzystanie zasobów kadrowych i rzeczowych). Takie dwustronne projekty o charakterze edukacyjnym obejmują wszystkie grupy wiekowe, wiele obszarów tematycznych i społecznych. Z jednej strony wiele z nich osiągnęło poziom wzorcowy, między innymi ze względu na znaczenie merytoryczne, ciągłość bądź zasięg oddziaływania w danej grupie docelowej. Z drugiej strony, corocznie tylko niewielka część dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów, stażystów, studentów, dorosłych pracujących zawodowo, wolontariuszy lub seniorów w regionie przygranicznym angażuje się w działalność transgraniczną o charakterze edukacyjnym i są to przeważnie projekty o efekcie punktowym.

W oparciu o powyższe konstatacje, dwa stowarzyszenia tworzące Euroregion PRO EUROPA VIADRINA podały analizie sytuacji tematykę edukacji – kształcenia ustawicznego na swoim obszarze. W tym celu należało:

- zbadać, przeanalizować i zaprezentować stan systemów edukacyjnych w Polsce i w Niemczech, a także poprzednich działań transgranicznych w tym zakresie,
- dokonać transgranicznego porównania systemów edukacyjnych pod względem ich wspólnych cech i transgranicznej komplementarności,
- określić sposoby systematycznego rozszerzania działalności transgranicznej oraz wyciągnąć wnioski dotyczących dalszej współpracy instytucjonalnej i merytorycznej.

W "Pierwszym raporcie edukacyjnym Frankfurt nad Odrą – Słubice 2018" (Wydawca Frankfurt nad Odrą 2018) po raz pierwszy pokazano transgraniczną i opartą na danych analizie sytuację w obszarze edukacji - kształcenia ustawicznego dla miasta bliźniaczego Frankfurt nad Odrą - Słubice. Jej wyniki zostały uwzględnione w przeprowadzonej przedmiotowej analizie sytuacji, która z kolei została po raz pierwszy przeprowadzona w tak systematyczny i całościowy sposób dla obszaru całego Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w odniesieniu do poszczególnych grup wiekowych. Euroregion widzi w określonych tutaj podejściach do działań podstawę do systematycznego zwiększania udziału obywateli wszystkich grup wiekowych w działaniach transgranicznych wraz z odpowiedzialnymi instytucjami i podmiotami oraz do przyczyniania się do rozwoju potencjału wynikającego z bliskości przestrzennej, tj. nabywania lub utrwalania kluczowych kompetencji.

Metodyka

Istotną podstawą systematycznej analizy sytuacji rozpoczętej w 2017 roku w ramach projektu DIALOG była ocena dotychczasowych i obecnych działań podmiotów w ramach Euroregionu. Skoncentrowano się na projektach dotyczących poszczególnych grup wiekowych, które mają nieformalny, pozaformalny lub formalny charakter edukacyjny. W tym celu dwa stowarzyszenia członkowskie oceniły w szczególności projekty spotkań finansowane przez PNWM (pozaszkolne i szkolne) i UE (Fundusz Małych Projektów w Programie Operacyjnym / Współpracy Brandenburgia - Lubuskie 2007 -2013 i 2014 - 2020 / INTERREG IV A; INTERREG VA). Włączono również inne projekty (INTERREG) oraz doświadczenia wynikające z zaangażowania dwóch stowarzyszeń założycielskich w poprawę współpracy transgranicznej. Działania te zostały przeanalizowane pod względem treści i metodologicznych podejść, aspektów promujących i utrudniających, tak aby uzyskać wskazówki dotyczące podejścia do działań. O ile odpowiednie dane statystyczne były dostępne i możliwe do uzyskania dla obu stron, zostały one przetworzone w kontekście odpowiednich grup wiekowych i okoliczności w taki sposób, aby można było sformułować stwierdzenia ilościowe wykraczające poza elementy jakościowe, np. dotyczące zakresu lub intensywności interakcji. W

2019 roku we współpracy z Centrum Interkulturowego Uczenia się Uniwersytetu Europejskiego Viadrina przeanalizowano zgromadzony stan wiedzy, uzupełniony o treści administracyjne i naukowe, jak również ocenę dalszych przykładów najlepszych praktyk z innych regionów przygranicznych, co odzwierciedlono w rozmowach z ekspertami i podmiotami aktywnymi w ramach polsko-niemieckich warsztatów.

Poniżej przedstawiono wyniki analizy sytuacji transgranicznej "Edukacja - Uczenie się przez całe życie na przykładzie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA". Po przedstawieniu warunków ramowych, które są niezbędne dla transgranicznego podejścia do edukacji, w analizie pokazano sytuację w Euroregionie i podejścia do działań, które wynikają z silniejszej współzależności w dziedzinie edukacji w polsko-niemieckim regionie przygranicznym jako szansę szczególnie dla mieszkańców wszystkich grup wiekowych i funkcjonujących na tym terenie instytucji. Oparto się przy tym na podejściu całościowym, uwzględniającym zarówno edukację formalną, jak i uczenie się pozaformalne i nieformalne.

2. Warunki ramowe

2.1 Podstawy administracyjne i prawne

Już ponad 70 lat temu edukacja została podniesiona przez ONZ do rangi jednego z praw człowieka. Od tego czasu edukacja jest uznawana za zadanie państwowe, edukacja podstawowa ma być dostępna dla wszystkich bezpłatnie i obowiązkowo, a kształcenie zawodowe i doksztalcanie powinno być dostępne dla wszystkich. Jak wynika z regularnych badań PISA, państwa światowej wspólnoty dostosowały się do tego w różnym stopniu.

(<https://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunft-bildung/156819/menschenrecht>; 17.02.2020)
Quellentext

"Jeder Mensch hat das Recht auf Bildung." Allgemeine Erklärung der Menschenrechte (1948), Artikel 26: AEMR, Artikel 26 (Auszug): „Die Bildung muss auf die volle Entfaltung der menschlichen Persönlichkeit und auf die Stärkung der Achtung vor den Menschenrechten und Grundfreiheiten gerichtet sein. Sie muss zu Verständnis, Toleranz und Freundschaft zwischen allen Nationen und allen rassischen oder religiösen Gruppen beitragen und der Tätigkeit der Vereinten Nationen für die Wahrung des Friedens förderlich sein.“

http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf

*„Każdy człowiek ma prawo do nauki.” Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948 r.), artykuł 26 PPCz (wyciąg): *Celem nauczania jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Krzewi ono zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi; popiera działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.**

Od tego czasu każdy człowiek uzyskał prawo do nauki, które - przynajmniej na poziomie podstawowym - powinno być dla niego dostępne również w oparciu o zasady obligatoryjności i bezpłatności. Dalsze kształcenie techniczne i zawodowe lub wyższe powinno być również dostępne dla wszystkich. Z tego wynikają zadania dla państw na całym świecie. Jednak rodzice są również zobowiązani do współpracy. Ponieważ to prawo człowieka do edukacji ma na celu nie tylko "pełny rozwój osobowości ludzkiej", ale również wspieranie "zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między wszystkimi narodami...", stanowi również punkt wyjścia w analizie i projektowaniu transgranicznych rozwiązań edukacyjnych.

Na szczeblu europejskim to prawo człowieka jest odzwierciedlone w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

Artikel 14 „Jede Person hat das Recht auf Bildung sowie auf Zugang zur beruflichen Ausbildung und Weiterbildung“.²

Artikel 15 „Jede Person [...] das Recht [hat], zu arbeiten und einen frei gewählten oder angenommenen Beruf auszuüben“.³

W związku z tym poszczególne państwa członkowskie UE również stosują się do nich. Zostanie to zilustrowane na przykładzie Niemiec i Polski. Odpowiedzialność za edukację w Republice Federalnej, zgodnie z jej strukturą federalną, spoczywa zasadniczo na krajach związkowych, a w Rzeczypospolitej Polskiej jest to przede wszystkim odpowiedzialność państwa. Na przykład Konstytucja Kraju Związkowego Brandenburgia odnosi się do tego prawa człowieka, zwłaszcza poprzez art. 29, a polska Konstytucja poprzez art. 70.

Folgendes muss auf Zitierregeln geprüft werden (ist es Auszug oder 1:1?):

Artykuł 29) Każdy ma prawo do edukacji.

(2) Kraj Związkowy jest zobowiązany tworzyć publiczne instytucje edukacyjne i wspierać systemy kształcenia zawodowego.

² Artikel 14 Charta der Grundrechte der Europäischen Union.

³ Artikel 15 EUV 14 Charta der Grundrechte der Europäischen Union.

(3) Każdy ma prawo do równego dostępu do publicznych instytucji edukacyjnych niezależnie od swej sytuacji materialnej i socjalnej oraz swych przekonań politycznych. Szczególnym wsparciem należy otoczyć osoby szczególnie uzdolnione, osoby znajdujące się w trudnej sytuacji socjalnej oraz osoby niepełnosprawne.

Artykuł 70 (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) „Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa“.⁴

W stosunkach dwustronnych między oboma państwami podstawę podejmowania wszelkich działań stanowi Traktat o przyjaznej współpracy i dobrym sąsiedztwie (xyz 1991 r.)

Wyciąg z „Traktatu między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o Dobrym Sąsiedztwie i Przyjaznej Współpracy z 17 czerwca 1991 r. “

Artykuł 25

1. Umawiające się Strony potwierdzają swą gotowość do umożliwienia wszystkim zainteresowanym osobom pełnego dostępu do języka i kultury drugiego kraju i będą popierać odpowiednie państwowe oraz prywatne inicjatywy i instytucje.

2. Umawiające się Strony będą w większej mierze popierać upowszechnianie literatury klasycznej i współczesnej drugiego kraju zarówno w języku oryginału jak i w przekładzie.

3. Umawiające się Strony opowiadają się zdecydowanie za rozszerzeniem możliwości nauki języka drugiego kraju w szkołach, uczelniach i innych placówkach oświatowych. Będzie się przy tym również dążyć do zakładania szkół, w których nauczanie będzie się odbywać w obu językach. Dołożą one ponadto starań na rzecz rozszerzenia możliwości studiów polonistycznych i germanistycznych w uczelniach drugiego kraju.

4. Umawiające się Strony będą współpracować w delegowaniu nauczycieli, w kształceniu i doskonaleniu zawodowym pracowników dydaktycznych oraz w rozwijaniu i udostępnianiu pomocy naukowych, łącznie z wykorzystaniem telewizji, radia, techniki audiowizualnej i komputerowej.

5. Prace niezależnej polsko-niemieckiej Komisji do spraw podręczników szkolnych będą nadal popierane.

Artykuł 26

1. Umawiające się Strony podkreślają konieczność znacznego rozszerzenia współpracy w dziedzinie nauki i szkolnictwa. Będą w szczególności wspierać i nadal rozszerzać bezpośrednią współpracę i wymianę między szkołami, uczelniami oraz naukowymi instytucjami badawczymi, zarówno poprzez wymianę uczniów, studentów, nauczycieli, pracowników naukowych jak i wspólne przedsięwzięcia.

2. Umawiające się Strony potwierdzają zamiar zbadania możliwości wzajemnego uznawania okresów studiów i dyplomów uczelni.

Traktat przywiązuje również szczególną wagę do zacieśnienia współpracy w zakresie kształcenia zawodowego, wymiany i spotkań kulturalnych, zwłaszcza wśród młodzieży.

W tym kontekście duża liczba krajowych regulacji prawnych w Polsce i w Niemczech służy realizacji prawa do edukacji w zakresie praw człowieka. W oparciu o wybrany kierunek działań należy podkreślić regulacje odnoszące się w szczególności do edukacji - uczenia się przez całe życie w kontekście transgranicznym i międzykulturowym: np. Brandenburska Ustawa Szkolna § 4, ust. 5 oraz polska ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. "Prawo oświatowe".

⁴ Artikel 70 Polnischen Verfassung.

Brandenburger Schulgesetz § 4, Abs. 5: „Die Schule fördert die Bereitschaft zur friedlichen Nachbarschaft in der Grenzregion. [...]Die Schule fördert die Bereitschaft zur friedlichen Zusammenarbeit mit den polnischen Nachbarn.“⁵

Brandenburska Ustawa Szkolna § 4, ust. 5: „Szkoła kształtuje gotowość do pokojowego sąsiedztwa na pograniczu. [...] szkoła wspiera gotowość do pokojowej współpracy z polskim sąsiadem.“⁶

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. "Prawo oświatowe"

Preambuła

(...) Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata.(...)

Art. 1 punkt 13) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce narodowej i światowej;

Art. 1 punkt 15) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej;

Polska Rada Ministrów przyjęła również „Perspektywy uczenia się przez całe życie” w formie uchwały. Dokument jest wynikiem prac Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji. Ministerstwo Edukacji Narodowej koordynuje jego prace.

Podstawą nowej polityki w tym zakresie jest:

- zorientowanie na efekty uczenia się - z podkreśleniem możliwie najszerzego dostępu do dobrej jakości uczenia się (niezależnie od sytuacji, w których ono zachodzi) i uzyskiwania kwalifikacji docenionych w kraju i zagranicą,
- podporządkowanie działań interesowi osób, uczących się w różnych sytuacjach (w szkole i uczelni, na stażach i kursach, w pracy, w różnych organizacjach i wprost w sytuacjach życia codziennego) i w różnym wieku - z podkreśleniem potrzeby spójności działań wielu instytucji, resortów i partnerów,
- równe traktowanie, docenianie i promowanie uczenia się w różnych formach i na różnych etapach życia - z podkreśleniem potrzeby rozwoju słabiej dotychczas rozwiniętych form i etapów uczenia się, w tym zwłaszcza wczesnej edukacji, edukacji praktycznej powiązanej ściśle z potrzebami gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego oraz edukacji dorosłych, łącznie z edukacją seniorów.

„Perspektywa uczenia się przez całe życie” przedstawia również kwestie oceny i potwierdzania efektów uczenia się. Chodzi tu m.in. o możliwości rozwoju wiedzy i umiejętności osób (kompetencji) oraz potwierdzanie ich zdobycia zgodne z wymaganiami rynku pracy (poprzez nadanie kwalifikacji), a także o ułatwienie swobodnego przepływu pracowników nie tylko między państwami Unii Europejskiej, ale także między różnymi sektorami gospodarki⁷.

⁵ § 4 BbgSchulG Gesetz über die Schulen im Land Brandenburg (Brandenburgisches Schulgesetz - BbgSchulG).

⁶ § 4 BbgSchulG Gesetz über die Schulen im Land Brandenburg (Brandenburgisches Schulgesetz - BbgSchulG).

⁷ Perspektywa Uczenia się przez całe życie, <https://www.gov.pl/web/edukacja/perspektywa-uczenia-sie-przez-cale-zycie> dostęp dnia 22.05.2020 r.

2.2 Podstawy strategiczno – merytoryczne

Organizacja Narodów Zjednoczonych – Zadania dla Edukacji w Agendzie Zrównoważonego Rozwoju 2030

W ciągu ponad siedmiu dekad od II Wojny Światowej gospodarka rozwijała się tak szybko, że globalna współzależność np. przepływów towarów ma wpływ na wszystkie państwa świata. W związku z przewidywalnymi wyzwaniami konsekwencje związane z tą globalizacją wymagają wspólnych działań (w tym w odniesieniu do zmian klimatycznych, niedoborów zasobów, różnic w poziomie dobrobytu). Społeczność międzynarodowa odpowiedziała ostatnio na tę potrzebę "Celami Zrównoważonego Rozwoju" (ONZ 2015), które po raz pierwszy mają zastosowanie do wszystkich państw świata w aspekcie gospodarczym, społecznym i ekologicznym. Cele te obejmują również Cel 4 Globalnego Zrównoważonego Rozwoju, Program Edukacji 2030.

Agenda Edukacja 2030: "Edukacja wyposaża uczniów w każdym wieku w umiejętności i wartości niezbędne do bycia odpowiedzialnymi obywatelami świata. Obejmuje to poszanowanie praw człowieka, równość płci i zrównoważenie środowiskowe. Inwestowanie w edukację i wzmacnianie sektora edukacji jest kluczem do rozwoju kraju i jego mieszkańców. Zapewnienie do 2030 r. włączającej, opierającej się o równość szans, wysokiej jakości edukacji i możliwości uczenia się przez całe życie

Zadania globalnego celu zrównoważonego celu 4

4.1 Do 2030 roku zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom ukończenie nieodpłatnej, sprawiedliwej, dobrej jakości edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym prowadzącej do efektywnych wyników w nauce, zgodnie z Celem czwartym.

4.2 Do 2030 roku zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom dostęp do wysokiej jakości rozwoju we wczesnym dzieciństwie, opieki i edukacji przedszkolnej przygotowującej do rozpoczęcia edukacji na poziomie podstawowym.

4.3 Do 2030 roku zapewnić wszystkim kobietom i mężczyznom równy, przystępny cenowo dostęp do wysokiej jakości wykształcenia technicznego, zawodowego i wyższego, w tym do wyższych uczelni.

4.4 Do 2030 roku znacznie zwiększyć liczbę młodzieży i dorosłych, którzy posiadają odpowiednie umiejętności, w tym techniczne i zawodowe, potrzebne przy uzyskaniu zatrudnienia, znalezieniu godziwej pracy i rozwoju przedsiębiorczości.

4.5 Do 2030 roku wyeliminować nierówność płci w edukacji i zapewnić równy dostęp do edukacji na wszystkich poziomach oraz do szkoleń zawodowych dla najsłabszych grup, w tym dla osób niepełnosprawnych, ludności rdzennej oraz dla dzieci w trudnej sytuacji.

4.6 Do 2030 roku zapewnić, by młodzież i znaczny odsetek osób dorosłych, zarówno kobiet jak i mężczyzn, nabyła umiejętność czytania, pisania oraz liczenia.

4.7 Do 2030 roku zapewnić, że wszyscy uczący się przyswoją wiedzę i nabędą umiejętności potrzebne do promowania zrównoważonego rozwoju, w tym między innymi przez edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci, promowania kultury pokoju i niestosowania przemocy, globalnego obywatelstwa oraz docenienia różnorodności kulturowej i wkładu kultury w zrównoważony rozwój

4.A Tworzyć nowe i poprawić stan istniejących już placówek edukacyjnych, które powinny uwzględniać potrzeby dzieci, osób niepełnosprawnych, zarówno chłopców jak i dziewcząt, a także zapewnić bezpieczne, wolne od przemocy, inkluzywne i produktywne środowisko nauczania dla wszystkich.

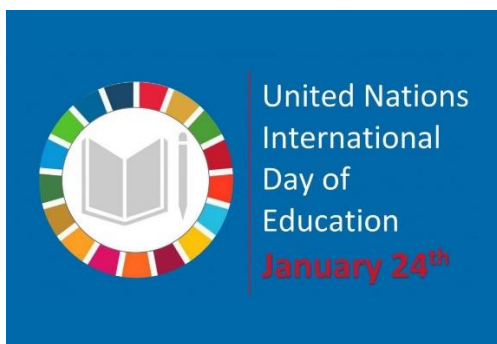
4.B Do 2020 roku znacząco zwiększyć liczbę stypendiów dla obywateli krajów rozwijających się, w szczególności dla osób pochodzących z krajów najmniej rozwiniętych, małych państw

wyspiarskich i krajów afrykańskich. Stypendia powinny ułatwić rekrutację na wyższe uczelnie, w tym dostęp do szkoleń zawodowych, technologii informacyjnych i komunikacyjnych, programów technicznych, inżynierskich i naukowych w krajach rozwiniętych i rozwijających się.

4.C Do 2030 roku znacząco zwiększyć liczbę wykwalifikowanych nauczycieli, w tym w drodze międzynarodowej współpracy w zakresie szkolenia nauczycieli w krajach rozwijających się, szczególnie w krajach najmniej rozwiniętych i małych państwach wyspiarskich.

(<https://en.unesco.org/commemorations/educationday>).

Uznając fakt, że edukacja ma istotny wpływ na rozwój narodów i ludzi, społeczność międzynarodowa wyznaczyła niniejszym cel na rok 2030, który obejmuje uczenie się przez całe życie. UNESCO koordynuje ten proces, prowadzi ogólnoswiatowy monitoring osiągniętych postępów oraz przedstawia propozycje dotyczące treści i formy. W 2018 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych ustanowiła **Międzynarodowy Dzień Edukacji**, który po raz pierwszy obchodzony był 24 stycznia 2019 roku, aby podkreślić rolę edukacji w świecie.

Bildquelle: <https://newsum.in/news/world/24-january-is-international-day-of-education/>

Unia Europejska – Wizja Europejskiego Obszaru Edukacji 2025

Już w 2009 roku państwa członkowskie Unii Europejskiej uzgodniły strategiczne ramy europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia ("Kształcenie i szkolenie 2020 / ET 2020"), które uwzględniają również różnorodność kultur w Europie. W tych wspólnych ramach strategicznych państwa członkowskie wyznaczają sobie również konkretne, wymierne ilościowo cele, które mają zostać osiągnięte do roku 2020.

ET 2020 ustanawia następujące poziomy odniesienia na poziomie europejskim do 2020 r. (por. EC 2010 Benchmarks /<https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks>):

- co najmniej 95 proc. dzieci powinno uczestniczyć we wczesnej edukacji
- odsetek piętnastolatków posiadających niedostateczne umiejętności w dziedzinie czytania, matematyki i nauk przyrodniczych powinien być niższy niż 15 proc.
- odsetek młodych osób w wieku 18-24 lat wcześnie kończących naukę powinien być niższy niż 10 proc.
- co najmniej 40 proc. osób w wieku 30-34 lat powinno mieć ukończoną jakąś formę kształcenia wyższego
- co najmniej 15 proc. dorosłych powinno uczestniczyć w procesie uczenia się
- co najmniej 20 proc. osób kończących studia wyższe i 6 proc. osób w wieku 18-34 lat mających wykształcenie zawodowe, powinno mieć za sobą pobyt edukacyjny lub szkoleniowy za granicą

- odsetek absolwentów (osób w wieku 20-34 lat, które ukończyły z powodzeniem naukę w szkole ponadgimnazjalnej lub wyższej), którzy znajdują zatrudnienie w ciągu 1-3 lat od zakończenia nauki, powinien wynosić co najmniej 82 proc.

Stan wdrożenia tych wskaźników jest corocznie weryfikowany, a w 2018 r. Niemcy i Polska poczyniły postępy w wielu przypadkach (vgl. EC 2019 = Education and Training Monitor – Country analysis 2019 / <https://op.europa.eu/fr/publication-detail/-/publication/54967d20-8cf6-11e5-b8b7-01aa75ed71a1>).

Wskaźniki kluczowe		Niemcy		Polska		Średnia UE	
		2009	2018	2009	2018	2009	2018
Wczesne porzucenie edukacji i nauki zawodu (wiek 18-24 lat)		11,1 %	10,3 %	5,3%	4,8%	14,2 %	10,6 %
Absolwenci edukacji na poziomie wyższych (wiek 30-34 lat)		29,4 %	34,9 %	32,8 %	45,7 %	32,3 %	40,7 %
Wczesnodziecięca opieka, edukacji, wychowanie (od czwartego roku życia do początku wieku obowiązku szkolnego) (2011-2014)		96,0 %	96,4 %	70,9 %	91,9 %	90,8 %	95,4 %
Odsetek 15-latków z niskimi osiągnięciami w:	czytaniu	18,5 %	16,2 %	15,0 %	14,4 %	19,5 %	19,7 %
	matematyce	18,7 %	17,2 %	20,5 %	17,2 %	22,3 %	22,2 %
	Naukach przyrodniczych	14,8 %	17,0 %	13,1 %	16,3 %	17,7 %	20,6 %
Odsetek zatrudnionych absolwentów w zależności od poziomu edukacji (wiek 20-34 lat, opuszczenie systemu edukacji 1-3 lat przed rokiem referencyjnym)	ISCED 3-8 (total)	85,3 %	92,1 %	78,4 %	83,1 %	78,3 %	81,6 %
Udział dorosłych w działaniach uczenia się przez całe życie (wiek 25-64 lat)	ISCED 0-8 (total)	8,0%	8,2%	4,7%	5,7%	9,5%	11,1 %
Mobilność edukacyjna	Mobilni absolwenci szkół wyższych z zagranicy (ISCED 5-8)	:	5,1%	:	1,0%	:	3,6%
	Absolwenci szkół wyższych – mobilność odnosząca się do studiów (ISCED 5-8)	:	12,8 %	:	:	:	8,0%

Na przykład, odsetek absolwentów szkół wyższych znacznie wzrósł w obu krajach, a Polska przy 45,7% (2018 r.) przekroczyła zakładany cel. Oba kraje muszą natomiast podjąć działania w zakresie kryteriów "uczestnictwa dorosłych w procesie uczenia się przez całe życie" i "mobilności edukacyjnej".

Oceniając to i biorąc pod uwagę obecne wyzwania, państwa członkowskie Europy nadal jednoczą się w świadomości tego, że edukacja i kultura są decydującymi siłami napędowymi rozwoju gospodarczego i społecznego dla zrównoważonej Europy. Już w 2017 r. Rada Europejska uzasadniła swoją wizję przyszłości konkluzjami (KE 2017), które Komisja Europejska wykorzystała jako podstawę różnych inicjatyw na rzecz budowy europejskiego obszaru edukacji.

Konkluzje Rady Europejskiej (WE 2017)

- Wzmocnienie strategicznych partnerstw między instytucjami szkolnictwa wyższego w całej UE oraz promowanie powstania około dwudziestu "europejskich uniwersytetów" do 2024 r. (umożliwienie studentom uzyskania dyplomu poprzez połączenie studiów w kilku krajach UE, co przyczyni się do zwiększenia międzynarodowej konkurencyjności europejskich uniwersytetów;);
- Zwiększona nauka języków obcych, znajomość co najmniej dwóch języków europejskich oprócz języka ojczystego;
- większa mobilność studentów dzięki wprowadzeniu "europejskiej legitymacji studenckiej".
- Promowanie współpracy między państwami członkowskimi w zakresie wzajemnego uznawania kwalifikacji w szkolnictwie wyższym i średnim w odpowiednich ramach;
- wykorzystanie Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego jako okazji do podniesienia świadomości na temat społecznego i gospodarczego znaczenia kultury i dziedzictwa kulturowego

W tym kontekście opracowano również konkretne strategie, w tym dla młodzieży, kultury i edukacji cyfrowej. Wraz z Europejskim Obszarem Edukacyjnym Komisja Europejska realizuje następującą wizję Europy.

Wizja Komisji UE dla Europy (https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area_de), w której

- pobyt za granicą w celach naukowych i edukacyjnych staje się normą,
- kwalifikacje szkolne i uniwersyteckie są uznawane w całej UE,
- powszechne jest posługiwanie się dwoma językami poza językiem ojczystym,
- każdy ma dostęp do wysokiej jakości edukacji, bez względu na swoje pochodzenie społeczne i ekonomiczne, oraz
- ludzie są w pełni świadomi swojej europejskiej tożsamości, europejskiego dziedzictwa kulturowego i jego różnorodności

Aby wesprzeć wysiłki wszystkich państw UE w realizacji tej wizji europejskiego obszaru edukacyjnego, program Erasmus+ jest w szczególności niezbędnym instrumentem, który może zwiększyć mobilność edukacyjną, a tym samym poprawić indywidualną wiedzę (np. językową), umiejętności (międzykulturowe) oraz rozwój świadomości europejskiej wśród uczestników. Inicjatywy podejmowane przez Komisję Europejską są ukierunkowane nie tylko na aspekty formalne (np. uznawanie dyplomów szkół i uczelni wyższych, równość szans), ale także na treści (np. znajomość języków, świadomość tożsamości europejskiej i różnorodności kulturowej). Obecne ramy strategiczne w ramach ET 2020 będą nadal obowiązywać. Dlatego też dużą wagę przywiązuje się do jakości i skuteczności edukacji od wczesnego dzieciństwa, po kształcenie zawodowe i wyższe dla dorosłych. Ścieżki formalne, pozaformalne i nieformalne powinny umożliwiać uczenie się przez całe życie i promować innowacje, kreatywność i przedsiębiorcze myślenie. W tym celu Komisja UE opracowała ramy orientacyjne dla kompetencji kluczowych (zob. również sekcja 2.4 Podstawy naukowe), umiejętności informatycznych, wspólnych wartości i edukacji integracyjnej. Dalszy nacisk kładzie się na:

- opiekę nad małymi dziećmi, edukację i szkolenia,
- wzajemne uznawanie kwalifikacji i ukończonych okresów nauki, oraz
- nauczanie i uczenie się języków obcych.

Komisja UE odnosi się w szczególności do ustalenia dotyczące skuteczności wczesnej edukacji (zob. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL%3AST_9014_2019_INIT&from=EN / ZALECENIE RADY w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem; 2019 r. oraz Europejska Sieć Ekspertów ds. Ekonomiki Edukacji (EENEE) 2018: Korzyści z wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz warunki ich uzyskania).

Badania PISA pokazują, że dzieci, które uczestniczyły we wczesnej edukacji przez ponad rok, osiągają lepsze wyniki w nauce języków i matematyki. Przyczynia się to również do niższego wskaźnika przerywania nauki i lepszej spójności społecznej.

Ponieważ Rada Europejska śledziła te inicjatywy, te strategiczne aspekty stanowią zasadniczą podstawę dla rozwoju polityki edukacyjnej w państwach członkowskich. W ten sposób niniejsza analiza sytuacji stanowi również jednolite ramy orientacyjne dla obu stron polsko-niemieckiego Euroregionu.

Polsko-niemiecki region przygraniczny

Zgodnie ze wspomnianymi wyżej działaniami krajowymi i globalnymi, regiony niemieckie i polskie przejmują również odpowiedzialność za aspekty edukacyjne w ramach swoich własnych zakresów kompetencji. Poniżej przedstawione zostaną wybrane dokumenty strategiczne, które są istotne dla obszaru Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA oraz dla aspektu transgranicznych działań edukacyjnych.

Poprzez „Wspólną koncepcję przyszłości dla polsko-niemieckiego obszaru powiązań 2030” Komitet Planowania Przestrzennego Polsko-Niemieckiej Komisji Rządowej ds. Współpracy Międzyregionalnej i Przygranicznej wydał w 2014 r. deklarację misji, która zawiera również deklaracje celów w zakresie edukacji do 2030 r. dla regionów i województw przygranicznych oraz Berlina i Wielkopolski. Oprócz kompetencji międzykulturowych podkreśla się znaczenie dwujęzyczności, współpracy uniwersyteckiej i umiejętności korzystania ze wspólnego dziedzictwa kulturowego.

W swoim Planie Zagospodarowania Przestrzennego województwo lubuskie (Rozdział XII. Kierunki polityki i zagospodarowania przestrzennego; podrozdział 3 „strefa społeczna” Perspektywa 2⁸) nakreśla cel "Rozwój szkolnictwa poprzez rozbudowę zaplecza technicznego oraz podniesienie

jakości kształcenia w dostosowaniu do potrzeb regionalnego rynku pracy".

Województwo Lubuskie wśród priorytetowych kierunków współpracy zagranicznej wskazuje również „podnoszenie jakości edukacji i szkolnictwa poprzez partnerską współpracę zagraniczną, wymianę doświadczeń i wsparcie działań na rzecz integracji europejskiej”⁹. Podkreśla się tu również rolę Euroregionów, wskazując jako jeden z priorytetów w tym samym dokumencie: „współpraca z Euroregionem Sprewa-Nysa-Bóbr oraz Euroregionem Pro Europa Viadrina”

W swojej strategii internacjonalizacji (patrz https://mdj.brandenburg.de/media_fast/bb1.a.3663.de/internationalisierungsstrategie_deutsch.pdf) kraj związkowy Brandenburgia przywiązuje dużą wagę do umiejętności językowych, kompetencji interkulturowych na wszystkich poziomach oraz międzynarodowej mobilności dzieci i młodzieży. Oprócz opisu sytuacji w zakresie mobilności międzynarodowej (uniwersytet, zawód, szkoła) i partnerstw, strategia uwzględnia również konieczne działania. W przeprowadzonej w 2018 r. ewaluacji dokonano kompleksowego przeglądu dotychczasowej współpracy z Polską (https://mdj.brandenburg.de/media_fast/6228/final_bericht_evaluierung_internationalisierungsstrategie.pdf).

⁸ https://bip.lubuskie.pl/system/obj/38367_TOM_I_PZPWL_22_03_2018.pdf dostępny dnia 24.06.2020 r.

⁹ Uchwała Nr LII/525/2010 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2010 roku w sprawie przyjęcia priorytetów współpracy zagranicznej Województwa Lubuskiego

http://lubuskie.pl/uploads/pliki/wspolpraca_zagraniczna/Priorytety%20Wspolpracy%20Zagranicznej.pdf

W Koncepcji Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA 2014 sformułowano cel "Intensyfikacja opartej na partnerstwie współpracy na rzecz rozwoju potencjału transgranicznego" dla Euroregionu, a ponadto cel cząstkowy został specjalnie poświęcony "promocji innowacji i edukacji". Pozostałe 3 cele cząstkowe również obejmują aspekty, którym przypisano charakter edukacyjny. Na przykład zwiększona współpraca między administracjami, stowarzyszeniami itp., promocja imprez okolicznościowych, wzmocnienie umiejętności sektorowych lub wdrożenie środków mających na celu reagowanie na zmiany demograficzne. Oprócz bezpośrednich aspektów edukacyjnych, odpowiednie środki powinny również przyczyniać się do rozwoju kompetencji w kontekście interakcji transgranicznych, zwłaszcza w sposób nieformalny.

Z inicjatywy Centrum Językowego Uniwersytetu Europejskiego Viadrina oraz Saksońskiej Państwowej Agencji Wczesnej Edukacji eksperci z Polski, Czech, Austrii i Niemiec spotkali się i uzgodnili podczas trzydniowego spotkania "Memorandum w sprawie edukacji językowej w regionach przygranicznych Niemiec, Polski i Czech (2018)" (patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/eigene-publikationen.html>). Odzwierciedla on stanowiska dotyczące aspektów strukturalnych, finansowych i metodologicznych, które służą wykorzystaniu możliwości, jakie stwarza ciągłe nabywanie danego języka sąsiada. Oprócz znajomości języka, podkreśla to niezbędne kompetencje osób pracujących w dziedzinie edukacji w zakresie teoretycznych podstaw nauki języka, związku między językiem i tożsamością oraz wrażliwości międzykulturowej.

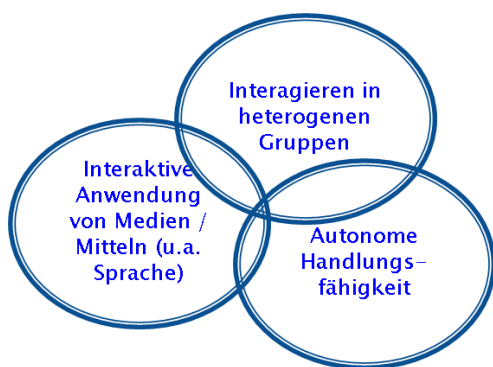
"Pierwszy Raport Edukacyjny Frankfurt nad Odrą - Słubice 2018" jest obszernym zbiorem danych o sytuacji edukacji w zakresie kształcenia ustawicznego dla obu miast (https://powiatslubicki.pl/images/users/345/web_Bildungsreport_2018.pdf). Niniejsza publikacja służy gminom i innym podmiotom jako podstawa do działań mających na celu kształtowanie "Międzynarodowej Lokalizacji Edukacji" - celu Planu Działania "Frankfurt - Słubice" na lata 2014-2020, który jest ukierunkowany w szczególności na poprawę strukturalnych i merytorycznych aspektów metodologicznych, a także na dwujęzyczność od dzieci po osoby starsze, a tym samym także na zapewnienie wykwalifikowanych pracowników.

2.3 Podstawy naukowe.

W przypadku transgranicznych działań edukacyjnych kompetencje interkulturowe są kompetencjami kluczowymi dla nauki i uczenia się przez całe życie. W poniższym rozdziale przedstawione zostaną podstawy naukowe takiego podejścia.

Kompetencja interkulturowa (IK; Thomas źródło?) uważana jest za kluczową kwalifikację, która przejawia się w umiejętności pojmowania, szacunku, doceniania i produktywnego wykorzystania czynników wpływających na kulturę w postrzeganiu, myśleniu, odczuwaniu, ocenianiu i działaniu własnym i innych w sensie wzajemnego dostosowania, tolerancji dla niezgodności i rozwoju synergicznych form wspólnego życia i orientacji na świat.¹⁰ W dalszej części dokumentu kompetencje interkulturowe nie powinny być jednak utożsamiane z kompetencjami samodzielnymi. Według Boltena (2014) kompetencje interkulturowe rozumiane są tutaj jako interakcja kompetencji cząstkowych (technicznych, strategicznych, indywidualnych i społecznych) w ciągłym procesie, które cechują konkretnie działającą osobę w różnych formach i które mają być stale rozwijane (w sensie uczenia się przez całe życie).

W zglobalizowanym świecie rośnie znaczenie nabywania kluczowych kompetencji. W 2005 r. OECD opublikowała ramy odniesienia w zakresie kompetencji kluczowych i wskazała w układzie kontekstowym na interakcję trzech kategorii kompetencji kluczowych. (Porównaj rysunek.)¹¹.

Rys. Abc: OECD (2005 r.) – Trzy kategorie kompetencji kluczowych.

Podstawą jest zdolność do refleksji, która rozwija się w szczególności poprzez (regularne) interakcje w grupach heterogenicznych i jest niezbędna dla rozwoju kompetencji interkulturowych. "Refleksyjność obejmuje nie tylko zdolność do rutynowego postępowania zgodnie z formułą lub metodą w danej sytuacji, ale także do radzenia sobie ze zmianami, do uczenia się na podstawie doświadczeń oraz do krytycznego myślenia i działania."¹²

Unia Europejska intensywnie badała również korzyści płynące z kompetencji interkulturowych w procesie uczenia się przez całe życie, a także opracowała ramy odniesienia. Zgodnie z tym (Unia Europejska; Dziennik Urzędowy z 22.05.2018) kluczowe kompetencje to: "dynamiczne połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, które uczący się musi rozwijać od dzieciństwa przez całe życie. Kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie o wysokiej jakości i w sposób integrujący daje każdemu możliwość rozwijania kluczowych kompetencji. Dlatego podejścia oparte na kompetencjach mogą być stosowane we wszystkich środowiskach edukacyjnych oraz na wszystkich etapach życia".

Szczególnie godne uwagi są zalecenia Rady Europejskiej w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (ZALECENIE RADY z dnia 22 maja 2018 r.): "Wszystkie kompetencje kluczowe są uważane za równie ważne, ponieważ każda z nich przyczynia się do udanego życia w społeczeństwie. Kompetencje mogą być stosowane w wielu różnych środowiskach i w wielu kombinacjach. Nakładają się one

¹⁰ Thomas, 2013 r., str. 143.

¹¹ Definicja i wybór kompetencji kluczowych. Raport OECD (2005 r.), [str. 7](#).

¹² Jak wyżej, str. 10 i następne.

na siebie i zająbiają; ważne aspekty w jednym obszarze wspierają kompetencje w innym. Umiejętności takie jak krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, praca zespołowa, umiejętności komunikacyjne i negocjacyjne, umiejętności analityczne, kreatywność i kompetencje interkulturowe są integralną częścią wszystkich kluczowych kompetencji".¹³

Ramy referencyjne obejmują osiem kompetencji kluczowych:

- umiejętność czytania i pisania
- wielojęzyczność
- umiejętność liczenia, umiejętności naukowe i inżynierskie
- kompetencje cyfrowe i techniczne
- umiejętności interpersonalne i zdolność do nabywania nowych kompetencji
- aktywna postawa obywatelska
- przedsiębiorczość
- świadomość i ekspresja kulturalna

Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 22.05.2018 r.

Zalecenia Rady i Komisji Europejskiej w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-key-competences-for-lifelong-learning_pl)

Również w odniesieniu do pożądaných kompetencji językowych (wielojęzyczność), "pozytywna postawa z docenieniem różnorodności kulturowej" ma korzystny i motywujący wpływ. W związku z tym świadomość i ekspresja kulturalna są również ściśle z tym związane, co wzmacnia rolę kompetencji interkulturowych, a w kontekście euroregionalnym sugeruje włączenie elementów dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Na tej podstawie niniejsza analiza opiera się na ogólnym podejściu polegającym na ukierunkowywaniu transgranicznych działań edukacyjnych nie tylko na rozwój wiedzy i umiejętności (poprzez formalne i pozaformalne oferty edukacyjne), ale przede wszystkim na transgraniczne spotkania jako podstawowe elementy w rozwoju np. postaw doceniających (edukacja nieformalna), przyczyniając się w ten sposób do rozwoju kluczowych kompetencji.

W tym sensie, podstawy teoretyczne są analizowane poniżej.

Spirala edukacyjna

Nabywanie kompetencji interkulturowych jest procesem trwającym przez całe życie, którego nie można uznać za zakończone nabyciem kompetencji indywidualnych lub ukończeniem określonego toku kształcenia. Dlatego powinna ona odbywać się wielokrotnie na wszystkich etapach edukacji, od przedszkola, poprzez szkołę, szkołę zawodową i uniwersytet, aż po akademię dla seniorów. W tym celu opracowano model spirali uczenia się. Spirala uczenia się jest rozumiana jako procesowe zająbienie się wszystkich jej części składowych.¹⁴

¹³ Jak wyżej.

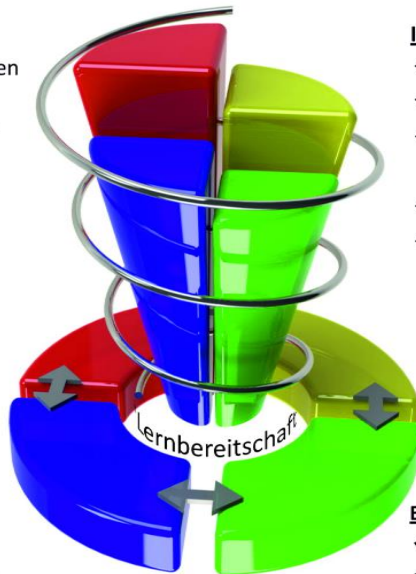
¹⁴ Deardorff, 2008: 8.

Handlungskompetenz

- ✓ Umfassendes kulturelles Wissen
- ✓ Kommunikationsfähigkeiten;
z.B. Fragen und „Nichtwissen“
offenbaren
- ✓ Konfliktlösungsfähigkeit
- + Kreativität
- + Verhaltensflexibilität

Haltungen und Einstellungen

- ✓ Wertschätzung von Vielfalt
- ✓ Ambiguitätstoleranz
- + Akzeptanz, Toleranz, Respekt
für das/den „Andere/n“
- + Respektieren eigener Grenzen
- + „open-mindedness“

Interne Wirkung: Reflexionskompetenz

- ✓ Relativierung von Referenzrahmen
- ✓ Empathiefähigkeit
- + Bewusstheit über Komplexität von
Interaktion und möglichen Einflüssen
- + Fähigkeit zu Perspektivenwechsel
- + Bereitschaft, scheinbar alltägliche
Dinge und erworbene Kenntnisse
immer wieder in Frage zu stellen und zu
erneuern

Externe Wirkung: Konstruktive Interaktion

- ✓ Vermeidung von Regelverletzungen
- ✓ Zielerreichung
- ✓ Erfolgreiches „Teamwork“

*Lernbereitschaft bildet die Basis im Sinne einer expansiven Lernmotivation (Holzkamp 1995)

Źródło: Darla Deardorff, Bertelsmann Stiftung / Fundacja Bertelsmanna 2008 r.

Rozumienie kultury

Znaczenie kultury w odniesieniu do kwestii interkulturowych zostanie zilustrowane za pomocą modelu góry lodowej. Góra lodowa symbolizuje, że nasze pojęcie innej kultury początkowo składa się tylko z wierzchołka lub powierzchni (widoczne elementy), np. symbole, język, rytuały, itp. Głęboko leżące (niewidoczne elementy) wartości, normy, ideały itp. pozostają ukryte i nie są ujawniane na pierwszy rzut oka.¹⁵

Rys. Abc: Model góry lodowej: Widoczne i niewidoczne aspekty kultury¹⁶

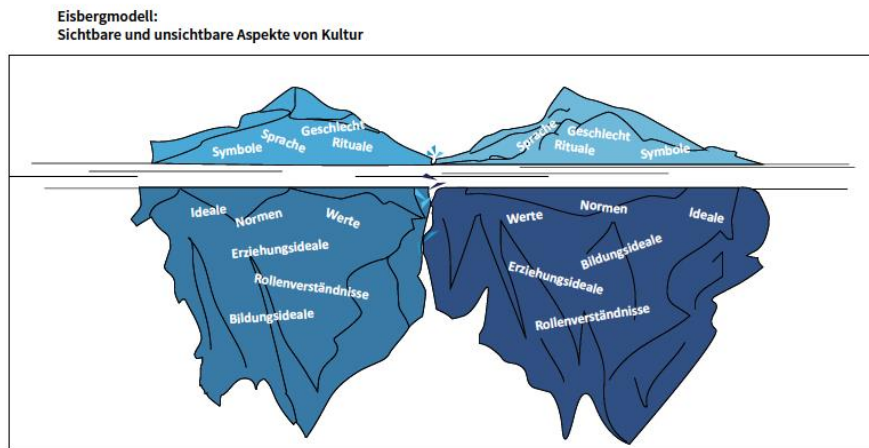

Abbildung 6
Quelle: basierend auf AFS Orientation Handbook 1984.

W spotkaniach interkulturowych irytacja może pojawić się w momencie zderzenia ukrytych wartości, koncepcji ról i konwencji dwóch kultur, jak w przypadku zderzenia dwóch gór lodowych. Są one przypisywane głównie wymianie międzynarodowej, np. podczas międzynarodowych spotkań młodzieży. Model góry lodowej można jednak przenieść również na inne kultury, również w kontekście

¹⁵ Porównaj. Hiller: 2016 r.: str. 8.

¹⁶ Jak wyżej.

wewnątrznarodowym, np. w odniesieniu do kultury przedszkolnej, kultury szkolnej, kultury uczenia się itp. Takie kolizje oczywiście zdarzają się regularnie. Wszystko zależy od tego, jak sobie z nimi poradzimy.

Kulturowe ukierunkowanie hierarchii wartości

Różnice kulturowe są często schematycznie przedstawiane w literaturze specjalistycznej jako wymiary kulturowe lub standardy kulturowe. Wymiary kulturowe, jak również standardy kulturowe określają wartości lub normy, konwencje, a nawet ideały, które są uznawane za charakterystyczne dla niektórych kultur. Tak więc wymiary kulturowe (Hofstede 2001 r.) stanowią uniwersalną siatkę, w ramach której można wpisywać (narodowe) kultury w różnym wymiarze.

Model opracowany przez Hofstede, znany również jako gwiazda wartości, pokazuje szereg kategorii, które opisują te kulturowe orientacje hierarchii wartości. Linie jako wymiary łączą dwie przeciwstawne, ale jednocześnie komplementarne orientacje kulturowe. Wraz z tymi wymiarami do każdej kategorii można przypisać własne koncepcje wartości, które są przemyślane i związane z koncepcjami wartości kulturowych osób trzecich. Jednakże model ten należy postrzegać krytycznie, jeśli zaczyna być on wykorzystywany do tworzenia stereotypów. Może on służyć jedynie jako orientacja w określeniu, do którego z biegunów człowiek czuje się przyciągany, jak zachowuje się z drugą osobą. Ta orientacja zawsze zależy od kontekstu.

Rys. Abc: Gwiazda wartości (Hofstede 2001)¹⁷

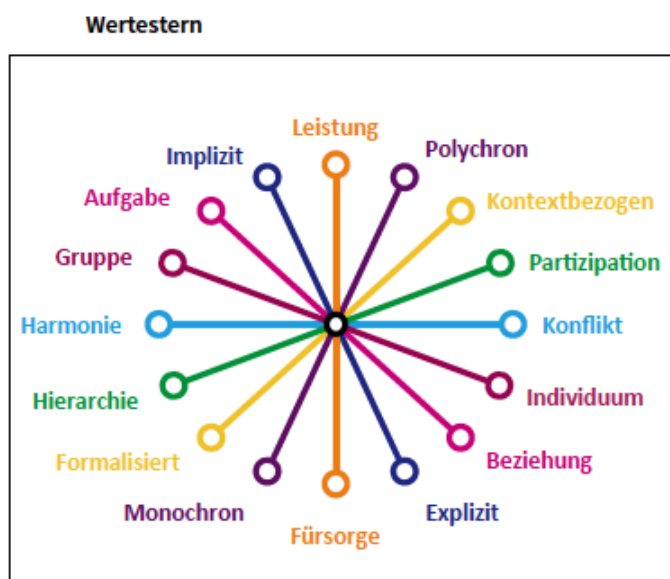

Abbildung 7
Quelle: in Anlehnung an Bosse 2011.

Znaczenie tożsamości regionu pogranicza

Współpraca transgraniczna jest również współpracą interkulturową pomiędzy przedstawicielami różnych (narodowych) kultur. Aby to się udało, ważną rolę odgrywa stopień kompetencji interkulturowej po obu stronach. Poza poznawaniem siebie nawzajem, kontakty ze sobą powinny prowadzić do redukcji stereotypów.

Oprócz dominującej tożsamości narodowej, społecznej i zbiorowej po obu stronach granicy, tożsamość transgraniczna opisuje ugruntowaną, atrakcyjną ofertę tożsamości transgranicznej dla mieszkańców regionu

¹⁷ Jak wyżej.

przygranicznego. Graniczna tożsamość regionalna może być postrzegana zarówno jako tożsamość społeczna, jak i zbiorowa. Wśród specjalistów stosuje się różne modele i kategoryzacje dla regionalnej tożsamości granicznej, jej interkulturowej kompetencji i znaczenia.

Kategoryzacja społeczna, która również utrudnia współpracę:

1. Członkowie grup obcych są postrzegani jako znacznie bardziej wzajemnie do siebie podobni niż członkowie własnej grupy. Zjawisko to znane jest jako homogenizacja grup obcych.
2. Stereotypy tworzą uproszczony, uogólniony i schematyczny obraz obcej grupy na podstawie istniejących doświadczeń i wiedzy, nawet jeśli baza informacyjna jest niewielka lub niepewna.
3. Wymiar społeczny odnosi się do zjawiska podkreślania różnic między grupami, zwłaszcza w celu umożliwienia odróżnienia własnej grupy od grup obcych.
- 4) Ponieważ ludzie mają podstawową potrzebę pozytywnej samooceny, dokonują społecznych porównań między własną a innymi grupami, świadomie lub nieświadomie oceniając grupę, do której należą, bardziej pozytywnie.
- 5) To dążenie do pozytywnej społecznej dystynkcji (nazywanej również preferowaniem własnej grupy) jest bardzo wyraźne. Stosuje się strategie zasobowe i dobiera wymiary porównania społecznego w taki sposób, aby w korzystny sposób odróżniać własną grupę od grup zagranicznych. Jeżeli dana grupa nie ma szans być lepsza od innej grupy pod względem wyników ekonomicznych, technicznych, interkulturowych, sportowych itp., będzie ona lepiej oceniać siebie, na przykład pod względem kryteriów moralnych.

Model kompetencji granicznych według Raascha:

- 1) Kompetencje w zakresie krajoznawczym odnoszą się do wiedzy na temat innej kultury po drugiej stronie granicy.
2. Kompetencja kontrastowa w zakresie krajoznawczym odnosi się do wiedzy o własnej kulturze, a ponadto do umiejętności porównania własnej kultury z kulturą obcą.
3. Kompetencja empatii zostaje osiągnięta, gdy można wykazać zrozumienie innej kultury, choć nie musi temu towarzyszyć uczucie sympatii dla obcej kultury.
- 4) Kompetencje interkulturowe przejawiają się w konstruktywnym współdziałaniu i współpracy z przedstawicielami drugiej kultury.
- 5) Piąty i najwyższy poziom reprezentuje kompetencję, która tworzy wspólnie odpowiedzialne przestrzenie ponad granicami w ramach wspólnego podejmowania decyzji i dlatego musi być opisana jako nowa kompetencja interkulturowa ze względu na zniesienie narodowych granic kulturowych.

Działania na rzecz rozwoju transgranicznej tożsamości regionalnej według Höblera:

1. Nauka języka sąsiada.
2. Systematyczna oficjalna inscenizacja. Mieszkańcy obszarów przygranicznych muszą najpierw uświadomić sobie, że są nie tylko Niemcami, Francuzami czy Czechami, ale także polsko-niemieckimi mieszkańcami obszarów przygranicznych, którzy są specjalnie promowani i mają szansę stać się pionierami tożsamości europejskiej. Można tego dokonać na przykład poprzez oficjalne ceremonie, dni projektowe w szkołach, plakaty, sprawozdania z gazet itp.
3. Przekazywanie wiedzy o sąsiedzie: baza informacyjna, na której kształtują się stereotypy, musi być w jak największym stopniu rozszerzona, aby stworzyć jak najbardziej zróżnicowany obraz narodu sąsiedniego. Można dokonywać promocji za pomocą takich środków, jak kursy studiów regionalnych, bloki nauczania przedmiotów z zakresu nauk społecznych (geografia, historia itp.), wspólne zajęcia uniwersyteckie, spektakle i przedstawienia historyczne, publikacje na temat wspólnej historii, wycieczki do instytucji kulturalnych i przemysłowych po drugiej stronie granicy itp.
4. Przekazywanie wiedzy i umiejętności interkulturowych: Pod warunkiem dostępności zasobów i zainteresowania, można by oferować szkolenia interkulturowe lub dwu- i trójkulturowe w celu

uwrażliwienia studentów na obce systemy orientacji kulturowej i wpływ kultury na zachowania ludzkie, a na tej podstawie promować kompetencje interkulturowe.

5. Intensywny kontakt z członkami narodu sąsiedniego: zróżnicowany obraz innych nie może pozostać jedynie teoretyczno-poznawczy, ale musi być wypełniony życiem. W tym celu konieczne jest, aby przedstawiciele obu narodów spotykali się osobiście i spędzili razem czas w celu lepszego poznania się nawzajem. Możliwymi platformami do tego celu mogą być: wspólne festiwale, obozy młodzieżowe, podróże, współpraca na poziomie instytucjonalnym i stowarzyszeń oraz zarządzane wspólne projekty na poziomie lokalnym, gdzie można zagwarantować pewien, szybki sukces, tak aby zintensyfikować wysiłki i uniknąć frustracji.¹⁸

Reguły organizowania kontaktów pomiędzy podmiotami odmiennej kultury

Badania empiryczne, takie jak Allport (1954 r.), wykazały, że sam kontakt nie gwarantuje promowania wzajemnego zrozumienia i owocnej współpracy. Na przykład, w swojej pracy doktorskiej (studium przypadku: Uniwersytet Europejski Viadrina) dr Hiller stwierdziła, że w czasie studiów wzajemne zrozumienie nie wynika z samego wspólnego życia polskich i niemieckich studentów. Wymaga to interakcji. W związku z tym dr Hiller zainicjowała szkolenia interkulturowe, w których studenci wspólnie rozwiązują zadanie i prowadzą komunikację interkulturową wykraczającą poza hipotezę kontaktową.

W celu uniknięcia - w przypadku braku wystarczających kompetencji interkulturowych - dość realistycznych skutków, które mogłyby wzmocnić uprzedzenia wynikające z kontaktów transgranicznych, oraz w celu zwiększenia prawdopodobieństwa pozytywnego rozwoju sytuacji, poniżej przedstawione zostaną orientacyjne warunki ramowe:

1. Współpraca zamiast konkurencji: współpraca pomiędzy spotykającymi się osobami sprzyja ograniczeniu uprzedzeń, konkurencja utrudnia ją;
- 2) Podobieństwo statusu: ograniczeniu uprzedzeń sprzyja sytuacja, w której spotykające się osoby mają taki sam lub podobny status hierarchiczny lub społeczno-ekonomiczny;
3. Kontakt bliski niż powierzchowny. Im bardziej powierzchowny jest kontakt między ludźmi z różnych kultur, tym bardziej prawdopodobne jest, że uprzedzenia zostaną pozornie potwierdzone, a tym samym utrwalone. Im bliższy i bardziej intensywny jest kontakt, tym większe jest prawdopodobieństwo, że percepcja partnera będzie tak niezakłócona i zróżnicowana, jak to tylko możliwe;
4. Pozytywny klimat społeczny: ograniczeniu uprzedzeń sprzyja fakt, że zainteresowane grupy uważają kontakty transgraniczne za pozytywne, pożądane i godne poparcia;
5. Wzorce, które promują kontakty: Redukcja uprzedzeń jest wspierana przez obecność osób towarzyskich i chętnych do współpracy, które działają w sposób wzorcowy z kompetencjami interkulturowymi i w ten sposób zachęcają do modelowego uczenia się;
6. Nakładanie się kategoryzacji: Ponieważ w przypadku spotkań międzynarodowych kategoryzacja według narodów jest początkowo nieunikniona ("my, Niemcy, spotykamy się z Francuzami"), należy dać możliwość utworzenia tzw. trzeciej kategorii. Są to kategorie, do których należą części obu narodów;
7. Brak skrajnie negatywnego wzajemnego nastawienia: Jeśli wzajemne nastawienie do ważnych tematów jest zbyt negatywne, redukcja uprzedzeń poprzez kontakt jest prawie niemożliwa. W tym przypadku należy podjąć próbę zmiany - nastawienia przynajmniej częściowo - przed spotkaniem, np. poprzez podanie konkretnych informacji o grupie cudzoziemców.¹⁹

¹⁸ Höbner, 2011 r.: str. 325.

¹⁹ Porównaj: Höbner, 2011 r.: 326 i kolejna

Wnioski Pozwalające na wypracowanie transgranicznych działań edukacyjnych

W związku z wyżej wspomnianą korelacją kluczowych kompetencji i ich dalszym rozwojem na przestrzeni czasu, należy w celu ustrukturyzowania sposobów działania odnieść się do metodologii.

Na przykład w cytowanym już badaniu OECD (2005 r.) wskazano również, że trzy główne kategorie kluczowych kompetencji są w zależności od kontekstu danej sytuacji w różnym stopniu pożądane. Korelację tę ilustruje model trójwymiarowy, w którym np. w uproszczeniu poziom wiedzy poznawczej danej osoby (interaktywne korzystanie z mediów i zasobów) oraz jej zachowanie w grupach społecznych (autonomiczna zdolność do działania) wpływa na jej zdolność do współpracy (interakcja w grupach niejednorodnych). Wymaga to zatem wystarczająco zróżnicowanej analizy konkretnej sytuacji grup docelowych oraz, w oparciu o nią, opracowania odpowiednich podejść do działań w tym kontekście.

Bolten (2014 r.) zaleca mapę metod, na której można łączyć proste (kulturowo niespecyficzne) i złożonych (interkulturowych) treści nauczania z prostymi (instrukcyjnymi) i złożonymi (zespołowymi) metodami nauczania. Model ten zakłada również nakładanie się na siebie lub płynne przejścia między tymi konstelacjami w zależności od kontekstu.

Pauli (2015 r.) opracował 3-stopniowy model procesu integracji kulturalnej na przykładzie polsko-niemieckiego regionu przygranicznego, który można przenieść na transgraniczne działania edukacyjne. Ponieważ model ten może również uwzględniać wyżej wymienione konstelacje kluczowych kompetencji związane z kontekstem, zostanie on zastosowany w nieco zmienionej formie.

Rys.. Abc: Poziomy zaawansowania transgranicznej interakcji kulturalnej (opracowanie własne (ZIŁ, Miedwiediewa) w oparciu o Pauli, 2015 r.)

	Przekraczanie granic	Interakcja ponadgraniczna
Recepcja granic Recepcja innej kultury, np. poprzez wprowadzenie w szkołach, naukę języka	Poznanie innej kultury np. poprzez podróże studyjne, indywidualne projekty transgraniczne, m.in. projekty spotkań (porozumiewanie się, co do różnic kulturowych; proces uczenia się wpływający na pozbywanie się dystansu kulturowego)	Rozumienie innej kultury np. poprzez regularne spotkania, współpracy transgraniczną w konkretnych projektach (m.in. badanie historii regionalnej, imprezy sportowe)
I poziom zaawansowania	II poziom zaawansowania	III poziom zaawansowania

Na przykład przygotowanie wielojęzycznych materiałów dydaktycznych, szkolenie nauczycieli w zakresie aspektów interkulturowych lub wielojęzyczne oznaczanie eksponatów w muzeach, które są włączane do polsko-niemieckich projektów szkolnych lub dla dorosłych, można by przypisać do poziomu 1. Wymiana doświadczeń między niemieckimi i polskimi nauczycielami, spotkanie klas szkolnych z obu stron lub udział grup sportowych w zawodach jest rodzajem przekraczania granic według poziomu 2. Jeżeli współpraca nauczycieli w ramach długoterminowej współpracy szkół doprowadzi do tego, że uczniowie będą pracować razem w kilku spotkaniach, a w razie potrzeby także w Internecie, gdzie będą mogli w wielu językach objaśniać eksponaty w muzeach, to poziom trzeci z pewnością zostanie osiągnięty.

W oparciu o interakcję kompetencji kluczowych zakładamy tutaj, że odpowiedni stopień "interakcji w niejednorodnych grupach" pozwala na stosunkowo łatwe przypisanie do trzech poziomów (np. w znaczeniu "instrukcyjny", "interaktywny" i "współpracujący"). Ponadto równie dobrze można sklasyfikować podejścia przygotowawcze lub towarzyszące (np. dla poziomu I: uczenie się strategii działań interkulturowych, języków obcych lub osiąganie kompetencji medialnych). Prowadzi to do systematycznie uporządkowanego zestawu możliwych kierunków działania, z którego można wybrać odpowiednie podejścia w zależności od kontekstu konkretnej sytuacji.

2.4 Systemy edukacyjne w Polsce i w Niemczech (Brandenburgia)

Systemy edukacyjne w Niemczech i w Polsce cechują rozmaite podobieństwa i różnice. Zostanie to ogólnie scharakteryzowane w odniesieniu do aspektów transgranicznych. Ponieważ kraje związkowe są odpowiedzialne za edukację w Niemczech, mowa tu głównie o sytuacji w kraju związkowym Brandenburgia. W Polsce natomiast większa część edukacji jest zorganizowana centralnie, a w województwach jest jednolita. W dalszej części podkreślone zostaną aspekty, które w świetle przeprowadzonej analizy sytuacji dostarczają wskazówek dla transgranicznych podejść edukacyjnych. W ten sposób kwestia uznawania kwalifikacji (np. podwójne dyplomy w szkolnictwie zawodowym i wyższym) będzie traktowana jako kwestia drugorzędna, ponieważ skupiono się priorytetowo na rozwoju kompetencji w ramach istniejących obecnie obu systemów edukacyjnych. Odnosi się to do już ustanowionych procedur uznawania w zakresie studiów i kształcenia zawodowego.

(https://www.anererkennung-in-deutschland.de/html/de/schulabschluesse_studienabschluesse.php;
<https://prk.men.gov.pl/de/anererkennung-auslaendischer-diplome-und-zeugnisse/>;
<https://www.gov.pl/web/nauka/uznawanie-kwalifikacji-zawodowych-1>; https://www.anererkennung-in-deutschland.de/html/de/berufliche_anererkennung.php).

Tabela xyz. Das deutsche Bildungssystem (Brandenburg) / Niemiecki system edukacji (Brandenburgia)²⁰

Alter	Klasse Klasa							Quartärer Bereich Dokształcenie		
		Weiterbildung / Erwachsenenbildung <i>Dalsza edukacja / Edukacja dla dorosłych</i>						Bereich		
1 8 +		Universität und Fachhochschule <i>Uniwersytet i wyższa szkoła zawodowa</i>						Tertiärer Bereich		
1 6 – 1 8/ 1 9		Berufliche Bildung + Erwerb eines allgemeinbildenden Schulabschlusses (13 Jahre) <i>Kształcenie zawodowe + Nabycie świadectwa wykształcenia ogólnego</i>			Gymnasiale Oberstufe, Abitur <i>Wyższy poziom gimnazjalny, matura</i>			Sek. II / Wyszt. śr.		
		Berufsvorbereitende Bildungsgänge <i>Szkola zawodowa</i> BBR; erweiterte BBR	Berufsschule <i>Szkoła zawodowa</i> BBR oder FOR	Berufsfachschule <i>Policealne studium</i> FOR oder FHR	Fachoberschule <i>Technikum</i> zawodowe FHR	Berufliches Gymnasium <i>Liceum</i> zawodowe aHR	Gesamtschule (13 Jahre bis zum Abitur) <i>Szkola łączna</i>	Gymnasium (12 Jahre bis zum Abitur) <i>Liceum</i>	Förderschulen /Szkoly	Sekundarbereich I / Wysztalcenie średnie I

²⁰ Opracowanie własne w oparciu o materiał Konferencji Ministrów Kultury Niemieckich Krajów Związkowych. Grundstruktur des Bildungswesens in der Bundesrepublik Deutschland, Bundesagentur für Arbeit: Das Schulsystem in Brandenburg.

1 2 – 1 6	7 – 10	Oberschule <i>Lyceum / szkoła średnia</i> GOST nach Klasse 10 FOR nach Klasse 10 Erweiterte BBR nach Klasse 10 BBR nach Klasse 9	Gesamtschule <i>Szkoła ogólnokształcąca</i> GOST nach Klasse 10 FOR nach Klasse 10 Erweiterte BBR nach Klasse 10 BBR nach Klasse 9 Ggf. Leistungs- und Begabungsklasse ab Klasse 5	Gymnasium <i>Lyceum</i> Klasse 10: Einführungsphase in die gymnasiale Oberstufe FOR nach Klasse 10 Erweiterte BBR nach Klasse 10 BBR nach Klasse 9 Ggf. Leistungs- und Begabungsklasse ab Klasse 5			
6 – 1 2	1 – 6	Grundschule – 6 Jahre <i>Szkoła podstawowa – 4-6 lat, (w zależności od kraju związkowego)</i>			podstawowa	Primarbereich <i>Wykształcenie</i>	
		Vorschule <i>Zerówka</i>					Elementarbereich <i>Przedszkola</i>
		Kindergarten <i>Przedszkole</i>					

Tabela xyz. Polski system oświaty (nowy) / Das polnische Bildungssystem (neu)²¹

Wiek Alter	Klasa Klasse		
		Kształcenie ustawiczne / doksztalcanie <i>Weiterbildung</i>	Dokształceni zalne
18+		Uniwersytet i szkoła wyższa <i>Universität und Hochschule</i>	Uniwersytet i szkoła wyższa <i>Tertiärer</i>

²¹ Opracowanie własne w oparciu o

	1-3 semestr y	Szkoła policealna – wyszktałcenie średnie branżowe		Kwalifikacyjne kursy zawodowe Kursy umiejętności zawodowych	Edukacja ponadpodstawowa <i>Sekundarbereich II</i>	
18 – 20	1-2			Branżowa szkoła II stopnia Berufsschule Stufe II 2 lata / matura wyszktałcenie średnie branżowe 2 Jahre / Abitur		Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy 3 lata / przysposobienie do pracy
15 – 20	1-5		Technikum Technisches Gymnasium 5 lata / matura i wyszktałcenie średnie branżowe 5 Jahre / Abitur mit Berufsausbildun g			
15 – 19	1-4	Liceum ogólno- kształcące Allgemeinbildende s Gymnasium 4 lata / matura 4 Jahre/ Abitur wyszktałcenie średnie				
15 – 18	1-3			Branżowa szkoła I stopnia Berufsschule Stufe I 3 lata Wyszktałceni e zasadnicze branżowe 3 Jahre / Prüfungen zur Bestätigung der beruflichen Qualifikation		
7 – 15	1-8	Szkoła podstawowa Grundschule			Edukacja podstawowa <i>Primar-</i>	
6 - 7				tzw „zerówka” Vorschule	Przygotow anie przedszkol	
3-7		Przedszkole Kindergarten			Wychowanie przed Elementar-	

Oba systemy edukacyjne oferują obywatelom zasadniczo możliwość korzystania z ofert w sensie uczenia się przez całe życie. Dzięki swobodzie przemieszczania się między dwoma państwami europejskimi, od pewnego czasu obywatele po drugiej stronie mają dostęp do kształcenia ustawicznego pod warunkiem, że zapewniona jest komunikacja i że istnieje fizyczna bliskość. Na przykład uczestnictwo niemieckich i polskich dzieci w placówkach przedszkolnych po drugiej stronie lub uczestnictwo polskich dorosłych w kursach w ośrodkach kształcenia dorosłych nie jest rzadkością, ale ogranicza się do indywidualnych przypadków. Ze względu na różnice w typach szkół i programach nauczania, a także różne narodowe i zawodowe terminologie i definicje, podejścia, które należy tu przyjąć, będą się opierać na grupach wiekowych (wczesna edukacja dzieci, edukacja szkolna, kształcenie zawodowe, szkolnictwo wyższe, kształcenie dorosłych). Zakładamy, że interakcje transgraniczne w ramach programów edukacyjnych pomiędzy uczestnikami w mniej więcej tym samym wieku są szczególnie efektywne, tym bardziej że systematyczne rozszerzanie takich interakcji jest łatwiejsze do zrealizowania z organizacyjnego punktu widzenia. Niemniej jednak należy wziąć pod uwagę podejścia w obszarze przejściowym poziomów kształcenia lub interakcji między np. młodzieżą i seniorami. Różnorodność obowiązków (np. gdy zadania wykonywane są przez podmioty trzecie, instytucje pozarządowe / prywatne) również zostanie opisana tylko w pewnym stopniu ogólności. Aspekt ten odgrywa decydującą rolę, zwłaszcza przy wdrażaniu działań, ponieważ w przypadku podziału obowiązków współpraca instytucji wpływa na powodzenie interakcji. Zostanie on opisany w następnym punkcie w odniesieniu do konkretnych działań.

Tabela xyz. Kompetencje w systemach edukacyjnych Polski i Niemiec²²

Poziom	Rodzaj	Niemcy	Polska
Podstawowy	Kształcenie wczesne / wychowanie przedszkolne	Gmina/Land/Wkład rodziców	Gminy / wkład rodziców
Pierwszy/Drugi	Szkoła	Land/Gmina	Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) /Gminy (organy prowadzące ²³)
	Koszty osobowe	Land (KMK)	MEN, Gminy
	Programy nauczania / podstawy programowe	Land	MEN
	Koszty rzeczowe i nieuczący personel (projektowanie strukturalne, utrzymanie i administracja szkoły, wyposażenie etc.).	Gmina	Gminy
	Niektóre szkoły specjalne i szkoły techniczne	Land	szkoły specjalne, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, szkoły ponadpodstawowe: powiaty
	Kształcenie zawodowe	Przedsiębiorstwa/Land	MEN, powiaty ²⁴
	Kształcenie zawodowe – „sektorowe“		właściwe ministerstwa (np. szkoły rolnicze – Ministerstwo Rolnictwa,

²² Opracowanie własne ZIL.

²³ Dodatkowo: organy prowadzące placówki niepubliczne

²⁴ Rolę wspierającą pełnią pracodawcy, organizacje pracodawców, samorządy gospodarcze

			szkoły leśne: Ministerstwo Środowiska, szkoły artystyczne: Ministerstwo Kultury)
	Szkoły i placówki o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym		Województwo (urząd marszałkowski) (np.: szkoły medyczne)
Trzeci	Uniwersytet	Land	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Czwarty	Dokształcanie		Gminy, Województwo (urząd marszałkowski)

(wersja polska)

Bereich	Art	Deutschland	Polen
Elementär	Frühkindliche Bildung	Kommune / Land / Eltern	Kommunen / Eltern
Primär/Sekundär	Schule	Bundesländer / Kommunen	National (Ministerium für nationale Bildung (Ministerstwo Edukacji Narodowej, MEN) / ausführende Organe der Gemeinden
	Personalkosten	Bundesländer	National / Kommunen
	Lehrpläne	Bundesländer	National
	Sachkosten und nichtlehrendes Personal (bauliche Gestaltung, Unterhaltung und Verwaltung der Schule, Ausstattung etc).	Kommunen	Kommune
	Bestimmte sonderpädagogische Bildungseinrichtungen und Fachschulen	Bundesländer	Landkreis
	Berufsausbildung	Bundesländer / Landkreise / Ausbildungs-Betriebe	National, Landkreise
	Berufsausbildung unterteilt in Sektoren		Entsprechende Ministerien (z.B. Landwirtschaftsschulen: Landwirtschaftsministerium; Forstschule: Umweltministerium; Kunstschule: Kulturministerium)
	Schulen und Einrichtungen mit Regionalbezug		Wojewodschaft, Marschallamt, z.B. med. Schulen
Tertiär	Hochschule	Bundesländer	Ministerium für Höhere Bildung

Quartär	Weiterbildung	Bundesländer / Landkreise / Kommunen / Kammern	Kommunen, Wojewodschaften (Marschallamt)
----------------	----------------------	---	--

(wersja niemiecka)

Edukacja wczesnodziecięca

W obu krajach to rodzice decydują o tym, czy dzieci będą uczęszczać do placówek przedszkolnych, czy też nie, choć mają one prawo do opieki dziennej. W Polsce uczęszczanie do przedszkola (nieformalnie zwana „zerówką”) jest obowiązkowe od 6 roku życia. Oprócz zadań związanych z opieką i edukacją, placówki na różne sposoby realizują zadanie przygotowania dzieci do szkoły podstawowej. Za profil treści odpowiadają w mniejszym lub większym stopniu same przedszkola. Zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego obowiązującą w Polsce (<https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole> ???) wszystkie dzieci od 3 roku życia uczą się współczesnego języka obcego, głównie angielskiego, częściowo niemieckiego. Dlatego też oczywiste jest, że działania transgraniczne są inicjowane od 3 roku życia, a ze względu na to, że to samorzady gminne prowadzą przedszkola, są one też podmiotami inicjującymi. Ponadto można zwrócić się do innych organizacji, a do dzieci, które poddane są opiece indywidualnej, można dotrzeć poprzez wakacyjne zajęcia rekreacyjne.

Edukacja szkolna

W Polsce obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 7 lat. Po niedawnej reformie systemu szkolnego w Polsce rozwiązano gimnaza i powrócono do 8-letniej szkoły podstawowej. Ten okres szkoły podstawowej jest podzielony na 2 etapy. Pierwszy etap edukacyjny obejmujący klasy I-III szkoły podstawowej to edukacja wczesnoszkolna, edukacja realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego (bez podziału na przedmioty)- W klasach IV -VIII zajęcia są prowadzone w zgodzie z tygodniowym wymiarem godzin dla poszczególnych przedmiotów. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczniowie mogą wybierać spośród szkół średnich, w tym licea ogólnokształcące (4 lata), technikum (5 lat) oraz szkołach branżowych pierwszego stopnia. Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) jest odpowiedzialne za finansowanie, organizację, kształcenie nauczycieli, przygotowywanie ramowych programów nauczania i regulaminów kształcenia we wszystkich województwach Polski. Gminy są przede wszystkim odpowiedzialne za planowanie sieci szkół i nadzorowanie placówek oświatowych na swoim terenie na poziomie przedszkoli i szkół podstawowych, a powiaty: szkół ponadpodstawowych. Dyrektor szkoły, posiada stosunkowo szerokie uprawnienia w zakresie dopuszczania do użytku programów nauczania zarówno kształcenia ogólnego, jak i zawodowego, przy założeniu iż zawierają one wszystkie treści podstawy programowej, którą określa ministerstwo edukacji narodowej. Na przykład w klasach I-III ma prawo do swobodnego określenia 3 godzin w tygodniowym wymiarze godzin, od klasy IV-VIII – 4 godziny, liceum -3, technikum – 4, branżowa I stopnia – 3 (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania (Dz.U.Poz.639)-

W Niemczech obowiązek szkolny zaczyna się w wieku 6 lat. Szkoła podstawowa w Brandenburgii trwa zazwyczaj 6 lat, po czym uczniowie mogą wybrać szkołę średnią w zależności od swoich osiągnięć lub upodobań. W Brandenburgii można ukończyć szkołę średnią, zbiorczą lub gimnazjum, jednak maturę można zdobyć tylko w szkołach zbiorczych i gimnazjach Kraje związkowe Berlin i Brandenburgia uzgodniły ramowy program nauczania, który został opracowany przez Krajowy Instytut Szkół i Mediów Berlin-Brandenburgia, a który obowiązuje w obu krajach związkowych od roku szkolnego 2017/2018 (<https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/unterricht/rahmenlehrplaene/>). Oprócz przedmiotów regularnych, ramowy program nauczania wymienia również tematy ogólne, które muszą być włączone do wewnętrznych programów nauczania w szkole, albo w ramach przedmiotów regularnych, albo w międzyprzedmiotowych formach nauczania lub

projektach. Zaleca się również współpracę z partnerami spoza szkoły oraz z rodzicami (<https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/fileadmin/bbb/unterricht/rahmenlehrplaene/rlp1-10/rlp-kompakt-1-10.pdf>). Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu oraz władze oświatowe, dla obszaru Euroregionu - Kuratorium Oświaty we Frankfurcie nad Odrą, sprawują nadzór merytoryczny i służbowy nad szkołami, są odpowiedzialne za personel i materiały dydaktyczne poza specyfikacją treści (ramowy program nauczania, metodologia). Samorządowe podmioty prowadzące szkoły są z reguły odpowiedzialne za budynki i pozostały personel. Zgodnie z ustawą o szkołach, szkoły mogą opracować swój własny profil i przeznaczyć na ten cel 10% godzin nauczania.

Tab. Abc: Zestawienie przedmiotów nauczania

Nauczane przedmioty (klasy 1 – 10) Brandenburgia	Nauczane przedmioty (klasy 4—8) Polska
Astronomia	Język polski
Biologia	I i II język obcy nowożytny
Chemia	Muzyka
Niemiecki	Plastyka
Angielski	Historia
Francuski	Wiedza o społeczeństwie
Geografia	Przyroda
Historia	Geografia
Nauki społeczne	Biologia
Informatyka	Chemia
Sztuka	Fizyka
Łacina	Matematyka
Sposoby życia - Etyka-Religia	Informatyka
Matematyka	Technika
Muzyka	Wychowanie fizyczne
Nauki przyrodnicze	Zajęcia z wychowawcą
Filozofia	Edukacja dla bezpieczeństwa
Fizyka	Wychowanie do życia w rodzinie; przedmiot nieobowiązkowy
Edukacja polityczna	Religia/ etyka; przedmiot nieobowiązkowy
Polski	Język mniejszości narodowej lub etnicznej
Psychologia	Język regionalny – język kaszubski
Rosyjski	Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego
Krajoznawstwo	
Hiszpański	
Sport	
Teatr	
Ekonomia-Praca-Technologia	

Oprócz elastyczności widocznej w szkołach po obu stronach, ramowe programy nauczania obejmują również cele, metody i przedmioty, które stanowią punkty odniesienia dla działań transgranicznych (zob. <https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=10-02-2020&qplikid=4186#P4186A2>; [https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Jezyk-obcy-nowozytny](https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Jezyk-obcy-nowozytny;);). Wykazują one znaczące przecięcia odpowiednich przedmiotów również w odniesieniu do danych poziomów klas. W obu systemach dąży się również do rozwoju kompetencji przekrojowych. Kompetencje przekrojowe, wyraźnie określone w programie ramowym dla Brandenburgii, są uzupełniane przez odpowiednie przedmioty po stronie polskiej. Na przykład, kompetencja międzykulturowa i rozwijanie świadomości dyskryminacji jest nauczana w zakresie etyki i nauk społecznych. Kształcenie w zakresie nowoczesnych języków obcych jest również połączone z kompetencją międzykulturową, a od VII klasy można wykorzystać do orientacji zawodowej ok. 10 godzin rocznie ([https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Wiedza-o-spoleczenstwie](https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Wiedza-o-spoleczenstwie;); <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Etyka>).

Tab. Abc: Kompetencje przekrojowe niewiązane z wiedzą przedmiotową (Klasy 1 – 10) Brandenburgia

--

Kompetencje językowe
Umiejętność korzystania z mediów
Informowanie
Komunikowanie się
Prezentowanie
Produkowanie
Analizuj
Refleksja
Orientacja zawodowa i studencka
Edukacja na rzecz akceptacji różnorodności
Edukacja demokratyczna
Edukacja europejska w szkole
Promocja zdrowia
Zapobieganie przemocy
Równość płci i równe prawa
Edukacja i szkolenia międzykulturowe
Edukacja kulturalna
Edukacja w zakresie mobilności
Edukacja w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego
Zrównoważony rozwój
Nauka w kontekście globalnym
Edukacja seksualna
Edukacja konsumencka

Aspekt orientacji zawodowej (i studenckiej) jest zadaniem obu stron od VII lub VIII klasy to zadanie, które jest obecnie realizowane w ramach projektu INTERREG spółki projektowej Izby Przemysłowo - Handlowej i jej partnerów współpracy w kontekście transgranicznym. Ze względu na zakres kompetencji, w sektorze szkolnym możliwe jest również wykorzystanie istniejących partnerstw szkół, gmin i powiatów jako punktu wyjścia dla transgranicznych działań edukacyjnych. Ponadto mogą one zostać rozszerzone na zajęcia pozalekcyjne i obozy wakacyjne, tak aby uwzględnić również indywidualne obszary zainteresowania.

Porównanie treści nauczania w przedmiotach i w poszczególnych przekrojach wiekowych klas wykraczałoby poza zakres analizy. Ustalenie dokładności metodologiczno-dydaktycznego podejścia stosowanego po obu stronach, np. w edukacji językowej (metoda zanurzeniowa FF-Slubice Quelle???) lub <https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/rlp-online/c-faecher/englisch/kompetenzentwicklung/>), powinno zostać zastrzeżone dla wypracowanych w samej analizie działań (np. doskonalenie zawodowe nauczycieli, wymiana doświadczeń D-PL między nauczycielami i edukatorami; przygotowanie materiałów dydaktycznych).

Kształcenie zawodowe

System kształcenia i szkolenia zawodowego różni się istotnie tym, że w Polsce jest on zazwyczaj realizowany przez szkoły zawodowe. Dominujący w Niemczech system dualny, w którym przedsiębiorstwa zajmujące się kształceniem zawodowym współpracują z odpowiednimi szkołami zawodowymi w celu zapewnienia znacznej części kształcenia, stosowany jest w Polsce w mniejszym zakresie. Pod względem organizacyjnym i merytorycznym ramowe programy nauczania w obu krajach określają już same warunki dostępu do kształcenia zawodowego. Po obu stronach powiaty są głównymi ośrodkami kształcenia zawodowego, przy czym po stronie niemieckiej centralną rolę odgrywają przede wszystkim Izba Przemysłowo-Handlowa Wschodniej Brandenburgii i Izba Rzemieślnicza we Frankfurcie nad Odrą (m.in. uznawanie kwalifikacji, koordynacja, doksztalcanie itd.).

Po stronie polskiej dyrektor szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe ustala zawody, w których kształci szkoła w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, po zasięgnięciu opinii kuratora oświaty, po zasięgnięciu opinii odpowiednio wojewódzkiej lub powiatowej rady zatrudnienia.

Ponadto wykorzystuje się krajowe przepisy o kształceniu i szkoleniu zawodowym z odpowiednimi, częściowo krajowymi kompetencjami, np. w zakresie: określenia ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach, klasyfikacji zawodów,

Należy zwrócić uwagę na porównanie profili zawodowych w Niemczech i w Polsce dla ponad 300 zawodów przeprowadzone przez IHK-Projektgesellschaft GmbH, które wymienia również odpowiednie instytucje kształcenia zawodowego w polsko-niemieckim regionie przygranicznym (patrz www.Eurojob.net).

Tab. Abc: Zawody i grupy zawodów, w których można się kształcić w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA

Niemiecka część euroregionu	Polska część euroregionu
zawody ekonomiczne (np. nieruchomości, zarządzanie biurami, handel detaliczny, marketing dialogowy, bankowość, sport), hotelarstwo, zarządzanie hotelami i restauracjami, kucharz, asystent medyczny i stomatologiczny, asystent społeczna, wychowawca, pedagog specjalny, wychowawca specjalny	Zawody ekonomiczne architektura krajobrazu, gastronomia, piekarnia, kucharz, cukiernia, sprzedawca, fryzjer ogrodnictwo, rolnictwo Mechanika samochodowa, informatyka, logistyka, spedycja blacharz, elektryk, stolarz

Oprócz elementów szkolnych, stażyści zdobywają praktyczne doświadczenie w warsztatach szkolnych lub w firmach. Oprócz kształcenia polskiej młodzieży w niemieckich przedsiębiorstwach szkolących uczniów zawodu, wykorzystanie aspektów transgranicznych jest obecnie ograniczone po obu stronach do praktyk zawodowych w ramach poszczególnych projektów, które mogą mieć również nieformalny charakter edukacyjny - interakcje polskiej i niemieckiej młodzieży oraz wspólne wizyty w pozaszkolnych "miejscach nauki". Regularne praktyki zawodowe w dziedzinie gastronomii (patrz następna sekcja, sekcja abc) pokazują swoisty zakres swobody decyzyjnej, która istnieje w szkołach zawodowych. Programy (Azubi-Mobil; MobiPro-EU) realizowane obecnie przez Izbę Przemysłowo-Handlową Wschodniej Brandenburgii i Izbę Rzemieślniczą we Frankfurcie nad Odrą również powinny być tu wyróżnione, ponieważ dostarczają one niemieckiej młodzieży cennych doświadczeń poprzez praktyki zawodowe za granicą, a polskiej i hiszpańskiej młodzieży dają możliwość kształcenia zawodowego. Po stronie polskiej również można zauważyć, że projekty transgraniczne (np. VIVA 4.0. i Budujemy bez granic) stają się integralną częścią koncepcji istniejących bądź tworzonych jednostek oświatowych (w tym przypadku Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu w Gorzowie Wielkopolski, patrz następna y rozdział, sekcja abc).

W kształceniu zawodowym, oprócz wiedzy technicznej i umiejętności, ogromne znaczenie dla rozwoju zawodowego jednostek, a także dla przyszłej rentowności przedsiębiorstw zatrudniających pracowników, mają kompetencje nadrzędne. Aby zwiększyć po obu stronach udział stażystów posiadających odpowiednie doświadczenia z transgranicznych programów szkoleniowych, ze względu na strukturę obu systemów kształcenia oczywiste jest, że należy tworzyć dalsze możliwości w zakresie wzajemnych staży zawodowych - ale także na zasadzie międzyzawodowej - poprzez kontakty między izbami, szkołami zawodowymi i ich organizatorami, oraz to, że programy nauczania i kompetencje kadry nauczycielskiej powinny być do tego dostosowane. Poza kształceniem ustawicznym i transgraniczną wymianą doświadczeń między nauczycielami, można by również zaangażować szkoleniowców w przedsiębiorstwach i mistrzów rzemiosła. Takie propozycje są już oferowane przez izby dla trenerów, ale w tym przypadku należy skupić się na interakcji w kontekście polsko-niemieckim. Ponadto niezwykle istotne w kształtowaniu kompetencji kluczowych jest poznanie samego siebie, własnych talentów, czy potencjału funkcjonowania w interakcjach.

W przeprowadzonej analizie sytuacji nie zbadano szczegółowo kwestii niedoboru wykwalifikowanych pracowników po obu stronach (i wynikających z tego szczególnych potrzeb w niektórych grupach zawodowych), ponieważ celem badania było skupienie się na możliwościach rozwoju umiejętności poprzez interakcję transgraniczną w oparciu o istniejące możliwości edukacyjne.

Edukacja wyższa

W ramach Euroregionu 6 uczelni wyższych oferuje studia na różnych kierunkach, które są otwarte dla wszystkich zainteresowanych, jeśli spełniają oni warunki przyjęcia. Ich międzynarodowa orientacja jest częściowo bardzo zaawansowana. Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą współpracuje z 250 uniwersytetami na całym świecie. Studenci ze 100 różnych krajów korzystają z oferowanych tu programów licencjackich i magisterskich. Około 25% z 6,5 tys. studentów pochodzi z zagranicy, prawie 10% z Polski. Collegium Polonicum jest wspólną instytucją akademicką Uniwersytetu Europejskiego Viadrina Frankfurt nad Odrą i Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ta forma współpracy transgranicznej w zakresie badań i nauczania jest wzorowa w europejskim krajobrazie uniwersyteckim. W najbliższych latach ma on zostać uzupełniony przez tworzony obecnie Instytut Studiów Cyfrowych. Poza uniwersytetami praktyki mogą odbywać się szczególnie w instytutach badawczych, takich jak Centrum Badań Rolniczych Leibniza (ZALF) e.V. w Müncheberg oraz Instytut Innowacyjnej Mikroelektroniki Leibniza we Frankfurcie nad Odrą..

Tabela abc. Uniwersytety i szkoły wyższe w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA

Miasto	Uniwersytet / Szkoła wyższa	Przykładowe kierunki kształcenia
Frankfurt nad Odrą	Fundacja Uniwersytet Europejski Viadrina	Kulturoznawstwo Prawo Ekonomia
Gorzów Wielkopolski	Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim	Administracja i Bezpieczeństwo Narodowe Ekonomia Humanistyka Technologia Turystyka i Nauka o Zdrowiu
	Wyższa Szkoła Biznesu	Zarządzanie
	Akademia Wychowania Fizycznego Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp. [= Sporthochschule)	Wychowanie Fizyczne, Fizjoterapia i Dietetyka
	Wyższa Szkoła Zawodowa	Ratownictwo medyczne Elektroradiologia
Słubice	Collegium Polonicum w Słubicach	Germanistyka interkulturowa, filologia polska, języki, komunikowanie się i kultury w Europie, prawo

W odniesieniu do podejść transgranicznych, przydatne jest, aby studenci zajmowali się kwestiami w Euroregionie podczas praktyk lub w kontekście pracy studenckiej. Tutaj można by sobie wyobrazić współpracę studentów z instytucji obu stron w pracy nad danym tematem. Jednak praca w instytucjach po drugiej stronie granicy dawałaby studentom możliwość skorzystania z nieformalnego uczenia się. Punktem wyjścia dla tych tematów mógłby być rozwój pozaszkolnych miejsc nauki dla pozaformalnych, międzykulturowo zorientowanych ofert edukacyjnych instytucji edukacyjnych. Tutaj również potrzebne są potencjalne miejsca na praktyki, aby opracować oferty.

Kształcenie dorosłych

W Polsce i w Niemczech podstawowa oferta kształcenia ustawicznego w sensie uczenia się przez całe życie jest zagwarantowana ustawowo. Pod pojęciem kształcenia dorosłych rozumie się tu ustawiczne kształcenie zawodowe oraz chęć zdobycia dodatkowej wiedzy i umiejętności wynikających z osobistych zainteresowań po ukończeniu szkoły, pracy lub studiów do wieku emerytalnego. Prawie wszystkie instytucje edukacyjne,

które odgrywają wiodącą rolę w przedstawionych powyżej programach edukacyjnych, oferują również różne kursy i wydarzenia dla tej grupy docelowej. Po obu stronach granicy ich spektrum sięga od instytucji komunalnych, np. ośrodków kształcenia dorosłych, organizacji kościelnych, po instytucje branżowe, np. izby handlowe, przedsiębiorstwa i agencje zatrudnienia oraz organizacje pozarządowe, które oferują odpowiednie kursy dla seniorów. Poza wspomnianą już świadomością istnienia takich ofert po drugiej stronie granicy, wspólny udział w nich mieszkańców w takich wydarzeniach, np. Akademii Seniorów Frankfurt nad Odrą - Słubice, jest wyjątkiem.

Tab. Abc: Rodzaje oferty edukacyjnej dla dorosłych (Seniorów) w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA

Niemiecka część Euroregionu	Polska część Euroregionu
<p>Uzyskanie kwalifikacji w systemie wieczorowym Wykłady z historii, polityki, zagadnień społecznych, kultury, przyrody, zdrowia podróże studyjne / wędrowki /piesze wycieczki / zwiedzanie miasta</p> <p>Kursy: - Angielski, francuski (dla początkujących) - nowe media - Podstawy obsługi komputera - Szkolenie z zakresu ruchu drogowego - Zdrowie w starszym wieku</p> <p>Inne działania - Teatry, chóry - wystawy, koncerty - Wieczory taneczne</p>	<p>Wykłady z historii, polityki, zagadnień społecznych, kultury, przyrody, zdrowia, psychologii wędrowki piesze / wycieczki / zwiedzanie miasta / wycieczki rowerowe</p> <p>Kursy: - Niemiecki, angielski, francuski, esperanto - Kursy komputerowe - Historia, Turystyka - Fotografia</p> <p>Inne działania - kabaret, teatr, chóry, grupy muzyczne - wystawy, koncerty - Wizyty w przedszkolach - wolontariat, pomoc charytatywna - Fizjoterapia, doradztwo psychologiczne i zawodowe - Publikacje</p>
<p>Spotkania otwarte (dla seniorów) - Śpiewanie - prace plastyczne - Gry, szachy, skat, remik - Praca ręczna - Wymiana książek • - Sport, gimnastyka</p>	<p>Spotkania otwarte (senior), z: - Śpiewanie - prace ręczne - gry, brydż - Praca ręczna - Klub Książki i Prasy - sport, gimnastyka, joga, pływanie - Wieczory taneczne • - prace ręczne dla dzieci, prowadzone przez seniorów</p>

Również w tej dziedzinie, w oparciu o zakres zadań, można wykorzystać istniejące partnerstwa gmin i powiatów jako punkt wyjścia dla transgranicznych działań edukacyjnych. Ponadto instytucje edukacyjne mogą poszukiwać kontaktów z podobnymi usługodawcami po drugiej stronie granicy, opracowywać wspólne oferty, a następnie udostępnić je niezorganizowanym, zainteresowanym osobom.

2.5 Potencjały wynikające z dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w Euroregionie

W wyżej wymienionych ramach administracyjnych, strategicznych i naukowych edukacja jest często kojarzona z kulturą. Ponieważ niniejsza analiza sytuacji odnosi się do Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, należy wziąć pod uwagę regionalne potencjały, jakie dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe może generować dla transgranicznych rozwiązań edukacyjnych. W programach nauczania obu systemów edukacji pozaszkolne miejsca nauki stanowią w tym sensie niezbędny element edukacji formalnej, służący żywemu przekazywaniu wiedzy i umiejętności. Na przykład, klasy szkolne odwiedzają muzea, teatry i miejsca pamięci. Takie miejsca nauki są ważne w sensie uczenia się przez całe życie, ale także dla zajęć przedszkolnych i innych zajęć pozaszkolnych, kształcenia zawodowego, studiów, doskonalenia zawodowego oraz dla seniorów (kształcenie nieformalne). Ponadto funkcjonują różne wydarzenia (np. koncerty, festiwale) i inne szczególnie elementy dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, które mają mniej lub bardziej duży potencjał w zakresie (pozaformalnych i nieformalnych) możliwości edukacyjnych.

<i>Elementy trwałego rozwoju</i>	<i>Potencjalne obszary edukacji</i>
Odra, Warta, Nysa, Sprewa	Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (ochrona przeciwpowodziowa, sieć biotopów, ochrona gatunków i biotopów, zrównoważone użytkowanie gruntów: rybołówstwo, turystyka, żegluga), promocja zdrowia, sport
Bogactwo wód (ogólnie)	Biologia, chemia, edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (ochrona gatunków i biotopów, zrównoważone użytkowanie gruntów: rybactwo, turystyka), promocja zdrowia, sport
Parki narodowe, Parki Przyrody, Parki Krajobrazowe, Obszary Przyrody Chronionej, Rezerwaty, przyrodnicze ścieżki edukacyjne	Edukacja ekologiczna (ekosystem, sieć biotopów, wiedza na temat gatunków, ochrona gatunków i biotopów, ochrona, utrzymanie i rozwój, zrównoważone użytkowanie gruntów), edukacja na temat dzikiej przyrody
Krajobrazy i parki (kulturowe)	orientacja zawodowa i studencka, geografia, edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (zrównoważone użytkowanie gruntów, zagospodarowanie przestrzenne i planowanie), promocja zdrowia, sport

<i>Elementy dziedzictwa kulturowego</i>	<i>Potencjalne obszary edukacji</i>
Rolnictwo i leśnictwo / rybołówstwo / handel / zakłady produkcji energii odnawialnej / osadnictwo	orientacja zawodowa i akademicka, geografia, fizyka, edukacja konsumencka, edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (zrównoważone użytkowanie gruntów, usługi publiczne, formy użytkowania i planowanie przestrzenne)
Muzea (historia regionu, pogoda, pisarze, rzeźbiarze, przyroda)	Edukacja muzealna, historyczna, kulturalna
Miejsca pamięci	Historia, edukacja międzykulturowa, edukacja europejska
pomniki (architektura, osobistości)	orientacja zawodowa i studencka, geografia, historia
Sanatoria, trasy turystyczne	Promocja zdrowia, sport
Teatr, wystawy	Edukacja kulturalna
(duże) eventy	Edukacja kulturalna i międzykulturowa

Wiele z tych elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w Euroregionie jest już wykorzystywanych przez instytucje edukacyjne i inne podmioty w ich formalnych i nieformalnych programach. W niniejszej analizie dużą wagę przywiązuje się do rozwoju kolejnych z takich elementów i

wykorzystania odpowiednich ofert przez mieszane grupy niemieckich i polskich uczestników. Jest to szansa na dalszy rozwój regionu. Opierając się na już istniejących kompetencjach i doświadczeniach instytucji edukacyjnych i innych podmiotów po obu stronach, takie oferty edukacyjne podnoszą wartość istniejącego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, a także przyczyniają się do skutecznego rozwoju kluczowych kompetencji wśród uczestników działań.

3. Działania transgraniczne

W poprzednich rozdziałach wymieniono najważniejsze prawne, strategiczne, naukowe i regionalne podstawy na poziomie krajowym, europejskim i światowym, które stanowią ramy dla transgranicznych działań edukacyjnych w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA. Skutkuje to wspólnym celem w dziedzinie edukacji po obu stronach polsko-niemieckiego pogranicza. Dlatego też odpowiednie znaczenie przywiązuje się do kształcenia kluczowych kompetencji w procesie uczenia się przez całe życie.

Biorąc pod uwagę różnorodność kulturową i skutki globalizacji, które są odczuwalne w prawie wszystkich dziedzinach życia, kompetencje interkulturowe odgrywają kluczową rolę zarówno dla pojedynczego mieszkańca, jak i dla całego społeczeństwa. Aby nabyć tę kompetencję, konieczne są interakcje z ludźmi z innych kultur - regularnie, przez całe życie. Dla bezpośredniego polsko-niemieckiego regionu przygranicznego transgraniczne podejścia edukacyjne oferują duży potencjał, szczególnie ze względu na bliskość geograficzną.

W przeprowadzonej analizie sytuacji oprócz warunków ogólnych zbadano także wcześniejsze działania w regionach przygranicznych oraz zidentyfikowano czynniki, które wspierają lub utrudniają działania. Metody obejmowały wywiady, kwestionariusze i polsko-niemieckie warsztaty z ekspertami z obu stron. Poniżej przedstawione zostaną podejścia do działań transgranicznych dla Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w odniesieniu do poszczególnych grup wiekowych, o następującej strukturze

- Sytuacja wyjściowa
- Działalność o znaczeniu transgranicznym
- Cele i podejścia
- Uwagi dotyczące wdrażania

Opierając się na powyższych rozdziałach lub je uzupełniając, w pierwszej kolejności przedstawiono tu sytuację wyjściową dla każdej grupy wiekowej, w tym charakterystykę grupy docelowej i konkretne warunki ramowe. Następnie wymienione zostały wcześniejsze działania transgraniczne, które albo odbywają się jednostronnie, na poziomie krajowym ("instrukcyjne", np. nauka języka sąsiada/języka obcego), albo już jako przykładowe działania transgraniczne ("interaktywne", "wspólne"), które zachęcają do adaptacji w nowych partnerstwach. Można tu przytoczyć przykłady z Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, jak również z innych regionów granicznych. Cele wynikające z analizy sytuacji wyjściowej są wsparte podejściami do działań, które są przypisane do 3 poziomów ("instrukcyjny", "interaktywny", "współpracujący") i w końcu skomentowane wskazówkami do realizacji. Potencjały dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, które są dostępne w Euroregionie i które mogą być wykorzystane w podejściach edukacyjnych, są odpowiednio uwzględnione w rozdziałach dotyczących poszczególnych grup wiekowych.

3.1 Edukacja wczesnodziecięca i wychowanie przedszkolne

Szczególne znaczenie dla rozwoju dzieci, a tym samym całego społeczeństwa, ma opieka przedszkolna, jako pierwszy etap edukacji. Dlatego też zostanie ona bardziej szczegółowo omówiona.

Sytuacja wyjściowa

Analiza dostępności kształcenia i szkolenia w poszczególnych krajach w Europie (*Unia Europejska, 2019: Kształcenie i szkolenie, MONITOR 2019, Analiza krajowa*) wskazuje, na to iż Niemcy obejmują wychowaniem przedszkolnym 96,4% (według danych z 2018 r.) dzieci w wieku od 4 do 6 lat a Polska 91,9% (według danych z 2017 r.). Dla dzieci 3-letnich w Polsce ten procent kształtuje się na poziomie 67%, a w Niemczech dla dzieci do trzeciego roku życia: 30,3%. Należy dodać, iż UE sformułowała na rok 2020 cel objęcia wychowaniem przedszkolnym 95% dzieci (por. rozdział 2.2; KE 2010). W przypadku samorządów w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA wskaźnik ten nie jest ustalany w formacie powyższego badania.

Po stronie niemieckiej opieka dzienna obejmuje również dzieci do 12 roku życia, które uczęszczają do świetlicy szkolnej w szkole podstawowej. W polskich szkołach istnieją świetlice. Zgodnie z artykułem 103 ustęp 1 ustawy prawo oświatowe, szkoły mają obowiązek objąć opieką świetlicy wszystkich uczniów, którzy pozostają w szkole dłużej ze względu na: czas pracy rodziców (na wniosek rodziców), organizację dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia uczniowi opieki w szkole. Brak jest prawnych wymogów dotyczących zajęć w świetlicy szkolnej. Ustawodawca nakłada jedynie na szkołę obowiązek uwzględnienia przy planowaniu zajęć świetlicowych potrzeb edukacyjnych oraz rozwojowych dzieci i młodzieży, ich możliwości psychofizycznych i zainteresowań oraz czasu na zajęcia zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny i odrabianie lekcji.

W kraju związkowym Brandenburgia wskaźnik opieki nad dziećmi w grupie wiekowej od 3 do poniżej 6,5 roku życia osiągnął w roku 2016 poziom 97,09%, w grupie wiekowej od 0 do 12 lat (włącznie z opieką świetlicową) wynosił średnio 70,63%. Dla porównania powiat Märkisch-Oderland określił wskaźnik opieki dla wszystkich dzieci do 12 roku życia na poziomie średnio 68,3% (*LK MOL 2018: Jugendhilfeplanung, Teilplan: Dzienna opieka nad dziećmi, ekstrapolacja na lata 2018-2020*). W poszczególnych gminach liczba ta różni się w zależności od tego, czy dzieci są pod opieką np. w innych gminach, czy w domu. Na przykład we Frankfurcie nad Odrą współczynnik opieki nad dziećmi wynosi 116% w stosunku do liczby dostępnych miejsc, co jest częściowo wynikiem z przejęcia opieki nad dziećmi z sąsiednich gmin. Liczba miejsc w strukturach opieki nad dziećmi jest również zróżnicowana i obejmuje do 265 miejsc.

W Gorzowie Wielkopolskim współczynnik objęcia dzieci wychowaniem przedszkolnym w stosunku do liczby dzieci zameldowanych wynosi 103%, co podobnie jak we Frankfurcie, częściowo wynika z przejęcia opieki nad dziećmi z sąsiednich gmin.

dzieci w placówkach	3. latki	4. latki	5. latki	6. latki	ogółem
przedszkola publiczne	967	990	1055	1048	4060
przedszkola niepubliczne	121	132	108	136	497
liczba dzieci w przedszkolach publicznych i niepublicznych	1088	1122	1163	1184	4557
uprawnieni do korzystania z przedszkola	1103	1097	1113	1095	4408

źródło: UM Gorzów Wlkp.

W Polsce opieką dzienną objęte są dzieci do 3 roku życia, mają one możliwość korzystania z placówek opieki zajmującej się dziećmi do 3 roku życia organizowanych w formie żłobków lub klubów dziecięcych. Dostępność opieki na tym etapie życia jest niewystarczająca, ale realizowane są programy i projekty mające na celu poprawę tego stanu rzeczy. Przykładem jest program MALUCH+ realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i wdrażany przez Lubuski Urząd Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim. W ramach programu dofinansowane jest tworzenie nowych miejsc opieki (zarówno dla JST, jak i podmiotów niepublicznych) oraz dofinansowanie utrzymania miejsc opieki stworzonych uprzednio. Program jest realizowany w rocznych edycjach, w roku 2020 umowy na utworzenie nowych miejsc opieki podpisały m.in. Gmina Zwierzyn (16 miejsc), Gmina Międzyrzecz (48 miejsc)²⁵, a także niepubliczny podmiot z Gminy Sulęcín²⁶.

W Polsce możliwe jest również zajmowanie się dziećmi do 3 roku życia przez dziennych opiekunów lub nianie, co jest w różnym stopniu współfinansowane przez budżet Państwa.

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. W szczególnie uzasadnionych przypadkach wychowaniem przedszkolnym może także zostać objęte dziecko, które ukończyło 2,5 roku²⁷. W roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej (7 rok życia) dzieci idą do tzw. "zerówki". Ponieważ jest to obowiązkowe dla wszystkich dzieci, od tego wieku opieka zapewniona jest w 100%. Opieka nad dziećmi jest zorganizowana w placówkach wychowania przedszkolnego w formie przede wszystkim przedszkoli, a także w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych (tzw. „zerówka”), zespołach wychowania przedszkolnego oraz punktach przedszkolnych. Placówki te mogą być prowadzone przez samorządy, a także w formie niepublicznej.

Przedszkola publiczne mogą być zakładane przez gminę lub związek komunalny - zakładanie i prowadzenie przedszkoli jest zadaniem własnym obowiązkowym gmin. Państwo jedynie w niewielkim stopniu wspiera finansowo działalność gmin, przekazując subwencję m.in. na prowadzenie przedszkoli. W ograniczonej formie Państwo dopłaca również do placówek niepublicznych

Należy dodać, iż liczba miejsc w gminnych, czyli państwowych żłobkach i przedszkolach jest wciąż niewystarczająca a ich utrzymanie stanowi ogromne obciążenie w gminnych budżetach. Natomiast podstawowa działalność tych placówek nie stanowi komplementarnej odpowiedzi na dzisiejsze potrzeby. Warto bowiem zwrócić także uwagę na nowe wyzwanie dla strony polskiej, otóż jak nigdy przedtem w Polsce, w Lubuskim także, ze względu na zmieniającą się gospodarkę, osiedlają się emigranci z różnych zakątków świata, przede wszystkim są to Ukraińcy i Białorusini, ale także obywatele krajów azjatyckich. Kształtowanie kompetencji interkulturowych wydaje się być w tym aspekcie jeszcze bardziej pożądane i priorytetowe.

Tabela: Liczba dzieci w wieku do 6 lat w ER PEV, wskaźnik opieki nad dziećmi od 4 roku życia (2018 r.; źródło: ...)

Grupa wiekowa	Liczba dzieci 0 - 6 lat	wiek		Liczba dzieci (od 4 roku życia) w placówkach opiekuńczych	
		0 - 3 lata*	4 - 6 lat	liczba	Procent [%]
ER PEV PL					
ER PEV D					
ER PEV					

²⁵ <https://www.lubuskie.uw.gov.pl/aktualnosci/wydarzenia/idn:20902.html> dostęp dnia 22.05.2020 r.

²⁶

https://www.lubuskie.uw.gov.pl/zarzadzanie_funduszami_europejskimi/aktualnosci_wydzial_zarzadzania_funduszami_europejskimi/Umowy_w_ramach_Programu_MALUCH_2020/idn:20972.html dostęp dnia 22.05.2020 r.

²⁷ Zgodnie z art. 31 ust. 1 i 3 ww. ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* – j.t. Dz.U. z 2018 r. poz. 996 ze zm.

W Niemczech realizowane są różne modele opieki nad małymi dziećmi, które prowadzą podmioty samorządowe, obywatelskie, prywatne (kościelne itp.) lub też inicjatywy rodziców. W Polsce opieka prowadzona jest przez podmioty publiczne i niepubliczne. 11 instytucji, z którymi przeprowadzono rozmowy w ramach niniejszej analizy, to publiczne placówki opieki dziennej o stosunku opiekunów do dzieci 1:5 (do 3 lat) lub ok. 1:11 (3 - 6 lat) po obu stronach granicy. Od 2020 roku stosunek ten ma w kraju związkowym Brandenburgia zostać zmieniony do 1:10.

Fundacja Bertelsmanna zaleciła, aby stosunek opieki nad dziećmi wynosił 1:3 (do 3 lat) i 1:7,5 (3 - 6 lat) (2014; <https://www.bertelsmann-stiftung.de/de/presse/pressemitteilungen/pressemitteilung/pid/zu-wenig-erzieherinnen-in-kitas>)

W Polsce Liczba dzieci w oddziale przedszkola wynosi nie więcej niż 25²⁸. Na ogół jednym oddziałem przedszkolnym opiekuje się 2 nauczycieli. W przypadku oddziałów integracyjnych, liczba dzieci jest niższa (maksymalnie 20 dzieci, w tym maksymalnie 5 dzieci z niepełnosprawnościami), zatrudnia się personel. Dodatkowo, przedszkola zatrudniają pomoc nauczyciela dla młodszych grup, a także kadrę wspierającą (np. psycholog, terapeuta, logopeda). Polska kadra nauczycielska wychowania przedszkolnego należy do najlepiej wykształconych Unii Europejskiej: w 2018 r. 86,1% zatrudnionych w wychowaniu przedszkolnym posiadało dyplom magistra (lub nawet doktora) z przygotowaniem pedagogicznym, zaś 10,2% legitymowało się wykształceniem licencyjnym (z przygotowaniem pedagogicznym). Z wykształceniem niższym niż licencjat jest w wychowaniu przedszkolnym jedynie 2,5% nauczycieli.²⁹

Z badania przeprowadzonego w ramach analizy sytuacji wyjściowej wynika, że wskaźnik obłożenia przedszkoli wynosi na ogół 100%.

Tab.: Placówki opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym / wczesnoszkolnym

Grupa wiekowa	PL	D
Do 3 lat	Żłobki, Żłobki integracyjne Kluby dziecięce	Ośrodki opieki dziennej (żłobki z opieką pielęgniarską), żłobki, Integracyjne dzienne ośrodki opieki, Centra dla dzieci i rodziców
3 - 6 lat	Przedszkola, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi	Placówki opieki nad dziećmi (przedszkola) Integracyjne ośrodki opieki dziennej
7. rok życia	Roczne przygotowanie przedszkolne, zwane "zerówką" w przedszkolach lub oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, w tym specjalnych, integracyjnych, z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi	Przygotowanie do uczęszczania do szkoły w przedszkolach
7 - 12 lat (w Polsce 7-15 lat)	Świetlica w szkole podstawowej, artystycznej realizującej kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej i szkole prowadzącej kształcenie specjalne	Ośrodki opieki dziennej (ze świetlicą)

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 kwietnia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000691> dostęp dnia 22.05.2020 r.

²⁹ Organizacja edukacji i opieki na poziomie przedszkoli, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-26_pl#_ftn11, dostęp dnia 22.05.2020 r.

W ramach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA łącznie 428 instytucji (243 w Niemczech i 185 w polskich gminach) oferuje obecnie (według stanu na rok 2018) wychowanie przedszkolne (którego w Polsce integralną częścią jest opieka nad dziećmi) i opiekę nad dziećmi. W grupie wiekowej od 4 lat do rozpoczęcia nauki szkolnej, w sumie 26.837 dzieci (13.433 dzieci po stronie niemieckiej i 13.404 dzieci po stronie polskiej) korzysta z tych ofert.

Podstawa informacji liczbowych: MOL: 128 (138-10Hort), LOS: 112 (148-36 świetlice), FF: 3 (38-8 świetlice)

=> 243 ośrodki opieki dziennej;

dla MOL: 4 550 dzieci od 0 do 3 i 6 600 dzieci od 3 do 6,5; LOS: 4 228 dzieci od 0 do 3 i 5 293 dzieci od 3 do 6,5 roku życia (LK LOS 2018: Plan zapotrzebowania na opiekę dzienną w powiecie Odra-Sprewa, aktualizacja 2019-2023); FF: 861 dzieci od 0 do 3 i 1.540 dzieci 3 - 6,5 (FF 2018) 2017 Frankfurt nad Odrą wyprowadza się: 30 świetlic, 8 ośrodków opieki pozaszkolnej, 2.401 dzieci, w tym 1540 dzieci w wieku 3 - 6,5 lat (bez świetlic - 8 szt.)

=> 9,639 dzieci 0 - 3, 13,433 dzieci 3 - 6,5

185 przedszkoli z 13.404 dziećmi 3-7 (Dane SIO z 30.09.2018 r.)]]

Pozostałe dzieci w liczbie są w grupach wiekowych do 3 lat objęte opieką w żłobkach lub do czasu pójścia do szkoły przez rodziców w domach. Ponieważ stopień objęcia dzieci opieką zorganizowaną od 3/4 roku życia do pójścia do szkoły jest po obu stronach dość wysoki, odpowiednie struktury dotyczą dużej części grupy docelowej, można skoncentrować się na tym obszarze. Niemniej jednak nawet dzieci, które nie są bezpośrednio objęte tymi strukturami opieki, są uwzględniane w odpowiednich działaniach.

Na podstawie wskaźnika opieki zastosowanego po obu stronach, 428 placówek wychowania przedszkolnego w 66 gminach po obu stronach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA posiada obecnie około 2 440 nauczycieli wychowania przedszkolnego. Wzrost tego wskaźnika w kraju związkowym Brandenburgia, zaplanowany na sierpień 2020 roku, oznaczałby po stronie niemieckiej 122 miejsca pracy dla specjalistów opieki przedszkolnej od 4 roku życia, co oznaczałoby około 0,5 miejsca pracy dla każdej z 243 placówek opieki dziennej. W związku ze zwiększającą się liczbą dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym po polskiej stronie, w tym otwieraniem się nowych przedszkoli (niedawno otwarte zostały, bądź w trakcie budowy są przedszkola m.in. w Gminie Deszczno, Gminie Kłodawa, Gminie Drezdenko, Gminie Międzyrzecz) można przypuszczać, że również tutaj wzrośnie liczba miejsc pracy.

Zgodnie z brandenburską ustawą o dziennych placówkach opieki nad dziećmi dla każdej instytucji muszą zostać opracowane koncepcje pedagogiczne, które mają na celu zapewnienie realizacji zadań z zakresu opieki i edukacji, w tym kształcenia podstawowego, ale także dostarczają informacji o tym, jak sprawdzana jest jakość pracy pedagogicznej. Przy tym należy się odwołać do "Planu zapotrzebowania na opiekę dzienną nad dziećmi w powiecie Odra-Sprewa" (LK LOS 2018), który wzorowo odzwierciedla spektrum metod pedagogicznych w ośrodkach opieki dziennej. Plan ten pokazuje również, jak sprawdzana jest jakość pracy pedagogicznej, jak dokumentowany jest rozwój dziecka i jak planowane jest doksztalcanie personelu lub jak instytucje prowadzące, Powiatowy Urząd do spraw Młodzieży lub eksperci zewnętrzni udzielają pomocy. Dlatego też, oprócz indywidualnego wsparcia językowego, w ostatnich latach w ramach dalszego kształcenia wzrosło znaczenie edukacji interkulturowej i wielojęzyczności.

Po polskiej stronie, zgodnie z ustawą Prawo Oświatowe i właściwymi rozporządzeniami Ministra Edukacji Narodowej, podstawa programowa wychowania przedszkolnego wskazuje m.in. jego cel, czyli wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji.³⁰ Podstawa programowa wskazuje jako jedno z zadań przedszkola tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur. Można zatem zauważyć, że nacisk na kształcenie w zakresie interkulturowości jest obecne w polskim systemie edukacyjnym już od najmłodszych lat. Nadzór pedagogiczny nad przedszkolami jest prowadzony przez właściwe kuratorium – w przypadku instytucji z Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA jest to

³⁰ <https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole>, dostęp dnia 22.05.2020 r.

Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wielkopolskim. Samorząd Województwa Lubuskiego prowadzi Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Gorzowie Wielkopolskim - placówkę doskonalenia nauczycieli.

W tym miejscu należy podkreślić, że poziom umiejętności dziecka w zakresie posługiwania się nowoczesnym językiem obcym na zakończenie edukacji przedszkolnej po obu stronach granicy powinien zostać formalnie ustalony.

(Źródło: Załącznik nr 1: Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14. Lutego 2017 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej).

Powszechnie znane ekspertom mniej lub bardziej poważne problemy występujące w placówkach opieki dziennej, znalazły potwierdzenie w kwestionariuszach, wywiadach i warsztatach (m.in. wysokie koszty dokumentacji, niski poziom doceniania pracy wychowawców, brak personelu, ograniczone możliwości finansowe, niewielka korelacja między prognozowanym a rzeczywistym zapotrzebowaniem na miejsca w przedszkolach).

Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Kraju Związkowego Brandenburgia uruchomiło na lata 2017 - 2021 program wsparcia "Kiez-Kita - Bildungschance eröffnen", który pozwoli na zatrudnienie na okres 2 lat dodatkowych specjalistów w wybranych placówkach opieki dziennej w celu wsparcia rodziców, rozwijania oferty i profesjonalizacji pracy wychowawców.

Województwo Lubuskie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 dysponuje pulą 15 057 500 euro na działanie 8.1 „Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej”, w tym pulą 557 500 euro dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzów Wielkopolski oraz 13 800 000 euro dla obszarów nieobjętych Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi, czyli dla gmin poza gorzowskim MOF-em.³¹ Wśród wspieranych działań są między innymi tworzenie nowych miejsc w placówkach, podnoszenie kompetencji dzieci i kadry nauczycielskiej.

Dla trójkąta granicznego Niemcy - Polska - Republika Czeska Saksońskie Ministerstwo Kultury powołało w 2014 r. Saksoński Urząd ds. Wczesnego Nauczania Języka Sąsiada (LaNa) w powiecie Görlitz. W ten sposób zinstytucjonalizowano zadania, które wynikały z "Modelu Görlitz" - opartego na danych regionalnego zarządzania edukacją w zakresie kształcenia ustawicznego w kontekście Federalnego Programu "LernenVorOrt". Poprzez stronę internetową zaoferowano portal informacyjny na przedmiotowy temat, zawierający wielojęzyczne materiały dydaktyczne.

"Zadania Saksońskiego Urzędu Stanu ds. Wczesnego Nauczania Języka Sąsiada"
(<https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/ueber-uns.html>):

- stworzenie systemu monitorowania wczesnego nauczania języków obcych w saksońskich regionach przygranicznych,
- Zapewnienie instrumentów umożliwiających transfer aktualnych wyników badań naukowych i dobrych praktyk na terenie całej Saksonii,
- Opracowanie standardów jakości oraz instrumentów wdrażania w zakresie kwalifikacji i wsparcia wykwalifikowanych pracowników w instytucjach edukacyjnych,
- Lobbying i public relations. “

³¹ Opracowanie własne na podstawie: Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020, dostęp na dzień 22.05.2020 r. https://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/359361/SZOOP_RPO-Lubuskie_2020_wersja%20nr%2073.pdf/23b62b87-35c9-40f0-b65f-826ea17a3313

Oprócz tych zadań, od 2018 roku funkcjonuje tu również jednostka centralna Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM) i wspiera w ramach dofinansowanego programu "Kind trifft dziecko". saksońskie placówki opieki dziennej w ich współpracy z polskimi świetlicami "Kind trifft dziecko".

Działalność o znaczeniu transgranicznym

W dziedzinie wczesnej edukacji działania już realizowane w wymiarze transgranicznym obejmują naukę języków obcych ("instrukcyjną", jednostronną), a także spotkania transgraniczne między dziećmi. W następnym rozdziale zostaną pokazane spektrum tych działań w ramach Euroregionu, jak również przykładowe działania w innych regionach przygranicznych.

W 2017 r. po stronie polskiej w wielu gminach Euroregionu łącznie ok. 8 800 dzieci w wieku przedszkolnym zetknęło się z językiem angielskim, ponad 500 dzieci z 8 gmin wzięło udział w ofercie nauczania języka niemieckiego. (Nauczanie języków w szkołach woj. lubuskiego wg szkół). Dane SIO z 30.09.2017 r.). W Słubicach 276 dzieci - stosunkowo duży odsetek (27%) dzieci w przedszkolach uczy się niemieckiego. (Załącznik nr 1: Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14. Lutego 2017 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej)

W oparciu o Krajowy Ramowy Program Opieki Przedszkolnej w polskiej części Euroregionu PRO EUROPE VIADRINA wszystkie dzieci od 4 roku życia w wieku przedszkolnym mają teraz możliwość nauki przynajmniej jednego języka obcego poprzez zabawę. Zazwyczaj są to język angielski i niemiecki.

Po stronie niemieckiej miasto Frankfurt nad Odrą posiada Polsko-Niemiecką Koncepcję Wychowania Przedszkolnego dla 7 świetlic, do których uczęszcza 487 dzieci (12%), a dla 7 innych świetlic kursy językowe języka angielskiego i polskiego oferowane są przez zewnętrzne placówki (*Bildungsreport FF 2018*). W wyniku badania przeprowadzonego w 2019 r. w ramach tej analizy, 4 kolejne ośrodki opieki dziennej po stronie niemieckiej w okręgach MOL i LOS podały, że oferują angielski dla ok. 420 dzieci.

W odniesieniu do działań transgranicznych odbywających się w ramach Euroregionu PEV należy wspomnieć o długotrwałej współpracy przedszkoli w miastach Frankfurt nad Odrą i Słubice. W "Europrzedszkolach" utworzonych w obu miastach zarezerwowano miejsca dla dzieci z drugiej strony granicy, tak aby oprócz promowania języka sąsiada, dzieci te szczególnie intensywnie korzystały z aspektów interkulturowych.

Podobnie długotrwałe i intensywne partnerstwo utrzymywane jest przez Przedszkole Miejskie nr 23 im. Tygryśka Pietrka z Gorzowa Wlkp. z partnerskim przedszkolem Kita "Haus Sonnenhügel" w Eisenhüttenstadt. Każdego roku uczęszcza do nich około 65 polskich i 22 niemieckich dzieci w trakcie minimum kilku spotkań. Co warte odnotowania, corocznie cykl spotkań jest realizowany na podstawie ustalonego przez personel obu przedszkoli roczny plan pracy i temat przewodni (np. zdrowe żywienie, sport, „małe ojczyzny” itd.). Z biegiem lat wiele dzieci w tych placówkach mogło doświadczyć różnic kulturowych i rozwijać umiejętności społeczne. Istotnym jest również fakt współpracy nie tylko dzieci, ale również nauczycieli obu przedszkoli. W trakcie spotkań roboczych oraz wzajemnych wizyt (w tym wykraczających poza dofinansowane przez Euroregion spotkania) dochodzi do wymiany doświadczeń, wzajemnej inspiracji i poznania metod pracy po obu stronach. Nauczyciele obu przedszkoli opracowują również polsko-niemieckie materiały edukacyjne i metodologiczne, które są możliwe do wdrożenia w innych przedszkolach (np. polsko-niemiecka dwujęzyczna gra planszowa. scenariusze gier i zabaw, polsko-niemieckie piosenki itd.)

Równie wzorową pod względem ciągłości i intensywności interakcją transgraniczną jest współpraca pomiędzy ośrodkiem opieki dziennej w Altlandsbergu a jego partnerskim przedszkolem w Krzeszycach, trwająca od 2004 roku. Dwa razy w roku odwiedza je 22 dzieci z jednego ośrodka opieki dziennej, przy czym wspólne

działania często dotyczą regionu. W ten sposób odwiedzane są również lokalne muzea, targi regionalne, np. targ stracha na wróble czy parki rozrywki. Realizowane są również wspólne projekty, np. projekt muzyczny w Gorzowie Wlkp., czy w idei "Domu Małych Naukowców" (<https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/ueberuns/die-stiftung>). W toku tych działań podmioty je realizujące stwierdziły, że dzieci potrafią dobrze się ze sobą komunikować podczas wspólnej zabawy, bariera językowa nie ma negatywnego wpływu. Jednodniowy szybki kurs językowy już pomógł wychowawcom. Warto również zauważyć, że ośrodek opieki dziennej w Altlandsbergu angażuje w swoją działalność również seniorów z sąsiedniego Domu Spokojnej Starości, na przykład podczas wizyt w Krzeszycach.

Te dwa przykłady pokazują również, że stosunkowo duża odległość pomiędzy poszczególnymi instytucjami partnerskimi (ok. 2 godziny jazdy w jedną stronę) nie wyklucza współpracy transgranicznej.

Od ponad 20 lat organizowana jest Kita Olympiade / Olimpiada Przedszkolaka, organizowana przez Powiatowy Związek Sportowy Märkisch-Oderland i stowarzyszenie na rzecz dzieci FRIZZ Seelow, w której uczestniczy około 400 dzieci. W 2019 r. wzięło w nim udział 60 dzieci z 6 przedszkoli ze strony polskiej i około 340 dzieci z 15 przedszkoli po stronie niemieckiej. W turniejach piłkarskich organizowanych przez ARLE gGmbH i miasto Słubice wzięło udział 250 uczestników, w tym 50 dzieci z przedszkoli (po 25 z Polski i Niemiec). Dni dziecka organizowane w wielu społecznościach, np. we Frankfurcie i Słubicach, coraz częściej angażują także dzieci z sąsiedniego kraju. Na przykład wśród 200 dzieci na Dniu Dziecka w Seelow znalazło się około 40 dzieci z przedszkola z gminy partnerskiej Kostrzyn nad Odrą. Wspólne polsko-niemieckie projekty organizowały również przedszkola z Gminy Kłodawa, Przedszkole w Baczynie z Gminy Lubiszyn czy Samorządowe Przedszkole w Lubniewicach.

Większość z wyżej wymienionych działań otrzymało dofinansowanie w ramach Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020, z Funduszu Małych Projektów (FMP) Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, który również są finansowane w ramach Programu Współpracy, lub z Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM). Jeśli zsumować liczbę dzieci, które co roku miały styczność z tymi przykładami, można zauważyć, że obecnie w ramach Euroregionu tylko ułamek (zakładając 1000 dzieci rocznie, odpowiada mniej niż 4%) z 26 800 dzieci w wieku od 4 do 6 lat jest zaangażowanych w interakcje transgraniczne. Ponieważ takie działania nie są oceniane centralnie poza finansowanymi projektami, szacunki te są tutaj wykorzystywane do celów orientacyjnych.

Poza wymienionymi powyżej działaniami, warto wspomnieć również o projekcie zrealizowanym przez Gminę Słubice w partnerstwie z Frankfurtem nad Odrą polegającym m.in. na otwarciu polsko-niemieckiego przedszkola „Pinokio” w 2014 roku. Przedszkole utworzono w ramach projektu "Edukacja bez granic", współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Terytorialnej Polska (województwo lubuskie) - Brandenburgia na lata 2007-2013. Uzupełnieniem budowy był szereg działań tzw. „miękkich”, zwiększających kompetencje personelu dla międzynarodowej placówki.

Również w innych euroregionach mają miejsce liczne działania transgraniczne, często w ramach projektów spotkań finansowanych przez FMP i PNWM. W tym miejscu należy podkreślić 2 projekty finansowane w ramach INTERREG, które są dedykowane wczesnej edukacji, w szczególności systematycznej nauce języka sąsiedniego.

Na przykład w Euroregionie Nysa, powiat Görlitz i Saksoński Urząd do spraw Wczesnej Nauki Języka Sąsiada (LaNa) wspólnie z Dolnośląskim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu Filia w Jeleniej Górze zrealizowały projekt "Gross für Klein - Duzi dla małych", który uzyskał dofinansowanie w ramach Programu Współpracy INTERREG Polska-Saksonia 2014-2020.

Projekt "Big for Small - Duży dla małych" (patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/gross-fuer-klein-duzi-dla-maych.html>)

Cel: Poprawa współpracy transgranicznej w celu promowania edukacji interkulturowej i sąsiedzkiej w dziedzinie edukacji przedszkolnej - doskonalenie zawodowe nauczycieli, podnoszenie świadomości dzieci / społeczeństwa

Działania - edukatorzy grup docelowych:

- Kursy pilotażowe polsko – niemieckiego dokształcania w zakresie nauczania języka sąsiedniego, studiów regionalnych i metodologii
- Warsztaty niemiecko-polskie
- Wymiana doświadczeń

Działania - dzieci z grupy docelowej:

- Dni projektu "Język i kultura kraju sąsiada
- Animacje językowe wykonane przez rodzimych użytkowników języka

działania - grupa docelowa - społeczność lokalna:

- 2 polsko-niemieckie konferencje

Polsko-niemieckie publikacje metodyczne pod potrzeby edukacji przedszkolnej

W Euroregionie POMERANIA Miasto Szczecin, Zachodniopomorskie Centrum Edukacji Morskiej i Politechnicznej - Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Powiat Pomorze Przedniego - Greifswald, Uniwersytet w Greifswaldzie, Powiat Uckermark, Urząd Rejonowy w Gramzow oraz Regionalne Centrum Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) M-V e. V. realizują projekt "Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji". Projekt jest finansowany w ramach Programu Współpracy INTERREG VA Meklemburgia-Pomorze Przednie - Brandenburgia - Polska 2014 - 2020.

Projekt " Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji - kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania

<https://interreg5a.info/pl/2015-02-27-07-08-29/wdrazanie-projektow/lista-zakontraktowanych-projektow/details/2/10/nauczanie-j%C4%99zyka-s%C4%85siada-od-przedszkola-do-zako%C5%84czenia-edukacji-kluczem-do-komunikacji-w-euroregionie-pomerania.html?start=0>

Cel: Opracowanie systematycznego podejścia do wczesnego i sukcesywnego nauczania języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji. Nacisk kładziony jest na transgraniczny rozwój innowacyjnej i transferowalnej całościowej koncepcji ciągłego nauczania języków sąsiada we wspólnym polsko-niemieckim regionie pogranicza, która jest testowana i oceniana w wielu modelowych placówkach po obu stronach uczestniczących w projekcie gmin partnerskich.

Działania to m.in.:

- Podwyższenie kwalifikacji kadry nauczycielskiej w zakresie interkulturowego uczenia się,
- Wsparcie w współpracy z rodzicami,
- Wsparcie w organizacji projektów spotkań dla dzieci,
- Zatrudnienie wychowawców dwujęzycznej edukacji językowej w czterech przedszkolach.

Możliwości działań

W rozdziale 2.1 zwrócono już uwagę na opublikowane w 2018 r. badania na temat gospodarczej wartości dodanej edukacji wczesnodziecięcej i opieki, które stanowi zasadniczą podstawę dla celów określonych przez Komisję Europejską dla europejskiego obszaru edukacji. (zob. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL%3AST_9014_2019_INITrom=EN / COUNCIL RECOMMENDATION on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems; 2019 oraz European Expert Network on Economics of Education \(EENEE\) 2018: Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL%3AST_9014_2019_INITrom=EN / COUNCIL RECOMMENDATION on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems; 2019 oraz European Expert Network on Economics of Education (EENEE) 2018: Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them)).

Pokazuje ona między innymi, że

- Wczesna zorganizowana opieka nad dzieckiem, edukacja i wychowanie znacząco poprawia indywidualne umiejętności, np. w zakresie czytania i pisania, a w konsekwencji możliwości rozwoju jednostki i społeczeństwa,
- korzyści z wczesnej edukacji są znacznie większe, im wcześniej się ona rozpocznie ("zwrot z inwestycji"), a zaangażowanie w tej dziedzinie jest szczególnie skuteczne i trwałe.

Powyższe stwierdzenia stanowią źródło wielu postulatów, jakie społeczeństwo stawia opiece nad małymi dziećmi, ich edukacji i wychowaniu. Na przykład, zarówno strona niemiecka (Kindertagesstättengesetz (KitaG) Brandenburgia 2018), jak i polska wyznaczyły sobie następujące cele w zakresie wczesnej wczesnodziecięcej jako uzupełnienia dla opieki rodzicielskiej,

- zapewnić dzieciom wysokiej jakości, holistyczną opiekę,
- rozwijanie zdolności fizycznych, umysłowych, a także twórczych i językowych dzieci
- rozbudzić otwartość na inne kultury i zainteresowanie językami obcymi
- rozwinąć zdolność do działania i radzenia sobie z konfliktem,
- Promowanie zrozumienia ważnych wartości, zasad demokracji,
- optymalnie przygotować dzieci do szkoły.

Zgodnie z polskim ramowym programem kształcenia, zachęca się również do uwzględnienia aspektów regionalnych.

W celu realizacji tych krajowych zadań dotyczących przedszkoli, podejście transgraniczne często oferuje możliwości szczególnie skutecznych działań w zakresie kształcenia i edukacji. Na przykład należy wspomnieć o połączeniu podejść pedagogicznych z "pracą w niejednorodnych grupach", co omówiono w rozdziale 3, a także o znaczeniu kompetencji interkulturowych. W przypadku wychowania przedszkolnego należy podkreślić następujące przykłady korzyści wynikających z interakcji transgranicznych:

- Promują rozumienie różnych perspektyw (zdolność do refleksji, kompetencja komunikacyjna, empatia i otwartość),
- Pomagają rozwijać umiejętność znoszenia sprzeczności (elastyczność i tolerancja dla dwuznaczności),
- Promują edukację w zakresie traktowania innych ludzi z szacunkiem (tolerancja i akceptacja),
- Pomagają redukować uprzedzenia (zdolność do radzenia sobie z konfliktami, autorefleksja, kreatywność);
- Pomagają zrozumieć i uznać wartość heterogeniczności i pluralizmu społeczeństwa (uczenie się przez całe życie, rezygnacja z myślenia hierarchicznego, orientacja na kulturę dnia codziennego).

W związku z powyższym niniejsza analiza sytuacji wyjściowej zakłada, że interakcje transgraniczne w zakresie wychowania przedszkolnego wykazują szczególnie duży potencjał w zakresie kształcenia podstawowych kompetencji zarówno w dziedzinie społecznej, jak i branżowej. Oprócz bezpośrednio osiągnięcia możliwości przekazywania umiejętności takich jak np. empatia, praca zespołowa i rozwiązywania konfliktów, promowane są również kreatywność i motywacja, np. do nauki języków obcych. Potwierdzają to też doświadczenia podmiotów już działających w kontekście transgranicznym, które uczestniczyły w analizie, np. w rozmowach lub warsztatach.

Cel

Dlatego też celem transgranicznego podejścia do edukacji we wczesnym dzieciństwie w ramach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA jest, aby każde dziecko przynajmniej raz uczestniczyło w działaniu transgranicznym. Na podstawie powyższego założenia można określić następujące cele częściowe:

- Kontynuacja wcześniejszych działań transgranicznych.
- Rozwijanie działalności transgranicznej tak, aby każde dziecko od 4 roku życia do pójścia do szkoły uczestniczyło w interakcji transgranicznej przynajmniej raz w roku (najlepiej w cyklach corocznych).
- Rozszerzenie działalności transgranicznej na wszystkie inne dzieci do lat 3 i więcej - w wieku przedszkolnym, które nie są objęte instytucjonalną opieką przedszkolną.

Opiera się to również na podejściu "spirali uczenia się" (por. rozdział 2.3), które przewiduje interakcje interkulturowe w każdym wieku. Byłoby pożądane, aby każde dziecko korzystało z takich doświadczeń

interkulturowych, najlepiej każdego roku, i aby było to powtarzane we wszystkich kolejnych grupach wiekowych.

W tym kontekście w niniejszej analizie sytuacji wyjściowej zidentyfikowano podejścia do działania, które zostały przypisane do trzech poziomów (por. rozdział 2.3). Wynikają one z działań, które zostały już z powodzeniem przeprowadzone, z doświadczeń uczestników działań transgranicznych oraz są wynikiem transponowania odpowiednich podejść do uczenia się przez całe życie z innych grup wiekowych. Ze względu na różnorodność podmiotów zaangażowanych w tę dziedzinę, podejścia są zróżnicowane w zależności od grupy docelowej.

Tab.: Podejścia do działania w sektorze przedszkolnym

Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Recepcja granicy (instrukcyjny)	Przekraczanie granic (interaktywny)	Interakcja transgraniczna (współpraca)
Dzieci		
Żartobliwie poznając kulturę i język sąsiada	Wycieczki do innych miejsc (poznawanie dzieci z sąsiedniego kraju podczas zabawy, np. wspólna zabawa podczas odwiedzin partnerskich świetlic, zwiedzania muzeów, wizyt w zakładach pracy i szkołach zawodowych)	Zabawne "eksperymenty" razem z dziećmi z krajów sąsiednich (np. wykorzystując potencjał Parku Naukowo-Technologicznego w Stanowicach)
Wychowawcy		
Dokształcanie (w tym uczenie się interkulturowe, animacja językowa, metoda immisji, studia regionalne, języki, inne metody i materiały) nauczanie dzieci poprzez zabawę (w tym język, treści krajoznawcze, kultura) Uwrażliwianie rodziców (zaleta spotkań transgranicznych)	Wycieczki / wyjazdy studyjne do kraju sąsiada (dla profesjonalistów) "Spacer edukacyjny" (udział profesjonalistów w spotkaniach z osobami trzecimi) Wymiana doświadczeń (pomiędzy specjalistami z D i PL) Wizyty / wycieczki w sąsiednim kraju (z grupą przedszkolnej)	Tworzenie oferty zabaw wspólnie z ekspertami z sąsiedniego kraju (sport, muzyka, "Domek młodego naukowca", taniec, teatr, pantomima,) Regularna organizacja wzajemnych spotkań, w tym z instytucjami zewnętrznymi, np. okołobiznesowymi, nauką zawodu (umożliwienie uczestnictwa rodzicom)
Kierownictwo przedszkoli / organ prowadzący		
Integracja aspektów interkulturowego uczenia się i języków obcych w koncepcjach funkcjonowania przedszkoli (kształcenie ustawiczne, koncepcje pedagogiczne) Ocena (działań wewnętrznych)	Pielęgnowanie kontaktu z partnerskim przedszkolem / nawiązywanie nowych kontaktów (w oparciu o istniejące partnerstwa samorządowe) Wymiana doświadczeń (między dyrektorami / organami prowadzącymi z D i PL)	Realizacja imprez z możliwością udziału osób trzecich (np. Olimpiada Przedszkolaka, Dni Babci i Dziadka) Ewaluacja (działań transgranicznych z partnerami z kraju sąsiada)
Zewnętrzny		
Muzea (opracowanie interaktywnych, dostosowanych do wieku ofert zabaw) Instytucje edukacyjne, otoczenia biznesu	Muzea / placówki oświatowe (pilotażowe prowadzenie ofert transgranicznych w czasie wakacji lub dni rodziców-dzieci dla dzieci poza przedszkolem)	Muzea/instytucje edukacyjne (stała realizacja ofert)

(opracowanie ofert wakacyjnych: np. obóz rzemieślniczy, obóz muzyczny, obóz przyrodniczy, dni rodziców z dziećmi)		
Władze / nadzór		
	Ministerstwo / Urząd ds. Młodzieży / Kuratorium Oświaty / Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (opracowanie metod i treści dla koncepcji pedagogicznych i doskonalenia dostosowanych do regionu pogranicza)	Ministerstwo / Urząd ds. Młodzieży / Kuratorium Oświaty / Wojewódzki Ośrodek Metodyczny (fachowe wsparcie odpowiedzialnych organów / dyrektorów przedszkoli podczas opracowywania koncepcji; ewaluacja)

Uwagi dotyczące wdrażania

W kontekście analizy sytuacji wyjściowej potwierdzono, w szczególności poprzez wywiady, dyskusje ekspertów i warsztaty, że pracownicy w ośrodkach przedszkolnych są często, poza realizacją normalnych zadań z zakresu opieki, wychowania i edukacji, w tym pracy koncepcyjnej i dokumentacyjnej obciążone ponad miarę.

Realizacja działań transgranicznych stanowi zazwyczaj dodatkowe zadanie, które wymaga dodatkowych nakładów osobowych, rzeczowych i finansowych. W celu jak najpełniejszej realizacji wyżej wymienionych działań w przedszkolach, należy przedstawić propozycje ich realizacji w kontekście ogólnych warunków ich funkcjonowania. Obejmuje to również zalecenia dotyczące działań towarzyszących.

Wymagania dotyczące kadry

W 428 placówkach przedszkolnych po obu stronach pracuje już około 2.440 specjalistów w dziedzinie opieki nad dziećmi, edukacji i wychowania od 3/4 roku ich życia. W powyższym kontekście pożądane byłoby poprawienie klucza zatrudnienia w przedszkolach po obu stronach granicy. Potrzeby w zakresie dodatkowych miejsc pracy nakreślone powyżej nie mogą jednak zostać skutecznie zaspokojone w perspektywie średnioterminowej wyłącznie poprzez samo zwiększenie zatrudnienia, ponieważ pozostają bez odpowiedzi pytania o dostępność odpowiednich wykwalifikowanych pracowników i ich finansowanie.

W celu wspierania rozwoju zasobu specjalistów dla realizacji działań transgranicznych należy zbadać, w jakim stopniu możliwy jest powrót do pracy osób, które zamieszkują w pobliżu instytucji przedszkolnych, nawet jeśli ich praca byłaby czasowo ograniczona (np. emerytowani wychowawcy lub inni specjaliści pracujący dla innych instytucji edukacyjnych) lub zatrudnienie ich jako pracowników pomocniczych (np. udział rodziców; korzystanie z wolontariatu). W celu odciążenia wykwalifikowanych pracowników możliwe byłoby również - co jest już praktykowane na szczeblu krajowym - zatrudnianie uczniów z lokalnych szkół, np. szkół średnich, do okazjonalnej opieki lub do żartobliwego przekazywania treści z zakresu wiedzy o regionie lub języków dla dzieci w wieku przedszkolnym. Podobny stanowią emeryci i studenci. Analogicznie do modelu Senior Expert Service, który pośredniczy w angażowaniu seniorów jako ekspertów zarówno w kraju, jak i na świecie (<https://www.ses-bonn.de/startseite>), emeryci działający w polsko-niemieckim regionie przygranicznym mogliby być również wykorzystywani do wspierania zadań opiekuńczych lub edukacyjnych. Praca studentów w przedszkolach, np. w żartobliwych interakcjach z językami obcymi, mogłoby być brane pod uwagę w miejscowościach z uniwersytetami, zwłaszcza jeśli można by uznać staże w placówkach wczesnej edukacji jak praktyki studenckie.

To wsparcie ze strony osób trzecich w zakresie opieki lub edukacji nabiera większego znaczenia, gdy dochodzi do spotkań transgranicznych, a szczególnie intensywna opieka jest wymagana w przypadku pracy w mieszanych małych grupach. Pracownikom z innych instytucji należy również zaoferować możliwość uczestnictwa w działaniach transgranicznych, tak aby mogli zbierać doświadczenia i sugestie dotyczące ich własnej pracy. W kontekście wspólnych kursów doskonalenia zawodowego jest to na przykład traktowane jako "spacer edukacyjny".

Ponadto działania transgraniczne mogą obecnie korzystać z różnych systemów dofinansowania projektów, co umożliwi pokrycie czasowo występujących wydatków osobowych (np. wsparcie specjalistyczne, nauczania języka, referenci) o. Finansowanie to może przybrać formę zwrotu dodatkowych kosztów bądź honorariów. W razie potrzeby można opracować odpowiednie programy wsparcia dla regionu przygranicznego na szczeblu krajowym, które będą stanowić uzupełnienie programów finansowanych przez UE.

Wychowawcy / Dzieci

Opierając się na istniejących kwalifikacjach i doświadczeniu ekspertów, ich **dokształcanie** powinno koncentrować się w szczególności na dziedzinach o wyjątkowym znaczeniu transgranicznym

- interkulturowe uczenie się,
- Animacja mowy, metoda immersji,
- Nauki o regionalne,
- Języki,
- inne metody i materiały

Aby było to jak najbardziej skuteczne i realistyczne z uwagi na ograniczone zasoby, dostępne są programy modułowe, które mogą być realizowane w ramach działań związanych z działalnością przedszkoli lub w formie jednodniowych lub kilkudniowych kursów prowadzonych przez odpowiednich specjalistów. Celem powinno być również to, aby wszyscy specjaliści uczyli się i wykorzystywali przygotowane treści i metody nauczania w tym zakresie, a nie musieli sami wypracowywać kompleksową wiedzę i specjalistyczne umiejętności.

Byłoby korzystne, gdyby transgraniczne obsadzone gremium ekspertów, składające się z przedstawicieli odpowiednich organów i instytucji, mogło opracować ramowe wytyczne dla rocznych szkoleń modułowych. Ostatecznie celem powinno być przekazanie wychowawcom podstawowych, ukierunkowanych na praktyczne wdrożenie zasad postępowania i metod pracy z grupami mieszanymi. Specjaliści przeszkoleni w ten sposób mieliby za zadanie uwrażliwić **rodziców** na korzyści płynące z kontaktów transgranicznych i, w razie potrzeby, zachęcić ich do udziału w przedsięwzięciach, szczególnie w przypadku wydarzeń trwających kilka dni.

Patrząc na zwyczajowe zajęcia w palcówkach przedszkolnych, na pierwszym poziomie wdrażania można by sprawdzić, w jakim zakresie działania transgraniczne dają się włączyć do ich codziennego programu **zabaw** i nauczania np. języka, wiedzy o regionie i kultury kraju sąsiada. W tym zakresie korzystne byłoby również włączenie osób posługujących się językiem ojczystym, np. studentów, przynajmniej w pojedyncze dni. W odniesieniu do rodzaju języka obcego stosuje się tu podejście zorientowane na kontekst. W zależności od życzeń rodziców lub spójności oferty języków obcych w danej społeczności, oprócz niemieckiego lub polskiego można rozważyć również angielski, ukraiński, francuski lub hiszpański.

Zasadniczo w kontekście tej analizy zakłada się, że komunikacja dzieci z obu stron we wczesnym dzieciństwie jest prawie niezależna od wzajemnych umiejętności językowych, że interakcje transgraniczne wspierają przede wszystkim motywację do nauki języków. Jednak umiejętności językowe, które dzieci mogły już nabyć, są utrwalane poprzez ich używanie. W celu opracowania ofert zabaw zaleca się przetestowanie pod kątem możliwości zastosowania metod i materiałów opracowanych w innych regionach przygranicznych (np. dostosowane do wieku wielojęzyczne materiały dydaktyczne na stronie <https://www.nachbarsprachensachsen.eu>) oraz nawiązanie **wymiany doświadczeń** z kolegami po obu stronach granicy. Może to być również uzupełnione **wycieczkami lub wyjazdami studyjnymi** niemieckich i polskich wychowawców- i pedagogów, np. poprzez udział w konkretnych transgranicznych spotkaniach. „**Spacery edukacyjne**” zorganizowane w szkole w Słonsku byłyby również odpowiednim sposobem na wczesną edukację i nauczanie, aby umożliwić nie tylko pracownikom szkoły, ale również pracownikom np. z sąsiednich przedszkoli korzystanie z odpowiednich doświadczeń poprzez uczestnictwo w działaniach transgranicznych.

Z drugiej strony, proste **zwiedzanie** zabytków, muzeów, zakładów pracy, szkół zawodowych lub uczestnictwo w imprezach - w sensie pokonywania granic, poziom 2 - stanowi kolejny istotny krok w kierunku nabywania kluczowych kompetencji. Niemniej jednak, tylko wtedy, gdy **dzieci w tym samym wieku z kraju sąsiada (poziom 3) spotykają się i współdziałają ze swoimi rówieśnikami**, osiąga się większy efekt w zakresie poprawy kompetencji pożądaných w obszarze przedszkolnym. Dlatego też coroczne spotkania dzieci z instytucji partnerskich i ich zaangażowanie poprzez zabawę w realizację wyznaczonych zadań stanowią idealną formę transgranicznych działań edukacyjnych. Szeroki wachlarz zajęć dostosowanych do wieku, stosowanych we wczesnym dzieciństwie, np. gry, sport, śpiew, taniec, muzyka, pantomima, rękodzieło, malarstwo itp. jest również całkowicie odpowiedni do pracy w grupach mieszanych. Zalecane jest, aby pracownicy przedszkoli opracowali dalsze, oferty zabaw na przyszłe spotkania w ramach spotkań lub wymiany doświadczeń, w tym uwzględnianie miejsc lub wydarzeń kulturalnych w regionie, np. muzea, imprezy, święta lub oferty specjalne (np. "Domek Małego Naukowca" lub obóz dla rzemieślników).

Dyrekcje przedszkoli / instytucje prowadzące

Biorąc pod uwagę odpowiednie **ukierunkowanie koncepcji pedagogicznych** placówek przedszkolnych, w kontekście ich kontynuacji korzystne jest zintegrowanie obszarów tematycznych interkulturowego uczenia się, języka, wiedzy o regionie, odpowiednich metod i materiałów. Podobnie jak w przypadku strony polskiej, również po stronie niemieckiej należy zbadać, w jakim stopniu cel, jakim jest podstawowa znajomość współczesnego języka obcego, może być osiągnięty w momencie przejścia dzieci do szkoły podstawowej. Ponadto udział dzieci w spotkaniach transgranicznych powinien zostać odnotowany w dokumentacji ich rozwoju.

W celu oceny powodzenia bądź ustalenia dalszych działań zaleca się przeprowadzenie **ewaluacji, której** rodzaj i zakres powinien zostać opracowany również na poziomie polsko-niemieckiego gremium ekspertów złożonego z przedstawicieli właściwych organów i instytucji.

Oprócz tej pracy koncepcyjnej kolejne zadanie polega na pozyskaniu kolejnych placówek przedszkolnej z obu stron do współpracy wykraczającej poza istniejące **partnerstwa. Ze względu na fakt, że** instytucje te są często prowadzone przez gminy, sensowne jest, aby gminy wykorzystywały w tym celu swoją dotychczasową współpracę z gminami partnerskimi w kraju sąsiada. Imprezy transgraniczne, takie jak Olimpiada Przedszkolaka, ze względu na swoją otwartą formułę na udział innych podmiotów również nadają się do nawiązywania nowych kontaktów. Ponadto transgraniczne wymiany partnerskie, szczególnie dla osób zaangażowanych w prace przedszkoli lub wyjazdy studyjne dla pracowników przedszkoli, dają możliwość poznania instytucji partnerskich. Doświadczenie pokazało, że po jednorazowym spotkaniu, kontakcie musi zostać przemyślany pod względem jego przydatności i możliwości wykorzystania w codziennej pracy do wspólnych transgranicznych spotkań grup dzieci (np. Euroregion POMERANIA: współpraca pomiędzy przedszkolami w Szczecinie i Löcknitz). Skutkiem tego jest duży wysiłek organizacyjny i komunikacyjny na rzecz stopniowego rozszerzania współpracy transgranicznej na cały obszar, który podjąć muszą wszyscy zaangażowani we współpracę.

Zewnętrzne

Zróznicowana struktura systemu opieki przedszkolnej po obu stronach charakteryzuje się nie tylko współpracą instytucji z podmiotami prowadzącymi i właściwymi władzami. Wykorzystuje się również zaangażowanie zewnętrznych instytucji edukacyjnych, innych organizacji pracy z dziećmi i młodzieżą, regionalnych muzeów, organizatorów imprez i przedsięwzięć. W wielu przypadkach wzbogacają one spektrum "pozaszkolnych miejsc nauki" o swoje obiekty lub wydarzenia. W wielu przypadkach różne **muzea** są już celem wizyt edukacyjnych, dlatego w niniejszej analizie sytuacji wyjściowej wybrano ważne muzea po obu stronach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA i poświęcono im uzupełniającą publikację. Muzea w żywy sposób przekazują treści edukacyjne poprzez swoje ekspozycje. Ponadto, często oferują także specjalne oferty dla grup dzieci polegające na rozwiązywaniu zadań twórczych lub do zapoznaniu się z treścią wystawy w oparciu o zabawy (np. Muzeum Lubuskie im. Jana Dekarta w Gorzowie Wlkp.: instrumenty muzyczne kiedyś i dziś ; zabawki dla dzieci kiedyś i dziś; wiedza o niebieskiej planecie; Muzeum Viadrina: wystawa specjalna o zwyczajach bożonarodzeniowych w Niemczech i Polsce). W ten sposób wiedza i umiejętności są

przekazywane w sposób łatwy do zrozumienia i szczególnie trwałe. W odniesieniu do podejść transgranicznych, przedstawiciele muzeów po obu stronach nawiązali już ze sobą kontakty i obecnie wymieniają się doświadczeniami w zakresie pedagogiki muzealnej. Zadanie polega teraz na udostępnieniu lub rozwinięciu potencjalnych ofert w zakresie działalności transgranicznej. Ponadto takie oferty muzeów mogą być wykorzystane w celu dotarcia do dzieci, które nie są pod opieką placówek przedszkolnych.

Inne *instytucje edukacyjne* oraz konkretne organizacje pracy z dziećmi i młodzieżą (np. stowarzyszenia sportowe, organizacje artystyczne i kulturalne) również odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i rozwijaniu działalności transgranicznej. Udana przykłady, takie jak Olimpiada Przedszkolaka, pokazują, że usługi oferowane przez zewnętrzne instytucje edukacyjne mogą stanowić kompletny pakiet dla placówek przedszkolnej. Wychowawcy przedszkolni nie muszą tym samym brać na siebie trudów organizacyjnych i mogą skoncentrować się na swoich rzeczywistych zadaniach. Ważne jest, aby rozszerzać taką ofertę, a także rozwijać w formach dedykowanych okresom wakacji i zamknięcia przedszkoli. Oferty kilkudniowych zajęć transgranicznych, np. w czasie wakacji, skutecznie uzupełniałyby inne w ciągu roku, pozwalały na szczególnie intensywność interakcji między dziećmi, a także były otwarte dla dzieci, które nie są objęte zorganizowaną opieką przedszkolną. W przypadku takich ofert sensowne byłoby również skoncentrowanie ich na konkretnych grupach wiekowych i na określonych merytorycznych priorytetach kształcenia. Oferty już istniejące w tym zakresie, np. obozy rzemieślnicze, Klub Młodego Wynalazcy, obozy muzyczne lub przyrodnicze, mogłyby być coraz częściej rozszerzane o oferty transgraniczne.

Ze względu na duże obciążenie pracą w personelu przedszkola i dużą liczbę zadań, które muszą być wykonywane równolegle, aby osiągnąć sformułowany na początku cel, niezbędna jest zewnętrzna koordynacja i transgraniczne wsparcie wysiłków przedszkoli i ich podmiotów je prowadzących. W tym celu należy powołać transgraniczne gremium złożone z przedstawicieli władz odpowiedzialnych za polsko-niemiecki region przygraniczny (w tym ministerstwo, urzędy do spraw młodzieży, kuratorium), przedszkola, zewnętrzne placówki edukacyjne i instytucje okołobiznesowe oraz, w razie potrzeby, rodziców jako *platformę koordynacyjną*. Mogłoby ono wymiarować problemy, ustalać priorytety i inicjować zadania takie jak:

- Porozumienie w sprawie rodzaju i zakresu działań w obszarze doksztalcenia,
- Koncepcja (treści, metody, realizacja organizacyjna) programu doksztalcenia dla wszystkich grup pracowników w placówkach opieki przedszkolnej w Euroregionie,
- Transfer know-how lub wymiana doświadczeń z innymi regionami transgranicznymi,
- Koordynacja w zakresie włączania kształcenia interkulturowego, przekazywania wiedzy o regionalnie i nauki języków do koncepcji pedagogicznych przedszkoli,
- Profesjonalne wsparcie dla dyrektorów przedszkoli w aktualizacji ich koncepcji,
- Wsparcie instytucji w utrzymywaniu kontaktów między partnerskimi przedszkolami,
- Opracowanie strategii nawiązywania nowych kontaktów i rozwijania nowych partnerstw oraz ich wdrażanie,
- Ekspercki monitoring tworzenia ofert działalności transgranicznej,
- Wsparcie organizacyjne w zakresie realizacji działań transgranicznych,
- Ustalenie stawek ryczałtowych dla uproszczonego rozliczenia dofinansowania ze środków pomocowych dla transgranicznej działalności ośrodków przedszkolnych,
- Porozumienie w sprawie rodzaju i zakresu ewaluacji tych działań, w tym opracowanie wytycznych dotyczących dokumentacji i ewaluacji w samej placówce,
- Organizacja wyjazdów studyjnych, wymiana doświadczeń i
- Promocja na zewnątrz.

Aby utrzymać zdolność operacyjną takiej platformy koordynacyjnej ze względu na bogactwo zadań, które musi ona wykonywać, powinno się ją nieformalnie przekształcić w sieć, w której konkretne zadania są wykonywane we współpracy ze stronami trzecimi lub poprzez udzielanie im wsparcia. W tym kontekście można również wykorzystać ustanowione struktury wsparcia istniejące już na szczeblu krajowym. Najlepiej byłoby, gdyby znaczną część zaangażowania w tym zakresie można było zapewnić również poprzez projekty dofinansowane ze środków pomocowych.

Oprócz wspomnianych już możliwości finansowania, na końcu niniejszej analizy sytuacji wyjściowej przedstawiono informacje na temat dalszych możliwych do wykorzystania instrumentów finansowania.

3.2 Edukacja szkolna – poziom podstawowy i ponadpodstawowy ogólnokształcący

Sytuacja wyjściowa

W systemach edukacyjnych Polski i Niemiec (Brandenburgia) edukacja dla grupy wiekowej "uczniów" jest zróżnicowana i podzielona na edukację ogólną i kształcenie zawodowe. Ponieważ do placówek nauki zawodu można z reguły uczęszczać po zakończeniu ośmioklasowej szkoły podstawowej po stronie polskiej i po 10. klasie po stronie niemieckiej (patrz punkt 2.4), należy w tym przypadku nieznacznie odstąpić od podejścia opartego ściśle na grupach wiekowych. Dlatego też w następnym rozdziale mowa będzie o sektorze szkolnym, w którym po obu stronach znajdują się szkoły podstawowe i ponadpodstawowe o charakterze ogólnokształcącym, co obejmuje również aspekty pozaszkolne w tej grupie wiekowej. Następny rozdział poświęcony jest szkolnictwu zawodowemu. Nie można jednak całkowicie wykluczyć nakładania się na siebie obu ścieżek edukacyjnych; są one odpowiednio uwzględniane w obu rozdziałach, np. w możliwościach działania na rzecz rówieśników kształcących się w obu ścieżkach edukacyjnych.

Na poziomie europejskim jednym z mierników oceny rozwoju kompetencji w edukacji szkolnej - w odniesieniu do państw członkowskich - jest odsetek 15-latków posiadających niewystarczającą wiedzę z zakresu czytania, matematyki i nauk przyrodniczych, który do 2020 roku ma wynosić poniżej 15% (Europejska współpraca w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ramy ET2020); por. rozdział 2.2.). Zarówno w Polsce, jak i Niemczech wartości tego wskaźnika zostały prawie osiągnięte w 2018 r., w Polsce został on nawet osiągnięty dla czytania na poziomie 14,4% (por. KE 2019). W każdym razie oba kraje osiągnęły znacznie lepsze wartości we wszystkich trzech wyznaczonych zakresach niż średnia europejska.

Na potrzeby władz lokalnych w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA wskaźnik ten również nie jest w tej formie oddzielnie ustalany. Ponieważ transgraniczne podejście edukacyjne pośrednio wpływają na poprawę tych trzech kompetencji, uwypuklone zostaną poniżej kryteria pobytu za granicą w celach edukacyjnych i dodatkowo znajomości języków obcych (por. rozdział 2.2; wizja Komisji Europejskiej; https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area_de), tak aby móc scharakteryzować sytuację w Euroregionie, a następnie wskazać cele i transgraniczne możliwości działań.

W rozdziale 2.4. opisano system edukacji w Polsce i Niemczech (Brandenburgii). W dziedzinie edukacji szkolnej brane są pod uwagę wszystkie instytucje, które służą generalnie szkolnictwu ogólnokształcącemu i umożliwiają przejście na poziom kształcenia zawodowego lub studia wyższe (patrz tabela Abc).

Tab abc: Struktura szkół ogólnokształcących w Euroregionie PEV (2018), źródło liczby polskich szkół: dla polskich danych: opracowanie własne na podstawie

DE

Rodzaj szkoły	Liczba studentów	Liczba szkół
Szkoły specjalne	1816	15
Szkoła podstawowa	19055	76
szkoła podstawowa i średnia	4582	9
Liceum Ogólnokształcące	4805	21
Szkoła średnia z gimnazjum (w tym 1 szkoła Waldorf)	2293	5
Gimnazja (w tym 3 centra licealne)	9800	20
Uniwersytety Ludowe (nauka wieczorowa)	165	3
Ogółem	42516	149

PL???

Liczba szkół	Liczba uczniów	Rodzaj szkoły
131	30919	Szkoły podstawowa (w tym specjalne)
10	351	Gimnazjum (w tym specjalne)
58	3022	Oddziały gimnazjum (w tym specjalne)
38	5446	Liceum ogólnokształcące + Czteroletnie liceum plastyczne (w tym specjalne)
237	39738	Suma

Licząca 386 szkół i ok. 82 000 uczniów, edukacja szkolna – podstawowa i ponadpodstawowa jako edukacja formalna stanowi największą grupę docelową w Euroregionie PEV, która jednocześnie reprezentuje całą grupę wiekową populacji wyjściowej całą grupę wiekową (stan na rok 2018).

Ze względu na różne systemy szkolne w Polsce i w Niemczech, co skutkuje m.in. różnicami w wieku przechodzenia między poszczególnymi rodzajami szkół, oraz na różne okresy odniesienia, nie udało się ustalić w porównywalny sposób dla obu stron Euroregionu proporcji liczby uczniów do liczby nauczycieli w szkołach ogólnokształcących i zawodowych. Jeśli porówna się całkowitą liczbę miejsc pracy dla nauczycieli (8 563 nauczycieli; Statystyki *BB 2018*; *Statistik Kuratorium 2019*) z całkowitą liczbą uczniów w szkołach ogólnokształcących i zawodowych (98 103 uczniów), całkowita liczba uczniów w Euroregionie wynosi 11,46 na jednego nauczyciela. Po stronie polskiej wskaźnik ten jest korzystniejszy, niż w niemieckiej części Euroregionu (na poziomie 12,5) i wynosi 10,54. W kraju związkowym Brandenburgia dla roku szkolnego 2018/2019 (*MBS 2020: Podstawowe dane i wskaźniki w roku szkolnym 2018/2019*) stwierdzono wskaźnik 13,3. Niemniej jednak należy zwrócić uwagę na ogólny niedobór nauczycieli, który w nadchodzących latach wzrośnie ze względu na zmiany demograficzne i rosnącą liczbę emerytowanych nauczycieli. Określenie wynikającego z tego zapotrzebowania na nauczycieli wykracza poza zaplanowane tu badania, ale będzie to przedmiotem późniejszej analizy.

W tym miejscu należy odnieść się do analogii w systemach edukacyjnych obu krajów, o których mowa w rozdziale 2.4, które wskazują na możliwości rozwoju transgranicznego podejścia do kształcenia zarówno pod względem treści (w tym nauczanych poszczególnych przedmiotów, ponadprzedmiotowego rozwoju kompetencji), jak i organizacji (zwłaszcza elastyczności szkół w planowaniu zakresu nauczania). Konkretnym przykładem udanej współpracy obu stron w tym zakresie jest podręcznik historii "Europa - nasza historia", który został opracowany i wydany przez Polsko-Niemiecką Komisję Podręcznikową, a którego trzeci tom został wydany w 2019 roku i może być wykorzystywany na lekcjach historii w szkołach niemieckich i polskich.

W odpowiedzi na doświadczenia z międzynarodowej pracy z młodzieżą i unijnej strategii na rzecz młodzieży, Krajowy Komitet ds. Dzieci i Młodzieży kraju związkowego Brandenburgii skonkretyzował swoje wnioski w roku 2016 w zaleceniach dotyczących działań na rzecz wspierania transgranicznej mobilności młodzieży. Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBS) realizuje taką strategię we współpracy z powiatami (https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/6288/handlungsempfehlungen_zur_foerderung_der_grenzueberschreitenden_jugendmobilitaet.pdf). W ramach tej strategii jednym z celów jest zapewnienie każdemu młodemu człowiekowi co najmniej jednego doświadczenia mobilności transgranicznej. Pod uwagę brane są również aspekty doskonalenia zawodowego dla pedagogów oraz włączenia grup społecznie nieuprzywilejowanych. W tym celu MBS kraju związkowego Brandenburgia utworzyło dla powiatów program wsparcia projektów modelowych "Transgraniczna mobilność młodzieży".

Na tle wspomnianego wyżej pożądanego po obu stronach granicy holistycznego rozwoju kompetencji i podstaw naukowych bądź strategicznych, szczególną szansę stwarzają transgraniczne podejścia edukacyjne w dziedzinie edukacji szkolnej. Oprócz edukacji formalnej w szkołach oba systemy kształcenia umożliwiają również integrację działań pozaformalnych i nieformalnych, w szczególności poprzez zaangażowanie instytucji zewnętrznych i euroregionalnych miejsc realizacji treści nauczania.

W ramach analizy sytuacji wyjściowej w wywiadach, kwestionariuszach i warsztatach pytano zarówno o czynniki wspierające, jak i ograniczające działania transgraniczne. Obie strony są zainteresowane polsko-niemieckimi kontaktami i projektami w sektorze szkolnym. Jest to zauważalne zarówno na poziomie szkół, organów prowadzących, jak i Kuratorium Oświaty. Oznacza to, że zauważana jest korzyść zarówno dla uczniów, kadry, jak i samych instytucji związana ze współpracą transgraniczną. Jednak powszechnie znany fakt braku nauczycieli po obu stronach ma na to szczególnie poważny wpływ. Fakt, że takie działania nie są coraz częściej wykonywane, wynika głównie z tego, że takie prace związane z projektem - zwłaszcza podczas kilkudniowego pobytu za granicą - często odbywają się poza regularnymi godzinami pracy i nie są dostatecznie honorowane lub wynagradzane. Problem ten zaostrza się w przypadku zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin (zwłaszcza po stronie niemieckiej) lub niskiego poziomu wynagrodzeń (zwłaszcza po stronie polskiej). Działania transgraniczne stanowią również dodatkowy wysiłek w sektorze szkolnym, który często przekracza

i tak już napięte możliwości kadrowe podmiotów w odniesieniu do kwestii organizacyjnych. Ponieważ takie działania związane są z kosztami i instrumentami finansowania - tak jak w bezpośrednim regionie przygranicznym INTERREG lub PNWM – a więc są instrumentami zarówno dostępnymi, jak i znanymi od strony warunków finansowania i procedury składania wniosków, stanowią one jednak wysiłek wykraczający poza regularnie wymagane nakłady pracy, zadania i kompetencje. Problemy takie podnoszone są przez organy prowadzące – w szczególności samorządy. Zgłaszają one, że ponoszone przez nie nakłady na edukację, tylko częściowo pokrywane subwencją ze strony Państwa, stanowią znaczny procent ich budżetów. Ale biurokracja, kwestie ochrony danych osobowych i odpowiedzialność cywilna to także przeszkody. Znalazienie przedsiębiorstwa autobusowego na przejazdy przez granicę wiąże się na przykład z pewnym wysiłkiem, a uczniowie szkół podstawowych w Brandenburgii nie mogą opuszczać kraju związkowego do siódmej klasy szkoły bez odpowiednich pozwoleń. Ważne jest również zaangażowanie rodziców i pokazanie zalet wczesnych doświadczeń interkulturowych, które można stosunkowo łatwo zdobyć tutaj, w bezpośrednim sąsiedztwie granicy. W zależności od obszaru oddziaływania szkół i związanych z tym ograniczeń czasowych w dojazdach do i ze szkoły, istnieją ograniczenia dotyczące atrakcyjności szkolnych kółek zainteresowania (np. kluby językowe, jednostronne / "instrukcyjne") lub poszczególnych dni projektów w krajach sąsiednich ("interaktywne", "kooperacyjne"). Wśród podmiotów prowadzących szkoły, wśród pedagogów i zewnętrznych placówek edukacyjnych istnieje duże zapotrzebowanie na informacje na temat aktualnych możliwości uzyskania dofinansowania polsko-niemieckich projektów transgranicznych.

Działalność o znaczeniu transgranicznym

Również w dziedzinie edukacji szkolnej poniżej zaprezentowane zostaną przykładowe transgraniczne działania w Euroregionie PEV i innych regionach przygranicznych, które charakteryzują się nie tylko poznawaniem języków obcych ("instrukcyjne", jednostronne) i transgranicznymi spotkaniami ("interaktywne", "kooperacyjne") uczniów, ale także wieloletnią partnerską współpracą szkół.

Poniższe zestawienie tabelaryczne przedstawia wybierana przez uczniów w szkołach w Euroregionie ofertę nauczania języków obcych. Dominującym pierwszym językiem obcym po obu stronach jest angielski. W niemieckiej części Euroregionu język polski jest nauczany jako kolejny język obcy w 11 szkołach i obejmuje w sumie około 4% wszystkich uczniów, podczas gdy prawie połowa wszystkich uczniów (48%) w polskiej części Euroregionu uczy się języka niemieckiego. Ponadto, języki francuski, rosyjski i hiszpański są elementem oferty edukacyjnej po obu stronach granicy. Jedynie język włoski i łacina są tylko częścią programu nauczania w pojedynczych szkołach po jednej stronie granicy.

Tab abc: Języki obce w szkołach kształcenia ogólnego w Euroregionie PEV (...D 2018; PL 2017)

Język obcy	D		PL	
	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba uczniów	Liczba szkół
Niemiecki lub polski	11	1.461	19.152	145
Angielski	113	40.635	35.332	160
Francuski	38	5.412	436	8
Hiszpański	7	1.031	127	2
Rosyjski	24	2.193	373	6
Włoski	-	-	105	4
Łacina	12	1.496	-	-

Źródło D 2018: MBJS 15.24, 13.05.2019: Liczba uczestników nauki języków obcych w szkołach publicznych według powiatu, miasta, szkoły, języka obcego i rodzaju nauczania Powiaty Märkisch-Oderland, Odra-Sprewa i miasto wydzielone Frankfurt nad Odrą Języki obce: angielski, francuski, łacina, polski, rosyjski i hiszpański Rok szkolny 2018/19

Podstawa danych: Badanie danych szkolnych 2018/19, daty badania: 17.09.2018 r. w szkołach ogólnokształcących, 05.11.2018 r. w szkołach zawodowych

Źródło PL 2017: Nauczanie języków w szkołach woj. lubuskiego wg szkół. Dane SIO z 30.09.2017 r.

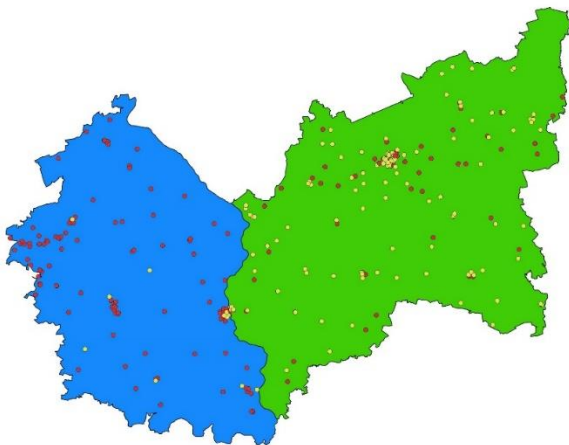
Powyższe dane nie zawierają (w związku z ograniczeniami dostępności danych) ani po stronie polskiej ani niemieckiej, oferty poszczególnych szkół prywatnych, kółek zainteresowań. Założono, że nie zmieniłyby one jednak znacząco ogólnego obrazu.

Z zestawienia kartograficznego (*patrz rys.: abc*) wynika, że polskie szkoły nauczające języka niemieckiego są rozmieszczone niemal równomiernie w całej polskiej części Euroregionu. W części niemieckiej oferta lekcji języka polskiego koncentruje się w mieście Frankfurt nad Odrą i rozciąga się na terenie miasta od szkoły podstawowej po gimnazjum, klasy licealne i centra szkół ponadgimnazjalnych. W pozostałych 10 szkołach w gminach po stronie niemieckiej, język polski jest póki co nauczany tylko w jednym typie szkoły. Jeżeli chodzi o pominięte dane – nie uwzględniono np. kółek zainteresowań z Neuzelle – z około 100 uczniami uczącymi się języka polskiego.

Część szkół po polskiej stronie Euroregionu podejmuje współpracę z Federalnym Biurem Administracyjnym - Centralą Szkół za Granicą (Bundesverwaltungsamt - Zentralstelle für das Auslandsschulwesen) w zakresie certyfikacji nauczanego języka. DSD II (Deutsches Sprachdiplom II) to przeprowadzany corocznie na całym świecie egzamin państwowy oparty o standardy europejskie, potwierdzający znajomość języka niemieckiego na poziomie B2/C1 opisaną w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego. Posiadanie dyplomu DSD II umożliwia studiowanie na każdym kierunku w Niemczech, bez konieczności zdawania dodatkowego egzaminu językowego, może zwolnić z lektoratu na uczelni wyższe. Przykładem takiej szkoły jest I Liceum Ogólnokształcące w Gorzowie Wielkopolskim³².

Po stronie polskiej funkcjonuje również Państwowa Komisja do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego³³. Wśród jednostek zagranicznych uprawnionych do przeprowadzania egzaminów potwierdzających znajomość polskiego nie ma uczelni niemieckich, więc uczniowie zainteresowani pozyskaniem takiego certyfikatu muszą udać się do Polski³⁴.

Ze względu na różnorodność oferty językowej w języku niemieckim i polskim, aspekt ciągłości oferty językowej w gminach i ich aspekt ich bliskiego położenia względem siebie nie zostały w niniejszym opracowaniu dogłębnie zbadane. Ma to być przedmiotem przyszłych analiz w trakcie tworzenia transgranicznych możliwości edukacyjnych. Zakłada się, że oprócz języka niemieckiego i polskiego, ewentualnie dopuszczano by możliwość używania także angielskiego i innych języków nauczanych po obu stronach, w przypadku niemożliwości zastosowania zalecanych języka polskiego i niemieckiego.

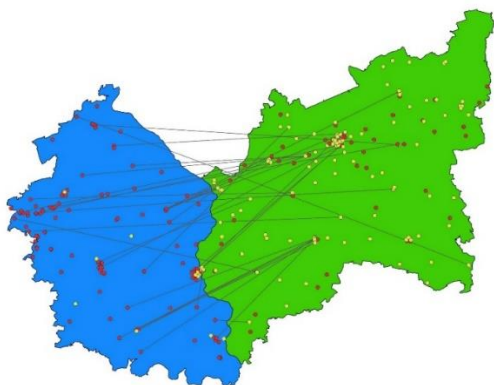
Rys. Abc: Lekcje języka polskiego i niemieckiego w szkołach niemieckich i polskich w Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA (*źródła patrz wyżej*)

³² <http://www.4lo.gorzow.pl/co-to-jest-dsd.html> dostęp dnia 24.06.2020 r.

³³ <http://certyfikatpolski.pl/> dostęp dnia 24.06.2020 r.

³⁴ http://www.bip.nauka.gov.pl/certyfikacja-jezyka-polskiego-jako-obcego/lista-podmiotow-uprawnionych-do-organizowania-egzaminow-z-jezyka-polskiego-jako-obcego_mnisw.html dostęp dnia 24.06.2020 r.

Spośród 386 szkół podstawowych i ponadpodstawowych o charakterze ogólnokształcącym jedna trzecia (131) posiada międzynarodowe partnerstwa ze szkołami w kilku krajach na całym świecie. W samym Euroregionie PRO EUROPA VIADRINA istnieje 41 partnerstw pomiędzy szkołami niemieckimi i polskimi. Partnerstwo międzynarodowe 64 szkół z części niemieckiej obejmuje, oprócz szkół z Euroregionu, 26 szkół partnerskich z innych polskich województw i 42 szkoły z innych krajów europejskich, ale także z Afryki, Azji, Ameryki Południowej i Australii (*MBJS 2019: Excerpt School Portraits*). Partnerstwa międzynarodowe 67 polskich szkół wykraczają poza granice Euroregionu i obejmują 14 kolejnych szkół w niemieckich krajach związkowych oraz 20 szkół na całym świecie (*Kuratorium 2019: Współpraca zagraniczna szkół i przedszkoli w województwie lubuskim w latach szkolnych 2017/2018 oraz 2018/2019*).

Rys. abc: Międzynarodowe partnerstwo szkół w ER PRO EUROPA VIADRINA (*Kuratorium 2019; MBJS 2019*)

W partnerstwach szkół w ramach Euroregionu, poszczególne szkoły mają czasem kilku partnerów po drugiej stronie. Spośród 11 niemieckich szkół w Euroregionie, które oferują język polski, 8 posiada polską szkołę partnerską. W 32 polskich szkołach, które utrzymują kontakty z jedną lub kilkoma szkołami niemieckimi, wszystkie oferują angielski i niemiecki jako języki obce.

Tab.: Międzynarodowe Partnerstwo Szkół w Euroregionie PRO EUROPE VIADRINA (*Kuratorium 2019; MBJS 2019*)

	Szkoły w niemieckiej części ER	Szkoły w polskiej części ER
Państwa partnerskich szkół	Australia, Republika Czeska, Białoruś, Bułgaria, Wielka Brytania, Francja, Federacja Rosyjska, Burundi, Litwa, Szwecja, Kolumbia, Węgry, Republika Południowej Afryki, Egipt, Oman, Chiny, Japonia, Senegal, Peru, Włochy, Dania, Hiszpania, Łotwa, Izrael	Włochy, Szwecja, Ukraina, Francja, USA, Turcja, Hiszpania, Rumunia, Portugalia, Cypr, Holandia

Te partnerstwa szkół charakteryzują się regularnymi, czasem corocznymi spotkaniami poszczególnych grup uczniów lub całych klas szkolnych w celu wzajemnego poznania się i wspólnej pracy nad projektami. Oprócz wymienionych tu formalnych partnerstw szkół, w Euroregionie odbywają się co roku liczne projekty spotkań, zarówno w szkole, jak i poza nią, które są wspierane przez Fundusz Małych Projektów Euroregionu, finansowany ze środków UE, lub przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży. Poniższa tabela przedstawia przykładową liczbę uczestników tych projektów, które zostały zarejestrowane w 2018 r. w biurach Euroregionu w ramach rozliczania projektów.

Tab. abc: Realizacja projektów w ramach Euroregionu PEV w sektorze szkolnym i pozaszkolnym (2018)

	liczba spotkań	Liczba dzieci (D / PL)
Szkoła	31	1.826 (761 / 1.065)

Program pozaszkolny	56	7.777 (3.076 / 4.701)
---------------------	----	-----------------------

Widać, że zarówno szkoła, jak i sektor pozaszkolny odgrywają ważną rolę po obu stronach granicy. Zewnętrzni oferenci (np. gminy, stowarzyszenia) są również aktywni w sektorze pozaszkolnym, przygotowując projekty spotkań dla dużych grup, np. w czasie wakacji lub weekendów. Na przykład, Gmina Kłodawa oferuje rokrocznie w Lipach projekt współpracy i wypoczynku dla dzieci i młodzieży z Polski i Niemiec dla około 100 dzieci, jak również ponad 400 dzieci z Niemiec, Polski i innych krajów regularnie bierze udział w corocznym obozie leśnym w Briesen. W szkole często odbywają się one w układzie całych klas. Z wieloletnich doświadczeń kierowników projektów FMP i PNWM z Euroregionu wiadomo, że liczby te tylko częściowo odzwierciedlają rzeczywiste działania. Przykładowo, wiele podmiotów realizuje projekty spotkań, zwłaszcza w pobliżu granicy, bez opisanego dofinansowania środkami pomocowymi lub ze wsparciem z innych źródeł. Innym przykładem jest wpływ spotkań na grupy niebędące ich bezpośrednimi odbiorcami, jak np. grupy rówieśnicze, rodziny przyjmujące do domów młodzież z wymiany, czy społeczności lokalne zaangażowane w pojedyncze działania projektowe.

Poza tym, charakter i intensywność działań i partnerstw nie mogły być w niniejszej analizie sytuacji wyjściowej przedmiotem pogłębionych badań, ale udało się poddać ocenie kilka przykładów. Systematyczne wnioski dotyczące tego tematu będą przedmiotem dalszych analiz. W wyniku oceny danych, wywiadów i warsztatów można było już stwierdzić, że

- Odległość między szkołami i bariera językowa nie wykluczają z założenia działalności transgranicznej (przykładowo: współpraca szkół z Gorzowa Wielkopolskiego z Herfordem (500km odległości) czy Eberswalde (ponad 100km), czy Gminy Drezdenko z Winsen (Luhe) – ponad 500km odległości,
- Partnerstwa między szkołami i instytucjami kształcenia zawodowego działają również w okresach przejściowych między szkołą a pracą,
- zmiany systemu szkolnego lub odejście zaangażowanych osób z pracy w danej placówce niekiedy powodują trudności w utrzymaniu ciągłości współpracy.

Doskonałym przykładem działań transgranicznych jest współpraca Szkoły Podstawowej nr 2 w Słubicach z Gimnazjum im. Karla-Liebknechta (KLG) we Frankfurcie nad Odrą w ramach projektu Latarnia (*patrz <http://liebkecht-gymnasium.de/schulprofil/latarnia-projekt.html>*) Już od 1992 r. niemieccy uczniowie począwszy od klasy X, jak i polscy rówieśnicy uczą się w KLG we wspólnych klasach i kursach, aż do matury. W roku szkolnym 2005/06 szkoły umożliwiają odbycie przygotowania do udziału w tym projekcie uczniom od VII klasy. W obu szkołach po 24 uczniów przyjmowanych jest do VII klasy z rozszerzonym nauczaniem języka obcego. Uczniowie Ci poznają się poprzez spotkania, wspólną pracę w projektach oraz wspólną wycieczkę klasową. Później, w tym w klasie VIII, w jednym dniu szkolnym będą odbywały się cotygodniowe lekcje wybranych przedmiotów (matematyka, wychowanie plastyczne, muzyka, sport, informatyka), w wymianie naprzemiennej po każdej ze stron. W tym celu 12 uczniów z Polski i 12 z Niemiec tworzy grupę mieszaną, a także co 2 tygodnie zmienia miejsce nauczania, które każdorazowo określa też język nauczania. Następnie polscy uczniowie mogą zostać przyjęci w KLG do X klasy, a tym samym do projektu Latarnia. Ponadto uczniowie niemieccy mają możliwość przyjęcia w ramach wymiany na rok do I Liceum Ogólnokształcącego w Poznaniu. Wsparcia finansowego udziela Fundacja Sanddorn. Ten przykład wyraźnie pokazuje, że sukces projektu jest wynikiem współpracy zaangażowanych dyrektorów szkół i nauczycieli, wystarczającej liczby zainteresowanych uczniów i ich rodziców, a także, że bliskość obu szkół pozwala na wręcz wzorowo wysoki stopień interakcji między zaangażowanymi uczniami.

Słubice i Frankfurt nad Odrą dążą w ramach Wspólnego Planu Działania do celowo ukierunkowanej promocji języka sąsiada. W finansowanym przez INTERREG projekcie "Język sąsiadów w mieście bliźniaczym" celem jest zapewnienie 400 polskim uczniom szkół podstawowych i 360 uczniom z Frankfurtu nad Odrą możliwości dodatkowej nauki języka w 24 grupach roboczych - w uzupełnieniu do istniejącej oferty edukacyjnej. Kursy językowe są uzupełniane spotkaniami i wspólnymi projektami uczniów mającymi na celu rozwijanie umiejętności językowych zorientowanych na zastosowanie, a tym samym zwiększenia motywacji dzieci do nauki języka sąsiada. Projekt ten przewiduje również kompleksowy program doskonalenia zawodowego dla nauczycieli, który wykracza poza wiedzę językową i dydaktykę językową i obejmuje interkulturowe uczenie się i zarządzanie spotkaniami. Ponadto zaangażowani mają zostać rodzice i ma powstać otwarta platforma e-learningowa. Planowane wielojęzyczne materiały dydaktyczne mają w warstwie ilustracyjnej uwzględniać

szczególne cechy obu miast. Poza współpracą szkół i ich podmiotów prowadzących, w projekt zaangażowana będzie również zewnętrzna instytucja edukacyjna, tak aby uzyskać od niej kompetencje i umiejętności niezbędne do rozwoju tego złożonego projektu. Kolejnym pozytywnym efektem jest to, iż miasto Słubice zamierza ponownie wprowadzić lekcje języka niemieckiego od I klasy.

Zwracają uwagę również współpracy z zagranicą liceów z Gorzowa Wielkopolskiego: I Liceum Ogólnokształcącego, II Liceum Ogólnokształcącego oraz IV Liceum Ogólnokształcącego. Pośród wielu przykładów współpracy, dwie pierwsze z tych szkół są regularnymi gospodarzami międzynarodowych projektów: symulacji obrad Organizacji Narodów Zjednoczonych (I LO – PUSZMUN, II LO – POLMUN) gromadzących młodzież z wielu krajów. IV Liceum aktywnie uczestniczy w takich samych obradach po polskiej stronie, w Niemczech (SISMUN w Schulfarm Insel Scharfenberg). Wskazane szkoły są jedynie przykładem współpracy szkół z miast partnerskich. Należy zwrócić uwagę również na jakość tych projektów – przykładowo Współpraca II Liceum Ogólnokształcącego z Bernhardinum z Fürstenwalde i Bednarską Szkołą Realną z Warszawy, w trakcie której powstał No Borders Band – międzynarodowy zespół muzyczny – została laureatem konkursu Nagroda Młodzieży PNWM. Projekt został wsparty zarówno ze środków Funduszu Małych Projektów, jak i Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży.

Bezpośrednie działania transgraniczne mają jednak miejsce również w miastach oddalonych od siebie i zwiększają zainteresowanie nauką języków obcych. Pomiędzy gminami partnerskimi Seelow i Kostrzyn nad Odrą, oddalonymi od siebie o około 20 km, zarówno w sektorze szkolnym, jak i pozaszkolnym, istnieje żywy kontakt, którego efektem są nie tylko formalne, ale także nieformalne i pozaformalne oferty edukacyjne. W szkole podstawowej w Seelow jako języki obce oferowane są język rosyjski i angielski, a w szkołach Kostrzyna nad Odrą język angielski i niemiecki. Ponadto w szkole podstawowej w Seelow działa cotygodniowy klub polski, do którego uczęszcza około 10 dzieci, ale nie jest on uwzględniony w wyżej wymienionych statystykach. Uczniowie z Seelow pojechali na wspólny letni obóz wypoczynkowy do Kłodaw. Uczniowie z obu stron wzięli udział w różnych turniejach sportowych w Seelow lub Kostrzynie oraz w dorocznym festiwalu sportowym w Kostrzynie nad Odrą. Uczniowie czwartej klasy co najmniej raz w roku grają razem w piłkę nożną. Obydwaj partnerzy angażują również inne regionalne podmioty, np. Muzeum Gusow-Platow lub sąsiadujące szkoły podstawowe. Ze strony Kostrzyna nad Odrą w działania włączają się zarówno szkoły: m.in. Szkoła Podstawowa nr 2, organizacje kulturalne: Kostrzyńskie Centrum Kultury, jak i sportowe – jak Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, jak i wiele innych podmiotów samorządowych i pozarządowych.

Długoletnią współpracę prowadzą również szkoły z Trzciela i Falkenberga. W ramach dofinansowanych przez PNWM spotkań rokrocznie udaje się zrealizować kilka projektów. Wzajemne poznawanie miejscowości, wspólne prace i wyjazdy w ramach aktywnego wypoczynku (np. wycieczki rowerowe, wizyty w miejscach pamięci) zaowocowały jednymi z najtrwalszych i najdłuższych w rejonie relacji.

Prowadzona od 2010 roku współpraca pomiędzy Szkołą Podstawową w Słońsku a Zespołem Szkół katolickich Bernhardinum w Fürstenwalde (Sprewa) jest również przykładem współpracy transgranicznej w oparciu o działania kooperacyjne. Obydwaj partnerzy nie koncentrują się głównie na doskonaleniu umiejętności językowych. Podejmują problematykę dziedzictwa historycznego obozu koncentracyjnego w Słońsku, gdzie pod koniec II wojny światowej, w nocy z 30 na 31 stycznia 1945 roku, około 800 więźniów politycznych z kilku krajów europejskich zostało rozstrzelanych przez gestapo i żołnierzy SS. Uczniowie obu szkół pod koniec stycznia biorą udział w corocznych uroczystościach upamiętniających te wydarzenia, szkoły regularnie organizują rozmowy uczniów ze świadkami tamtych wydarzeń, uczniowie polscy i niemieccy wspólnie opiekują się miejscem pamięci na cmentarzu. W organizację tej współpracy włączone jest Muzeum Martyrologii w Słońsku. Działania te prowadzą do co najmniej dwóch wizyt uczniów niemieckich w Słońsku w ciągu roku, przy czym nocują oni również przez kilka dni, w razie potrzeby z udziałem tłumaczy. Obie szkoły doceniają tę interakcję między uczniami, ponieważ podczas wspólnego badania historii szczególnie dobrze, w sposób nieformalny poznają swoją kulturę.

Przykładem projektu łączącego młodzież w wieku szkolnym, a organizowanego w ramach edukacji pozaszkolnej, są działania realizowane przez Fundację Animacji Kobiet: „Kultura bez granic”, która łączy dzieci z rodzin zastępczych z Polski i dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym z domu dziecka z Prenzlau. Na bazie wspólnych warsztatów, poznania kultur obu krajów łamane są stereotypy, a uczestnicy pozyskują doświadczenie współpracy zagranicznej. Innego rodzaju działania przeprowadziła Gmina Przytoczna.

Od 2012 roku Bildungsstätte Schloss Trebnitz w ramach projektu "Kaffee zum Glück - Interkulturelle, inklusive Juniorfirma" (<https://cafe.schloss-trebnitz.de/de/>) w każdy weekend sezonu letniego daje 6 niemieckim i polskim dzieciom i młodzieży możliwość prowadzenia kawiarni w sposób zrównoważony razem z uchodźcami. Dzieci, z których część jest w niekorzystnej sytuacji, są fachowo przygotowane i towarzyszą im. Biorą udział w kursach barmańskich, kwaciarskich, księgowych, piekarniczych i usługowych, uczą się zakładać firmy, określać zadania i rozdzielać je w zespole. W wyniku realizacji projektu regularnie obserwuje się, że oprócz pomocnej wiedzy i umiejętności zawodowych zorientowanych na pracę, dzieci nabywają umiejętności miękkie, takie jak autorefleksja, pewność siebie, inicjatywa, poczucie odpowiedzialności i pracy zespołowej oraz przełamują stereotypy.

IHK-Projektgesellschaft mbH Ostbrandenburg wraz partnerami: Gminą Strzelce Krajeńskie, Zakładem Doskonalenia Zawodowego w Gorzowie Wielkopolskim, Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym, Stowarzyszeniem Lubuska Sieć Innowacji, Handwerkskammer Frankfurt (Oder) i Instytutem Kształcenia Ekonomicznego w Oldenburgu realizuje projekt dofinansowany w ramach INTERREG „Bez granic: nauka-praca-życie. Orientacja zawodowa na pograniczu polsko-niemieckim- rozwiązanie modelowe na przykładzie Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA,, (https://interregva-bb-pl.eu/3_grenzenlos-lernen-bez-granic/), który ma zaowocować nowoczesnym, systematycznym modelem transgranicznej orientacji zawodowej na przykładzie Euroregionu PEV. Zaangażowane podmioty postrzegają podejście transgraniczne jako wzbogacenie wysiłków krajowych i konkretny wkład w zwiększenie atrakcyjności regionu dla uczniów zawodu i pracowników. Dostosowane do potrzeb uczniów, szkół, rodziców, a także euroregionalnego rynku pracy, opracowane i przetestowane zostaną instrumenty i metody, które zostaną skutecznie uzupełnione wspólnymi praktycznymi, interkulturowymi działaniami uczniów i nauczycieli, w tym doszkalceniem nauczycieli.

Różnorodność wymienionych tu działań, które mają charakter ciągły lub są związane z projektami i są realizowane punktowo, a także ich baza danych nie pozwoliły na dokładniejsze zbadanie ich zakresu oddziaływania i intensywności dla Euroregionu w oparciu o dane liczbowe. W odniesieniu do liczby dzieci i młodzieży, które wzięły udział w finansowanych przez PNWM i FMP projektach spotkań w szkołach i poza szkołą w 2018 r., co najmniej 11% (9 600 z 82 000) wszystkich uczniów było zaangażowanych w działania transgraniczne.

Obecnie prezentowane zostaną działania transgraniczne w sektorze szkolnym z innych euroregionów, które również zawierają sugestie dotyczące działań w zakresie treści merytorycznych, organizacji lub poprzez włączenie aspektów regionalnych.

Kolejnym przykładem szkolenia w zakresie umiejętności przedsiębiorczych związanych z regionalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym jest wspierany ze środków INTERREG projekt "RegionalManagement kompetencje i perspektywy zawodowe na polsko – saksońskim pograniczu". (<http://regionalmanagement.info/index.php/de/>). Przy wsparciu Saksońskiej Agencji Edukacji, powiatów zgorzeleckiego, lubańskiego, bolesławieckiego i żarskiego powstała transgraniczna sieć współpracy gimnazjów w Görlitz, Bischofswerda, Hoyerswerda, Bolesławcu, Lubaniu, Żarach i Zgorzelcu z innymi regionalnymi instytucjami turystycznymi i kulturalnymi, co zaowocowało powstaniem Uczniowskiej Agencji Podróży. Uczniowie po obu stronach granicy poznają wspólne dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, zdobywają wiedzę na temat zarządzania kulturą i turystyką poprzez wymianę uczniów i nauczycieli po obu stronach granicy, opracowują odpowiednie oferty, a następnie jako "ambasadorzy regionu" promują swoje oferty kulturalne i turystyczne w innych szkołach na obszarze pogranicza.

Oprócz zwiększania świadomości na temat różnorodności kulturowej w Europie, kompetencje obywatelskie są również celem umocowanym na szczeblu europejskim (por. rozdział 2.3). Projekt INTERREG "Modele przyszłości - niemiecko-duńska młodzież kształtuje przyszłość" (*INTERREG VA*, <https://www.future-models.com/indexDt.html>) realizowany na granicy niemiecko-duńskiej stanowi wzorcowy przykład transgranicznych działań na rzecz partycypacji młodzieży. W celu osiągnięcia wyznaczonych celów opracowywany jest nowy format dni projektów w szkołach. Są one tradycyjnie prowadzone poprzez osobiste spotkania na miejscu i wirtualnie. Dla tej ostatniej opracowano platformę wirtualnej współpracy, aby oprócz dotychczas ponad 2800 uczniów z 29 szkół, móc zaangażować także inne szkoły. Aby zapewnić zapoznanie się opinii publicznej z opracowanymi przez młodzież wizjami, zostaną wysłuchane i aby zainicjować publiczną debatę, oprócz

intensywnych działań w zakresie public relations, organizowany jest coroczny konkurs z udziałem mediów.

Wśród wielu innych działań transgranicznych należy wyróżnić nagrodę "Euregio Pupil Literature Prize" (<https://www.euregio-lit.eu/de/projekte/euregio-schueler-literaturpreis>) która w sposób wzorcowy łączy aspekt interaktywny z treścią nauczania (język, literatura). Euregio Moza-Ren obejmuje trójkąt państw Belgii, Holandii i Niemiec z obszarami językowymi: francuskim, holenderskim i niemieckim. W konkursie, prowadzonym od 2001 roku, co roku bierze udział około 400 uczniów z 25 szkół ze wszystkich trzech krajach. Uczniowie zapoznają się ze współczesnymi dziełami i ich autorami, a także wymieniają się pomysłami bezpośrednio z uczniami z kraju sąsiedniego.

Możliwości działań

We wprowadzających rozdziałach nakreślono strategię i cele dla sektora edukacji, przedstawiono korzyści płynące z działań transgranicznych. Oprócz edukacji przedszkolnej, sektor edukacji szkolnej ponosi większą część odpowiedzialności za podstawowe ukształtowanie pożądaných kompetencji. W ten sposób podmioty w instytucjach szkolnych i pozaszkolnych znajdują się pod dużą presją wielu stron (np. rodziców, przedsiębiorstw i społeczeństwa). Mają one przekazywać dzieciom i młodzieży umiejętności motoryczne, kognitywne i społeczne. Ogromna dynamika globalizacji i przemian cyfrowych wywiera dodatkową presję na zaangażowane podmioty edukacyjne. Oprócz przedmiotów, w ramach konwencjonalnych szkolnych przedmiotów nauczania, np. czytania, pisanie, matematyki, nauk przyrodniczych, coraz ważniejsze staje się odpowiednio wczesne włączanie programów szkolnych niekiedy bardzo dynamicznych treści przekrojowych obszarów tematycznych. Jest to umiejętność korzystania z mediów (patrz przykładowo rozdział 2.4 polska podstawa programowa dla etyki, języka obcego nowożytnego czy wiedzy o społeczeństwie oraz Kompetencje interdyscyplinarne, Klasy 1-10, Brandenburgia), co obejmuje nie tylko opanowanie stosunkowo szybko zmieniającego się oprogramowania i sprzętu koniecznego do korzystania z nowoczesnych mediów, ale także umiejętność radzenia sobie z zalewem informacji z całego świata w sposób jak najbardziej obiektywny oraz wykształcenie zdolności do wyrażania siebie i refleksji nad skutkami swoich działań. Ponadto należy również umożliwić dzieciom i młodzieży zapoznanie się z aspektami demokracji, równego traktowania płci, edukacji kulturalnej i interkulturowej, zrównoważonej gospodarki, a w ostatecznie również aspektów przyszłej orientacji zawodowej. Ze względu na dostępne w instytucjach zasoby ludzkie, materialne i czasowe, realizacja tych zadań stanowi wielkie wyzwanie. Już sam brak nauczycieli, ograniczenia samorządów wynikające z dużego obciążenia finansowego uzupełnianiem środkami własnymi subwencji edukacyjnej lub kwestie dostępności infrastruktury cyfrowej (np. szerokopasmowe łącza internetowe i wyposażenie szkół i domów rodzinnych) stanowią obecnie czynniki hamujące. Istotne jest regularne rozwijanie i dofinansowanie infrastruktury edukacyjnej, tak aby podnosić jej poziom w obszarze przygranicznym i dorównywać do światowych standardów. Działalność transgraniczna wiąże się również z dużym, dodatkowym wysiłkiem w wielu placówkach, któremu wiele instytucji nie przy obecnych zasobach nie jest w stanie podołać samodzielnie.

Opierając się na korzyściach płynących z transgranicznych doświadczeń edukacyjnych oraz w interesie rozszerzenia odpowiednich działań w Euroregionie, podejście obejmuje wykorzystanie transgranicznych, "kooperacyjnych" interakcji, aby w coraz większym stopniu integrować cel przekazywania kilku, zwłaszcza interdyscyplinarnych, kompetencji. W celu wykorzystania możliwości, jakie istnieją szczególnie w regionie przygranicznym pomimo przeszkód, oprócz bezpośredniego wsparcia ze strony podmiotów w instytucjach, konieczny jest ukierunkowany podział zadań i współpraca ze wszystkimi uczestnikami procesów zarówno w zakresie przygotowania, jak i realizacji działań transgranicznych.

Jak wyjaśniono powyżej, podobne cele są realizowane po obu stronach granicy. Na przykład, należy przypomnieć wizję UE dotyczącą Europejskiego Obszaru Edukacyjnego, kluczowe kompetencje określone na poziomie OECD i UE oraz odpowiadające im cele krajowe w Polsce i w Niemczech (Brandenburgii); por. rozdziały 2.2 i 2.3). Na tej podstawie sformułowano następujące cele, aby wypracować transgraniczne podejście do działań w sektorze szkolnictwa w ramach Euroregionu PRO EUROPE VIADRINA:

- Kontynuacja wcześniejszej (przedszkolnej) działalności transgranicznej.

- Rozwijanie działań transgranicznych tak, aby każdy uczeń na poziomie szkoły podstawowej i średniej uczestniczył przynajmniej raz w roku (najlepiej corocznie) w interakcji transgranicznej
- Rozwijanie działań transgranicznych i budowanie ku temu kompetencji kadry nauczycielskiej, osób odpowiedzialnych za edukację w samorządach i organach prowadzących, Kuratorium i ministerstwach
- rozwój transgranicznej działalności pozaszkolnej.

Opiera się to również na podejściu "spirali uczenia się" (por. rozdział 2.3), które przewiduje interakcje interkulturowe w każdym wieku. Byłoby pożądane, aby każde dziecko korzystało z takich doświadczeń interkulturowych, najlepiej każdego roku, i aby było to powtarzane we wszystkich kolejnych grupach wiekowych.

W tym kontekście, w ramach analizy sytuacji wyjściowej, zidentyfikowano podejścia do działania, które zostały przypisane do trzech poziomów (por. rozdział 2.3). Wynikają one z działań, które zostały już z powodzeniem przeprowadzone, z doświadczeń uczestników działań transgranicznych oraz z przeniesienia odpowiednich podejść do uczenia się przez całe życie z innych grup wiekowych lub przykładów modeli krajowych. Ze względu na różnorodność podmiotów zaangażowanych w tę działalność, podejścia do działań są wymienione odrębnie dla poszczególnych grup docelowych.

Tab.: Podejścia do działania w sektorze szkolnym

Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Postrzeganie granicy (instruktywny)	przekroczenie granicy (interaktywny)	Interakcja transgraniczna (kooperacyjny)
Uczniowie		
Poznawanie kultury i języka sąsiada w klasie lub w grupach roboczych	Wycieczki na drugą stronę (poznanie uczniów z kraju sąsiada, np. poprzez odwiedzenie szkoły partnerskiej, wspólne zajęcia związane ze sportem, teatrem, kulturą, historią, wspólne zwiedzanie muzeów) Korzystanie z oferty wakacyjnej	Zajmowanie się zleconymi zadaniami wspólnie z uczniami z krajów sąsiadujących w ramach dni/tygodni projektu trwających od jednego do kilku dni (na tematy związane ze sportem, muzyką, tańcem, teatrem, literaturą, architekturą, eksperymentami z zakresu nauk przyrodniczych /technicznych, historia). Utrzymywanie współpracy poprzez formaty online
Nauczyciele		
Kształcenie ustawiczne (w tym uczenie się interkulturowe, animacja językowa, języki, wiedza o regionie, kultura, zarządzanie spotkaniami / projektami, inne (cyfrowe, analogowe) metody i materiały) Transfer kompetencji do uczniów (w tym język, wiedza o regionie/ geografia, kultura, historia)	Wycieczki / wyjazdy studyjne w kraju sąsiednim (dla nauczycieli) "Spacer edukacyjny" (udział nauczycieli w spotkaniach osób trzecich) Wymiana doświadczeń (między nauczycielami D i PL) Wizyty / wycieczki w sąsiednim kraju (z grupą uczniów / klasą)	Opracowywanie wraz z nauczycielami z kraju sąsiedniego ofert z zakresu rozwoju kompetencji (na tematy związane ze sportem, muzyką, tańcem, teatrem, literaturą, architekturą, eksperymentami z zakresu nauk przyrodniczych /technicznych, historia) Regularna realizacja spotkań i dni/tygodni projektów spotkań trwających od jednego do kilku dni /

Uwrażliwianie rodziców (korzyści z transgranicznych doświadczeń edukacyjnych)		weekendowych (umożliwienie udziału rodziców)
Dyrekcje szkół / organy prowadzące		
Włączenie do programów nauczania aspektów interkulturowego uczenia się, języków (kształcenie ustawiczne, programy nauczania) Ewaluacja (działań wewnętrznych, w tym kompetencji i możliwości w zakresie interakcji transgranicznych)	Utrzymywanie kontaktu ze szkołą partnerską Poszukiwanie / pośredniczenie w nawiązywaniu nowych kontaktów (na bazie istniejących partnerstw samorządowych)	Realizacja imprez z możliwością udziału osób trzecich (np. wspólna oferta wakacyjna dla uczniów z kilku szkół partnerskich) Ocena (działań transgranicznych z partnerami z krajów sąsiadujących)
Instytucje zewnętrzne		
Muzea (opracowanie interaktywnej, dostosowanej do wieku oferty) Instytucje edukacyjne, kulturalne, pozarządowe itd. (opracowanie (kompletnych) ofert dla szkoły, możliwości spędzania czasu wolnego i wakacji: np. orientacja zawodowa, Liga Lego, obóz rzemieślniczy, obóz muzyczny, obóz przyrodniczy, warsztat filmowy; wypracowanie dodatkowych zasobów, np. poprzez zaangażowanie emerytów, wolontariat)	Muzea/instytucje edukacyjne (testowanie ofert transgranicznych w czasie zajęć szkolnych, w weekendy i podczas wakacji; np. tłumaczenie tablic informacyjnych dla eksponatów muzealnych przez grupę D-PL uczniów)	Tworzenie sieci niemieckich i polskich instytucji kształcenia (poszukiwanie / pośredniczenie w nawiązywaniu nowych kontaktów / partnerstwa; doksztalcanie / wymiana doświadczeń z ekspertami D i PL)
Władze		
Ministerstwo / Kuratorium / Urząd ds. Edukacji) Włączenie działań transgranicznych do ramowych programów nauczania docenienie udziału w tworzeniu dokumentacji / świadectwa końcowe Koncepcja i realizacja modułowej dalszej edukacji (specjalizacja; merytoryczna/organizacyjna)	Ministerstwo / Kuratorium / Urząd ds. Edukacji) Opracowanie ram orientacyjnych dotyczących metod i treści programów nauczania dostosowanych do regionu przygranicznego, w tym dni projektów i doksztalcania. Wizyty studyjne na projektach po obu stronach granicy, w analogicznych instytucjach z drugiego kraju	Ministerstwo / Kuratorium / Urząd ds. Edukacji) Profesjonalne wsparcie dla podmiotów prowadzących / dyrektorów szkół w tworzeniu programów nauczania; ewaluacja

Uwagi dotyczące wdrażania

W kontekście analizy sytuacji wyjściowej potwierdzono, w szczególności poprzez wywiady, dyskusje ekspertów i warsztaty, że zasoby kadrowe w szkołach są często więcej niż w pełni wykorzystywane do realizacji regularnych zadań z zakresu kształcenia i szkolenia, w tym pracy koncepcyjnej i sporządzania dokumentacji. Realizacja działań transgranicznych stanowi zazwyczaj dodatkowe zadanie, które wymaga dodatkowych nakładów kadrowych, rzeczowych i finansowych. W celu jak najpełniejszej realizacji wyżej wymienionych możliwych działań w sektorze szkolnym, należy w tym miejscu przedstawić propozycje ich wdrażania na tle ogólnych warunków funkcjonowania. Obejmuje to również zalecenia dotyczące działań towarzyszących. Warto zauważyć możliwości realizacji zadań i pomysłów wykraczających ponad standardowe metody nauczania – np. poprzez realizację innowacji i eksperymentów w polskim systemie szkolnictwa, w naszym Euroregionie pod egidą Lubuskiego Kuratora Oświaty³⁵.

Powyższe zalecenia nie zawierają wyszczególnionych propozycji działań dla szkół specjalnych, Specjalnych Ośrodków Szkolno-Wychowawczych i innych jednostek zajmujących się dziećmi i młodzieżą z niepełnosprawnościami, grup wykluczonych itd. Należy jednak podkreślić, że każde z powyższych działań może i powinno być stosowane w takich instytucjach stosownie do możliwości podopiecznych. Projekty takie są również już prowadzone – realizowały je między innymi samorządy: np. Strzelce Krajeńskie (Fundusz Małych Projektów: „Sztuką do serca – polsko-niemieckie warsztaty osób niepełnosprawnych”), Zespół Szkół Specjalnych z Gorzowa Wielkopolskiego (Fundusz Małych Projektów), Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Lipkach Wielkich (PNWM), czy zrealizowane w Ośnie Lubuskim Polsko – Niemieckie Warsztaty Artystyczne (Warsztaty Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu „Razem” w Sulęcinie i partnerzy z Werkstatt für behinderte Menschen w Fürstenwalde).

Niezależnie od realizacji własnych projektów, zgodnie z politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, w szczególności w zakresie realizacji zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, należy umożliwić udział w każdym projekcie współfinansowanym ze środków unijnych³⁶.

Zapotrzebowanie kadrowe

W 386 placówkach szkolnych po obu stronach granicy zatrudnionych jest ponad 7000 nauczycieli. W średniej perspektywie czasowej odnotowany na wstępie niedobór kadry nauczycielskiej może zostać zrekomensowany przez absolwentów i osoby wchodzące do zawodu spoza kręgów pedagogicznych. W celu pozyskania kadry do realizacji działań transgranicznych w krótkim okresie czasu konieczne byłoby zbadanie, analogicznie do sektora przedszkolnego, w jakim stopniu możliwe byłoby reaktywowanie specjalistów do konkretnych, czasowo ograniczonych zadań (np. emerytowani nauczyciele lub inni specjaliści pracujący dla władz szkolnych lub innych instytucji edukacyjnych) lub dodatkowo zatrudnienie ich jako pracowników pomocniczych do wsparcia organizacyjnego (np. udział rodziców; korzystanie z wolontariatu; zaangażowanie emerytów). W celu odciążenia pedagogów możliwe byłoby również - jak to już praktykowano na szczeblu krajowym - selektywne wykorzystanie uczniów szkół średnich i studentów do nauczania wiedzy o regionalnie, języków lub innych przedmiotów na poziomie uczniów szkół podstawowych, a także do wsparcia podczas imprez integracyjnych. Analogicznie do modelu Senior Expert Service, który organizuje pozyskiwanie seniorów jako ekspertów zarówno w kraju, jak i na całym świecie (<https://www.ses-bonn.de/startseite>), emeryci działający w polsko-niemieckim regionie przygranicznym mogliby być również wykorzystywani w celu wsparcia zadań opiekuńczych lub edukacyjnych. Zainteresowane gminy mogą odegrać rolę koordynatora w zapewnianiu szkołom takiego wsparcia kadrowego. W wielu przypadkach możliwe jest już korzystanie z zewnętrznych instytucji edukacyjnych (np. fundacje, izby, stowarzyszenia). W ten sposób można by również połączyć wysiłki kilku instytucji szkolnych lub nawet kilku gmin. Taka współpraca na poziomie powiatów lub nawet całego terytorium Euroregionu byłaby korzystna, gdyż krąg osób potencjalnie chętnych do udzielenia

³⁵ <http://ko-gorzow.edu.pl/category/szkoly-i-organy-prowadzace/innowacje-i-eksperymenty/> dostęp dnia 17.06.2020

³⁶ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/wytyczne-w-zakresie-realizacji-zasady-rownosci-szans-i-niedyskryminacji-oraz-zasady-rownosci-szans/>

wsparcia byłyby większy, a pozyskanie np. studentów z uniwersytetów lub akademii byłoby łatwiejsze do zrealizowania.

Wsparcie ze strony osób trzecich nabiera większego znaczenia, gdy tylko dochodzi do interakcji transgranicznych, a w przypadku pracy w grupach mieszanych wymagane jest szczególnie intensywne wsparcie. W kontekście transgranicznym za wzór mogą służyć działania na rzecz orientacji zawodowej podejmowane już po obu stronach przez władze lokalne, izby handlowe, uczelnie i stowarzyszenia. W bezpośrednich imprezach transgranicznych należy również zaoferować możliwość udziału lub wnoszenia wkładu do takich imprez specjalistom z innych instytucji, aby dostarczyć im odpowiednich inspiracji dotyczących ich własnej pracy (patrz "Spacer edukacyjny").

Ponadto na działania transgraniczne można obecnie korzystać z różnych systemów finansowania projektów w celu pokrycia wydatków osobowych przez określony czas (np. wsparcie specjalistyczne, mediacje językowe, referenci) oraz finansowania ich poprzez zwrot kosztów lub honoraria. W razie potrzeby można również opracować odpowiednie programy wsparcia dla regionu przygranicznego na szczeblu regionalnym i krajowym, które będą stanowić uzupełnienie programów finansowanych przez UE lub PNWM.

Pedagodzy / uczniowie

Bazując na posiadanych kwalifikacjach i doświadczeniu nauczycieli, ich **dokształcanie** powinno koncentrować się w szczególności na następujących obszarach o szczególnym znaczeniu transgranicznym

- interkulturowe uczenie się,
- Animacje językowe / język,
- Wiedza o regionie / kultura,
- Zarządzanie projektami / spotkaniami,
- inne cyfrowe i analogowe metody i materiały.

Korzystne byłoby opracowanie ram orientacyjnych dla corocznych modułowych kursów dokształcania równoległe do regularnych działań dokształcających za pośrednictwem euroregionalnej platformy ekspertów składającej się z właściwych urzędów i przedstawicieli instytucji. Ze względu na różnorodność (kluczowych) kompetencji, które należy wykształcić, oraz dużą liczbę nauczycieli, ich specyficzne przygotowanie do nauczania określonego przedmiotu i specjalne funkcje (np. pedagogów społecznych), które mogą być odmienne w każdej szkole, to modułowe doskonalenie zawodowe może być zaprojektowane w sposób zróżnicowany i rozłożony w czasie - dla określonych obszarów tematycznych, wykraczając poza zdobywanie podstawowej wiedzy (np. w zakresie interkulturowego uczenia się) w rozumieniu podziału zadań. Oferta kształcenia ustawicznego powinna również obejmować **wymianę doświadczeń** z kolegami po obu stronach granicy. Może to być również uzupełnione **wycieczkami lub wyjazdami studyjnymi** niemieckich i polskich pedagogów, np. poprzez udział w konkretnych transgranicznych spotkaniach. „Spacer edukacyjny”, przykładowo zorganizowane w szkole i muzeum w Słonsku byłyby również odpowiednim sposobem na umożliwienie nie tylko pracownikom szkoły, ale również specjalistom np. z sąsiednich szkół skorzystania z odpowiednich doświadczeń, dając im możliwość uczestnictwa w faktycznych działaniach transgranicznych. Możliwe jest wykorzystanie w tym celu potencjału takich miejsc, jak Międzyrzecki Rejon Umocniony Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy w Pniewie, Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie, czy Muzeum Twierdzy Kostrzyn. Docelowo należy przekazywać nauczycielom podstawowe zasady, które mogą być zastosowane oraz rozwijanie lub wykorzystywane do poszerzanie umiejętności organizacyjnych i technicznych niezbędnych do realizacji istotnych działań transgranicznych we wszystkich instytucjach szkolnych. Może to być uzupełnione zaangażowaniem zewnętrznych instytucji edukacyjnych z ich możliwościami lub specjalistami, np. w przypadku działań w grupach mieszanych. Nauczyciele przeszkoleni w ten sposób (np. nauczyciele - wychowawcy, dyrektorzy, pedagogzy szkolni) mieliby następnie za zadanie uwrażliwić **rodziców** na korzyści płynące z kontaktów transgranicznych i, w razie potrzeby, zachęcić ich do udziału, szczególnie w przypadku wydarzeń trwających kilka dni.

Przygotowując się do działań bezpośrednio transgranicznych, nauczyciele powinni korzystać z zakresu ramowego programu nauczania lub programu szkolnego, aby wybierać odpowiednie treści w poszczególnych przedmiotach w celu **instrukcyjnego nauczania wiedzy o kraju sąsiada** (lub innych krajach odpowiedniego partnerstwa szkół). Poza językiem można by również wziąć pod uwagę szczególne cechy poszczególnych krajów, a także Euroregionu, np. zajmowanie się:

- Literatura pisarzy z odniesieniami regionalnymi i pochodzących z regionu (np. Irena Dowgielewicz, Papusza, Theodor Fontane, Heinrich v. Kleist, Christa Wolf),
- Biologia (np. podręcznik seksuologii autorstwa Michaliny Wisłockiej (wykorzystywany już do współpracy międzynarodowej przez Gminę Lubniewice); badania ekosystemów / gatunków zwierząt / roślin w oparciu o przyrodę, ochronę krajobrazu, parki narodowe i krajobrazowe, rzeki, jeziora i lasy oraz otwarte krajobrazy),
- Historia regionu (np. historia osadnictwa; historia Europy w odniesieniu do krajów sąsiednich; miejsca pamięci / II wojna światowa, dziedzictwo Cystersów (m.in. Jarmark Cysterski w Bledzewie), z wykorzystaniem potencjału osób i instytucji realizujących już takie działania, jak np. Zbigniew Czarnuch z Gminy Witnica we współpracy z szeregiem instytucji z obu stron Odry),
- Geografia regionu (np. liczba ludności, osadnictwo i rozwój gospodarczy; odnawialne źródła energii; krajobraz / architektura, pogoda; kartografia; gospodarka wodna Odry, Warty, Noteci czy Sprewy),
- Kultura sąsiada w tematyce nauk lingwistycznych i społecznych (np. kuchnia, teatr, muzyka, Europa na przykładzie kraju sąsiedniego, laureaci Nagrody Nobla w dziedzinie literatury, fizyki).

Na podstawie tych treści, wykładanych w sposób instrukcyjny, można opracować interdyscyplinarne oferty na dni projektowe od jednego do kilku dni, które służą **interaktywnej i kooperacyjnej** interakcji w grupach mieszanych, w koordynacji ze szkołami partnerskimi z kraju sąsiedniego. W aktualnych projektach INTERREG opracowywane są już oferty w tym zakresie dotyczące orientacji zawodowej lub historii wydarzeń drugiej wojny światowej. Multidyscyplinarne, kilkudniowe działania stworzyłyby idealne ramy dla szczególnie intensywnej współpracy uczniów niemieckich i polskich, zarówno w klasach, jak i w małych grupach. **Muzea** w Euroregionie, które są poświęcone pisarzom, historii regionu, historii II wojny światowej jako miejsca pamięci czy też nawet pogodzie, są również odpowiednimi partnerami do współpracy w tym zakresie (patrz również broszura "Muzea w Euroregionie"). Przykładowo, działalność Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie, realizujące projekty „historycznego gotowania” jest bazą do rozszerzenia współpracy o szkoły, w tym gastronomiczne. Ponadto Euroregion charakteryzuje się licznymi miejscami pamięci, które szczególnie nadają się do ilustrowania aspektów historycznych, dla których dzięki wydanej przez Polsko-Niemiecką Komisję Podręcznikową książce historycznej „Europa nasza historia” ("Europa unsere Geschichte") dostępne są obecnie również oficjalnie dopuszczone do użytku materiały dydaktyczne.

Tak intensywna współpraca uczniów niemieckich i polskich nad wspólnymi zadaniami najlepiej odpowiada celowi, jakim jest realizowany w ten sposób rozwój kompetencji kluczowych. Idealnie byłoby, gdyby uczniowie mieli kilkakrotnie możliwość uczestniczenia w takich międzynarodowych spotkaniach. Przydatna byłaby również kontynuacja lub uzupełnienie poszczególnych zadań poprzez wirtualną współpracę niemieckich i polskich uczniów w formie grup roboczych. Odnosząc się do wymienionych już przykładów, byłoby możliwe, aby uczniowie z obu stron współpracowali ze sobą odpowiednio do poziomu klas poprzez

- Trening sportowy i uczestnictwo w zawodach międzyszkolnych (np. siatkówka, piłka nożna),
- Poznawanie przyrody i krajobrazu na obozach przygodowych (np. wykorzystanie potencjału edukacyjnego Parku Narodowego Ujście Warty do stworzenia ofert transgranicznych³⁷ lub analogicznie Drawieńskiego Parku Narodowego³⁸ czy Ośrodka Edukacji Przyrodniczej w Pszczewie prowadzonego przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego³⁹ czy wykorzystanie potencjału Puszczy Rzepińskiej),
- Opracowywanie i wystawianie sztuk teatralnych,
- po wizycie w muzeach, stworzenie wielojęzycznych etykiety na eksponaty lub materiałów dydaktycznych
- odwiedzanie i analizowanie miejsc dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu, opracowywanie i promowanie oferty wycieczek, edukacji i rekreacji (patrz "Uczniowska Agencja Podróży")

³⁷ <https://www.pnujsciewarty.gov.pl/67,oferta-edukacyjna> dostęp dnia 24.06.2020 r.

³⁸ <https://dpn.pl/edukacja> dostęp dnia 24.06.2020 r.

³⁹ <http://www.zpkwl.gorzow.pl/index.php/edukacja/osrodek-edukacji-przyrodniczej> dostęp dnia 24.06.2020r.

- pomiary produkcję energii fotowoltaicznej, porównanie jej ze zużyciem energii elektrycznej w szkole, w razie potrzeby zaprojektowanie systemu produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii, który będzie odpowiadał takiemu zużyciu.

Takie przykłady mogłyby być dalej rozwijane i rozszerzane na wydarzenia **pozaszkolne**. Transgraniczne interakcje w weekendy lub wspólny pobyt wakacyjny uczniów niemieckich i polskich skutecznie uzupełniałyby zajęcia szkolne i mogłyby być również rozbudowane o specjalne oferty merytoryczne, np. obóz dla rzemieślników. We współpracy z zewnętrznymi instytucjami edukacyjnymi można zaplanować kilkudniowe interakcje w taki sposób, aby treść lekcji była dostosowana i jednoznacznie zgodna z programem nauczania oraz aby pożądane umiejętności interdyscyplinarne, w szczególności umiejętności refleksyjne, kompetencje w zakresie przedsiębiorczości i interkulturowego uczenia się, były szczególnie dobrze rozwinięte.

Kierownictwo szkoły / organy prowadzące

Krajowe **ramowe programy nauczania** i oparte na nich programy szkolne stanowią kluczowy element w udostępnianiu wszystkim uczniom korzyści płynących z działań transgranicznych. W celu zapewnienia działań w szkole zaleca się, by nauczanie aspektów ponadprzedmiotowych, zwłaszcza uczenia się interkulturowego, przewidziane w ramowych programach nauczania po obu stronach, było wspierane przez bezpośrednią interakcję transgraniczną z uczniami z kraju sąsiadującego (lub z zagranicy). W **szkolnych programach nauczania (w ramach możliwości adaptacji i dostosowania programu na tym szczeblu)** należy w większym stopniu uwzględnić (w sposób instrukcyjnie) w prawie wszystkich przedmiotach istotne transgraniczne obszary tematyczne, w tym naukę interkulturową, język, wiedzę o regionie, odpowiednie metody i materiały. Elastyczność przyznana szkołom po obu stronach powinna być wykorzystywana poprzez przeznaczenie każdego roku 2-3 dni projektów na działania transgraniczne. Liczba dni projektów lub częstotliwość dni projektów trwających kilka dni powinna być dostosowana do szkoły tak, aby każdy uczeń w ramach programu edukacyjnego mógł przynajmniej raz uczestniczyć we wspólnych, transgranicznych działaniach.

Ponadto uczestnictwo dzieci w kontaktach interakcyjnych powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie w certyfikatach. W celu oceny sukcesu lub uzyskania dalszych środków zaleca się przeprowadzenie **ewaluacji**, której rodzaj i zakres powinien być również opracowany na poziomie euroregionalnej platformy ekspertów składającej się z przedstawicieli właściwych urzędów i instytucji. Kryteriami mogą być: jakość interakcji, np. w odniesieniu do jej "instrukcyjnego", "interaktywnego" lub "kooperacyjnego" charakteru, jej zakres w odniesieniu do kompetencji ponadprzedmiotowych, a także ilościowy pomiar liczby uczniów, do których udało się dotrzeć. Następnie można wyciągnąć wnioski dotyczące wymiany doświadczeń, doksztalcania, rodzaju i ukierunkowania dni projektu. Poza pracami koncepcyjnymi zadaniem jest pozyskanie kolejnych szkół z obu stron do współpracy wykraczającej poza istniejące **partnerstwa**. Ze względu na fakt, że instytucje te są często prowadzone przez gminy, wskazane byłoby, aby gminy i powiaty wykorzystywały istniejącą współpracę z gminami, urzędami i powiatami partnerskimi w kraju sąsiednim oraz, począwszy od szkół z ofertą w zakresie języka niemieckiego lub polskiego, szukały potencjalnych szkół partnerskich w każdorazowo drugim kraju sąsiednim. Ponadto transgraniczne wymiany partnerskie, szczególnie dla osób zaangażowanych w sektor szkolny lub **wyjazdy studyjne** nauczycieli, oferowałyby możliwość poznania potencjalnych instytucji partnerskich. Doświadczenie pokazuje, że jednorazowy kontakt musi być przeanalizowany pod kątem przydatności i możliwości utrzymywania wspólnych kontaktów transgranicznych poprzez wzajemne wizyty w toku zwykłego funkcjonowania danej placówki (por. rozdział 3.1). Dla sektora szkolnego oznacza to odpowiednio duży wysiłek organizacyjny i komunikacyjny na rzecz stopniowego, rozszerzenia współpracy transgranicznej na cały region, co można osiągnąć poprzez współpracę wszystkich podmiotów.

Zewnętrzny

Również w sektorze szkolnym obie strony różnorodne ramy strukturalnych i merytorycznych kompetencji, które w kontekście transgranicznym wymagają oprócz współpracy instytucji szkolnych podmiotami prowadzącymi, urzędami i specjalistycznymi władzami, zaangażowania zewnętrznych podmiotów edukacyjnych. Organizacje pracujące z dziećmi i młodzieżą, regionalne muzea, organizatorzy imprez, a także

przedsiębiorstwa wzbogacają spektrum "pozaszkolnych miejsc nauki" o własne obiekty i imprezy. W wielu przypadkach różne **muzea** są już celem wycieczek, dlatego też w wyniku analizy sytuacji wyjściowej wybrano ważne muzea po obu stronach Euroregionu PEV i poświęcono im dodatkową publikację. Muzea w żywy sposób przekazują treści edukacyjne poprzez swoje eksponaty. Ponadto często proponują uczniom specjalne oferty, aby mogli rozwiązywać zadania i w kreatywny sposób zajmować się treścią wystawy (np. wspomniane wyżej warsztaty kulinarne w Muzeum Lubuskim w Gorzowie Wlkp.⁴⁰, oferty edukacyjne Muzeum Kleista we Frankfurcie nad Odrą proponujące warsztaty rzemieślnicze "Co się robi z gliny / Was macht man aus Lehm/Ton?"; różne oferty dla szkół podstawowych i średnich, np. dla SEK I "Das weiße Blatt" na temat tego, jak Kleist trafił do jego tekstów; uczniowie są zachęceni do fantazji / kreatywności <https://www.kleist-museum.de/kleist-museum/kulturelle-bildung/klasse-7-10>). W ten sposób wiedza i umiejętności są przekazywane w sposób łatwy do zrozumienia i szczególnie trwałe. W odniesieniu do podejść transgranicznych, przedstawiciele muzeów po obu stronach utrzymują już kontakty i obecnie wymieniają się doświadczeniami w zakresie edukacji muzealnej. Zadanie polega teraz na udostępnieniu lub rozwinięciu potencjalnych ofert w zakresie działalności transgranicznej. Ponadto euroregion wskazuje na liczne obiekty dziedzictwa naturalnego i kulturowego, które powinny być jeszcze bardziej dostępne dla transgranicznej działalności w sektorze szkolnym poprzez rozszerzenie współpracy z podmiotami je prowadzącymi. Podobnie jak w przypadku szkół, należy również zadbać o rozwój i dofinansowanie niezbędnej infrastruktury.

Inne **instytucje edukacyjne** i organizacje sektorowe zaangażowane w pracę z dziećmi i młodzieżą (np. stowarzyszenia sportowe, organizacje artystyczne i kulturalne) również odgrywają kluczową rolę w tworzeniu i rozwijaniu działalności transgranicznej. Zewnętrzne instytucje edukacyjne już teraz oferują kompletny zróżnicowany pod względem treści i metodologii pakiet dla uczniów. Nauczyciele w szkołach są odciążeni w szczególności od prac organizacyjnych i mogą skoncentrować się na innych zadaniach. Oferty takie muszą być rozszerzane transgranicznie, w koordynacji ze szkołami (programy nauczania), a także opracowywane na okres wakacji. Oferty kilkudniowych zajęć transgranicznych, np. podczas wakacji, skutecznie uzupełniałyby inne działania w ciągu roku, pozwalając na szczególną intensywność interakcji między uczniami. W przypadku takich ofert sensowne byłoby również skoncentrowanie ich na określonych edukacyjnych punktach centralnych dla określonych grup wiekowych. Oferty już istniejące w tym zakresie, np. obozy rzemieślnicze, muzyczne lub przyrodnicze, mogłyby być coraz częściej rozszerzane w układzie oferty transgranicznej. Można tu proponować również szerszą współpracę szkół z instytucjami i obiektami już zaangażowanymi w realizację spotkań międzynarodowych i wzniesionych w ramach projektów europejskich: jak np. Centrum Spotkań Polsko – Niemieckich w Górzycy.

Władze / Ministerstwa / Kuratorium / urzędy

Ponieważ działania transgraniczne są zwykle zadaniami dodatkowymi, szczególnie ważne jest nadanie im większej wagi w ramowych programach nauczania oraz poprawa sytuacji zasobów kadrowych szkół w zakresie takich działań, np. poprzez przypisywanie kontyngentów czasowych, wykorzystanie niepełnych etatów lub inne środki służące uhonorowanie dodatkowej pracy często wykonywanej przez nauczycieli.

Ważnym jest również zachowanie żywego kontaktu ministerstw, kuratoriów i władz z tematyką spotkań i wymian poprzez m.in. umożliwienie wzajemnych wymian, wizyt studyjnych, włączania ich przedstawicieli w opisane wcześniej „spacery edukacyjne” i modelowych projektach.

W sektorze szkolnym, biorąc pod uwagę dużą liczbę zadań, które muszą być realizowane równolegle w celu osiągnięcia wyznaczonego na początku celu, niezbędna wydaje się zewnętrzna koordynacja i transgraniczne wsparcie wysiłków szkół i podmiotów prowadzących. W tym celu jako **platformę koordynacyjną** należałoby ustanowić transgraniczną komisję złożoną z przedstawicieli odpowiedzialnych urzędów i organów (np. MBJS, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Kuratorium, organów prowadzących), szkół, zewnętrznych instytucji edukacyjnych, a być może także rodziców. Tutaj można wymiarować działania, ustalać priorytety i inicjować zadania. Mogą nimi być:

- Koordynacja rodzaju i zakresu modułowych działań doskonalenia zawodowego,
- Koncepcja (treści, metody, realizacja organizacyjna) programu doskonalenia zawodowego dla wszystkich nauczycieli w Euroregionie, zróżnicowanego według podstawowych zasad i specjalizacji,

⁴⁰ <http://muzeumlubuskie.pl/2019/10/01/historyczne-gotowanie-2019/> dostęp dnia 24.06.2020 r.

- Transfer know-how lub wymiana doświadczeń z innymi regionami transgranicznymi,
- Koordynacja w zakresie włączania kształcenia interkulturowego, studiów regionalnych, języka itp. do programów szkolnych,
- Profesjonalne wsparcie dla dyrektorów szkół w aktualizacji ich programów nauczania,
- Wsparcie dla instytucji w utrzymywaniu kontaktów ze szkołami partnerskimi,
- Opracowanie strategii nawiązywania nowych kontaktów i rozwijania nowych partnerstw oraz ich wdrażania,
- Wsparcie techniczne przy opracowywaniu ofert działań transgranicznych (interaktywne / wspólne; jeden - kilka dni; powiązanie przedmiotów nauczania z rozwojem kompetencji),
- Wsparcie organizacyjne w zakresie realizacji działań transgranicznych,
- Ustalenie stawek zryczałtowanych dla uproszczonego rozliczania wsparcia finansowego działalności transgranicznej,
- Porozumienie w sprawie rodzaju i zakresu ewaluacji tych działań, w tym opracowanie wytycznych dotyczących dokumentacji i oceny w samych instytucjach,
- Organizacja wyjazdów studyjnych, wymiana doświadczeń i
- Public relations.

Aby utrzymać zdolność takiej platformy koordynacyjnej do pracy przy dużej liczbie zadań, należy wykorzystać istniejącą współpracę i nieformalnie rozwinąć ją w sieć, w której konkretne zadania będą realizowane poprzez podział pracy lub wsparcie podmiotów trzecich. W tym kontekście możliwe jest również bazowanie na już istniejących krajowych strukturach wsparcia między gminami i regionami. Ponieważ zakres zadań i spektrum podmiotów prowadzących edukację szkolną i przedszkolną często się pokrywają, jest oczywiste, że współpraca i podział pracy powinny być zaprojektowane dla obu form kształcenia.

W idealnej sytuacji znaczna część tego zaangażowania mogłaby zostać wykorzystana również poprzez dofinansowane projekty, w ramach których można by sfinansować koszty np. osobowe, koszty materiałów i podróży służbowych, koszty tłumaczeń, badania lub prace ekspertów technicznych. Obecnie można w tym celu rozważyć finansowany przez UE program współpracy INTERREG VA, z którego będzie również można korzystać w następnym okresie finansowania, rozpoczynającym się w 2021 r., jeżeli porównywalne edukacyjne priorytety finansowania zostaną zachowane. Już teraz można przewidzieć, że Fundusze Małych Projektów, finansowane również przez te programy współpracy w euroregionach będą wspierać konkretne transgraniczne projekty spotkań w sektorze szkolnym i pozaszkolnym. Również PNWM dystrybuuje odpowiednie dotacje.

3.3 Kształcenie zawodowe

Sytuacja wyjściowa

W obszarze kształcenia zawodowego na poziomie europejskim można orientacyjnie posłużyć się następującymi celami orientacyjnymi (por. rozdział 2.2): wartość wskaźnika przerywania nauki (maks. 10%) i wskaźnika zatrudnienia po uzyskaniu kwalifikacji zawodowych (min. 82%), a w odniesieniu do kontekstu transgranicznego można wykorzystać kryteria pobytu za granicą w celach edukacyjnych (min. 6% osób w wieku od 18 do 34 lat posiadających wstępne kwalifikacje zawodowe), znajomość co najmniej dwóch europejskich języków obcych oraz świadomość różnorodności kulturowej w Europie.

W przypadku tych wskaźników przeprowadzona analiza nie dostarczyła wystarczających kluczowych danych na temat sytuacji w euroregionie PRO EUROPE VIADRINA. Porównywalne informacje były dostępne tylko w zakresie nauki języków obcych.

W rozdziale 2.4 opisano system edukacji w Niemczech (Brandenburgia) i w Polsce, a także przedstawiono zarys kształcenia zawodowego w ramach Euroregionu. Po stronie polskiej do instytucji kształcenia zawodowego można uczęszczać po zakończeniu ośmioklasowej szkoły podstawowej, a po stronie niemieckiej z reguły po 10 klasie. Najbardziej kompleksowy przegląd problematyki kształcenia zawodowego w polsko-niemieckim regionie przygranicznym zapewnia portal internetowy "Eurojob.net" (<https://www.euro-job.net/>) który został zrealizowany przez IHK-Projektgesellschaft mbH wraz z Wojewódzkim Zakładem Doskonalenia Zawodowego. Niejednorodność i złożoność tego systemu kształcenia po obu stronach została pokazana poprzez katalog grup zawodowych, w którym można obejrzeć i porównać poszczególne profile zawodowe po stronie niemieckiej i polskiej oraz wybrać miejsca kształcenia.

W celu scharakteryzowania sytuacji pokazane zostaną również instytucje wymienione w Tabeli ABC i zlokalizowane w Euroregionie, które zapewniają podstawowe kształcenie zawodowe.

Tab abc: Struktura szkół zawodowych w Euroregionie PEV (2018)

NIEMCY?

POLSKA?

Rodzaj szkoły	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba szkół	Liczba uczniów	Rodzaj szkoły
Klasy licealne	6598	3	23	1156	Branżowa szkoła I stopnia
Szkoły zawodowe	850	5	23	4822	Centrum Techniczne
			21	509	Zasadnicza szkoła zawodowa
			15	1806	Szkoła policealna (ponadgimnazjalna)
			8	108	Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy
Suma	7448	8	90	8401	Suma

W tych 98 szkołach zawodowych około 15.800 uczniów uczy się różnych zawodów. Należy wspomnieć o niejednorodności w zakresie liczby szkół. Po stronie niemieckiej można by dodać więcej szkół (ale nie więcej uczniów), gdyby wzięto pod uwagę oddziały w innych lokalizacjach. Jeśli chodzi o liczbę uczniów, zakłada się, że większość z nich pochodzi z tego regionu. Jednak wielu uczniów korzysta z możliwości kształcenia również w innych zawodach poza regionem, ok. 10% uczniów (*Amt für Statistik Berlin-Brandenburg, Potsdam, 2018*), szczególnie z sąsiednich powiatów lub krajów związkowych, z podobnych powodów przyjeżdża do szkół zawodowych w niemieckiej części Euroregionu. W roku szkolnym 2017/2018 4 polskich uczniów uczęszczało do szkoły zawodowej we Frankfurcie nad Odrą. Jeśli chodzi o stosunek liczby uczniów do liczby nauczycieli (średnio 11,46), można odnieść się do uwag dotyczących edukacji szkolnej (rozdział 3.2). W zakresie kształcenia zawodowego, w przypadku praktyk zawodowych i kształcenia w "systemie dualnym", funkcjonuje również nieokreślona liczba mistrzów rzemiosła lub instruktorów zawodu w przedsiębiorstwach.

Po polskiej stronie rozwój szkolnictwa zawodowego jest bardzo istotnym elementem wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020. Oprócz wspomnianych już projektów realizowanych

w ramach ZIT Gorzowa Wielkopolskiego, jak np. Zawodowcy 2.0, istnieje mocne wsparcie w ramach Poddziałania 8.4.1 Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego - projekty realizowane poza formułą ZIT. W jego ramach polskie powiaty Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA realizują tzw. projekty systemowe wsparcia kształcenia zawodowego – Powiat Słubicki, Powiat Gorzowski i Powiat Sulęciński. Środki te trafiają również do gmin Euroregionu: m.in. Gminy Dobiegniew, Gminy Skwierzyna, Gminy Witnica, a także podległego Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Kamieniu Małym w Gminie Witnica⁴¹. Pomimo tego, że projekty te nie stwarzają bezpośrednich okazji do wymian transgranicznych, modernizacja kształcenia zawodowego w tak dużym zakresie finansowym oraz włączenie szkół w projekty są solidnym fundamentem do rozwijania działalności w stronę wymian międzynarodowych.

W ramach analizy sytuacji wyjściowej, w wywiadach, kwestionariuszach i warsztatach pytano o czynniki zarówno wspierające, jak i hamujące działalność transgraniczną. Zainteresowanie nauką za granicą występuje w odniesieniu do kształcenia zawodowego po obu stronach w różnym stopniu, w zależności od rodzaju zawodu. Nierzadko polska młodzież korzysta z ofert nauki zawodu po stronie niemieckiej, zwłaszcza w budownictwie, a czasowe staże zawodowe za granicą w ramach szkoleń w zawodach gastronomicznych odbywają się z dużą regularnością. W porównaniu do innych sektorów zawodowych jest to wyjątek (np. zawody handlowe, pedagogiczne, budowlane). W kontekście polsko-niemieckim dominuje forma pobytu uczniów szkół zawodowych z Polski w placówkach kształcenia po stronie niemieckiej. Staże niemieckich uczniów zawodu po stronie polskiej ograniczają się do pojedynczych przypadków (np. wizyty studyjne uczniów zawodu w zawodach ekonomicznych pomiędzy gminami partnerskimi; praktyki lub konkursy wydajności w ramach projektów INTERREG: służby ratownicze, budowa dróg i budownictwo kubaturowe, zawody związane z obróbką metalu / branżą elektryczną). Jeśli chodzi o treść, kontakty takie koncentrują się na umiejętnościach językowych lub kompetencjach interkulturowych wykraczających poza wiedzę i umiejętności związane z pracą. W tym celu programy ramowe po obu stronach z kompetencjami ponadprzedmiotowymi i językami obcymi stanowią merytoryczny punkt wyjścia dla programów szkolnych. Dostępne w obu systemach edukacyjnych organizacyjne pole manewru pozwala również na transgraniczne działania i współpracę z regionalnymi placówkami kształcenia "pozaszkolnego", analogicznymi do szkół ogólnokształcących. Dzięki długotrwałym kontaktom pomiędzy instytucjami kształcenia zawodowego, wymiana doświadczeń pomiędzy trenerami z obu stron często odgrywa pewną rolę w tych indywidualnych przypadkach, kończąc się kilkumiesięcznymi wspólnymi kursami językowymi.

Działania transgraniczne stanowią również dodatkowy, szczególnie organizacyjny, nakład pracy w obszarze kształcenia zawodowego. W odniesieniu do części kształcenia zawodowego odbywającego się w szkole, sytuacja jest podobna do tej w obszarze szkolnictwa ogólnego. Kształcenie i szkolenie zawodowe charakteryzuje się szczególną heterogenicznością i większą indywidualnością już choćby tylko ze względu na dużą liczbę specjalizacji. W odniesieniu do części kształcenia praktycznego w przedsiębiorstwach sytuacja wygląda tak, że z jednej strony nie uznaje się w pełni korzyści płynących z doświadczenia za granicą, z drugiej strony uczniowie zawodu nie mogą być zwolnieni np. na kilkutygodniowe staże za granicą lub integracja uczniów zawodu zagranicznych w przedsiębiorstwach nie może być prowadzona z powodu ograniczeń prawnych i organizacyjnych. Doświadczenie pokazuje również, że aby przygotować się do kształcenia zawodowego za granicą, zarówno rodzice, jak i uczniowie muszą być informowani o ogólnych warunkach już na wczesnym etapie nauki w szkole. To ostatnie odnosi się nie tylko do wymogów językowych, ale także do funkcjonowania systemu dualnego lub kosztów utrzymania podczas pobytu za granicą.

Po obu stronach granicy istnieją różne możliwości finansowania działalności transgranicznej. Środki unijne są regularnie wykorzystywane na takie działania w ramach programu Erasmus+ (np. sektor *Młodzież* <https://erasmusplus.org.pl/sektory/mlodziez/> czy też *Młodzież w działaniu*, <https://www.jugend-in-aktion.de/ueber-das-programm/erasmus-plus-jugend-in-aktion/>; *Azubi mobil* prowadzony przez IHK Projektgesellschaft Ostbrandenburg mbH; <https://www.azubi-mobil.de/>) oraz programów INTERREG. PNWM (<https://dpjw.org/projektfc3%B6rderung/praktika-und-hospitationen/>) wspiera indywidualne staże i praktyki zawodowe w krajach sąsiada. Ale można do tego celu wykorzystać również inne programy krajowe

41

<https://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/120519/Lista+projekt%c3%b3w+wybranych+do+dofinansowania+w+ramac+h+Poddzia%c5%82ania+8.4.1.pdf/e5b51ae1-b754-46ad-9d6b-2dfdd0c085f0> dostęp dnia 24.06.2020 r.

(np. środki z kraju związkowego Brandenburgia <https://mbjs.brandenburg.de/kinder-und-jugend/jugendarbeit-und-jugendsozialarbeit/jugendarbeit/internationale-jugendarbeit.html> i polskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) <https://bip.men.gov.pl/pl/zadania-publiczne>).

Działalność o znaczeniu transgranicznym

Poniżej przedstawiony zostanie przegląd przykładowych już zrealizowanych działań transgranicznych w Euroregionie PEV i innych regionach przygranicznych, które obejmują naukę języków obcych ("instrukcyjne", jednostronne), spotkania transgraniczne ("interaktywne", "wymagające współpracy") uczniów, a w szczególności wieloletnią współpracą szkół.

W ofercie języków obcych obu stron w szkołach zawodowych w Euroregionie wśród języków wybieranych dominuje język angielski. W niemieckiej części Euroregionu języka polskiego jako kolejnego języka obcego naucza się w grupach roboczych w 2 szkołach ponadgimnazjalnych, w sumie około 6,5% wszystkich uczniów, podczas gdy w polskiej części Euroregionu niemieckiego uczy się 67% wszystkich uczniów. Ponadto po obu stronach uczniowie uczą się również języka francuskiego i rosyjskiego. Jednak z reguły uczniowie szkół zawodowych uczą się tylko jednego nowożytnego języka obcego, a tylko ułamek z nich uczy się drugiego europejskiego języka obcego.

Tab abc: Języki obce w szkołach zawodowych w Euroregionie PEV (...D 2018; PL 2017)

Język obcy	D		PL	
	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba uczniów	Liczba szkół
Polski lub niemiecki	2	486	5.635	42
Angielski	3	6.078	5.702	43
Francuski	3	398	13	2
Hiszpański	1	189	-	0
Rosyjski	3	319	12	1

Źródło D 2018: MBS 15.24, 13.05.2019: Liczba uczestników nauki języków obcych w szkołach publicznych według powiatu, miasta, szkoły, języka obcego i rodzaju nauczania

Powiaty Märkisch-Oderland, Odra-Sprewa i miasto wydzielone Frankfurt nad Odrą

Języki obce: angielski, francuski, łacina, polski, rosyjski i hiszpański

Rok szkolny 2018/19

Podstawa danych: Badanie danych szkolnych 2018/19, daty badania: 17.09.2018 r. w szkołach ogólnokształcących, 05.11.2018 r. w szkołach zawodowych

Źródło PL 2017: Nauczanie języków w szkołach woj. lubuskiego wg szkół. Dane SIO z 30.09.2017 r.

Nauczanie języków w technikach i szkołach branżowych w Polsce zakłada, że podstawowym celem kształcenia w nauczaniu języków obcych nowożytnych jest skuteczne porozumiewanie się w języku obcym, w mowie i w piśmie. Podstawa programowa podkreśla, że *należy umożliwić tworzenie i wykorzystywanie takich zadań językowych, które będą stanowiły ilustrację przydatności języka obcego nowożytnego do realizacji własnych celów komunikacyjnych, w tym związanych z zawodem, w którym kształci się uczeń, oraz stwarzanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających poznawaniu i rozwijaniu przez uczniów własnych zainteresowań oraz pasji. Wszystkie te działania powinny docelowo służyć rozwijaniu u uczniów świadomości znaczenia języków obcych nowożytnych w różnych dziedzinach życia społecznego, w tym w pracy, również w odniesieniu do ścieżki własnej kariery zawodowej*⁴².

⁴² <https://podstawaprogramowa.pl/Branzowa-szkola-I-stopnia/Jezyk-obcy-nowozytny>

Ponadto, analogicznie jak opisano to w rozdziale 3.2, możliwa jest współpraca szkół z Federalnym Biurem Administracyjnym - Centralą Szkół za Granicą (Bundesverwaltungsamt - Zentralstelle für das Auslandsschulwesen) w zakresie certyfikacji nauczanej języka. DSD II (Deutsches Sprachdiplom II)

Nauczanie języków obcych w szkołach zawodowych w Niemczech (Brandenburgii) koncentruje się również na zagadnieniach związanych z pracą i otwiera możliwość uzyskania dyplomu potwierdzonego certyfikatem "Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocena (CEFR)" do poziomu C1. Po stronie niemieckiej zawody w tym zakresie przyporządkowane są do następujących grup (KMK 2017: *Umowa ramowa w sprawie poświadczania znajomości języków obcych w kształceniu i szkoleniu zawodowym (uchwała Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury Krajów Związkowych w Republice Federalnej Niemiec z dnia 20 listopada 1998 r. ze zmianami z dnia 14 września 2017 r.)*):

- Ekonomia i administracja
- Technologia i wzornictwo
- Rolnictwo, noclegi i żywienie
- Edukacja, zdrowie i opieka

W kraju związkowym Brandenburgia istnieje możliwość certyfikacji w języku angielskim dla wszystkich grup zawodowych (MBS 2019: *Foreign Language Certification 2019/20: Daty egzaminów pisemnych*). Dla języka polskiego, certyfikacja na poziomie A2 jest obecnie dostępna tylko dla uczniów w grupie zawodowej "Ekonomia i administracja (spedytorzy i logistycy)". Po stronie polskiej obszary kształcenia i szkolenia zawodowego są klasyfikowane w oparciu o sektory gospodarki w następujący sposób:

- Obszar administracyjny i ekonomiczny
- Sektor budowlany
- Obszar elektryczny
- Górnictwo i hutnictwo
- Rolnictwo, leśnictwo i ochrona środowiska
- Turystyka i gastronomia
- Obszar medyczny i społeczny
- Sekcja artystyczna

Na podstawie zidentyfikowanej oferty językowej oczywiste jest powiązanie działań transgranicznych z grupami zawodowymi i używanie do komunikacji uczniów poza niemieckim lub polskim również języka angielskiego.

Trzy centra licealne po stronie niemieckiej i 7 szkół nauczających zawodu w polskiej części Euroregionu aktywnie wykorzystują współpracę międzynarodową (MBS 2019; *Kuratorium Oświaty 2020*). Dziewięć szkół zawodowych zlokalizowanych na terenie samego Euroregionu współpracuje ze sobą w 12 partnerstwach. Ponadto istnieje 9 partnerstw z instytucjami w innych częściach Niemiec lub Polski oraz z Francji, Izraela, Japonii, Austrii, Federacji Rosyjskiej i Hiszpanii jak i z Łotwy i Litwy.

W odniesieniu do bezpośrednich działań transgranicznych przedstawione zostaną następujące przykłady:

Powiat Sulęciński jest odpowiedzialny za kilka szkół zawodowych i już w 2018 roku wraz z Berufsförderungswerk Bauindustrieverbandes Berlin-Brandenburg e.V. zrealizował projekt "Dualny system kształcenia zawodowego szansą na rozwój Euroregionu Pro Europa Viadrina". Podwójny system kształcenia i szkolenia zawodowego cieszy się dużym uznaniem po obu stronach, ponieważ rozbudowany element praktycznej nauki zawodu zapewnia uczniom wysoki poziom wiedzy i umiejętności możliwych do natychmiastowego wykorzystania. W ramach projektu eksperci z obu stron zapoznali się z systemem doradztwa zawodowego i kształcenia zawodowego w Niemczech i w Polsce poprzez wizyty w instytucjach kształcących, wymienili się doświadczeniami na konferencji i podsumowali wnioski w końcowej publikacji.

W 2018 roku Izba Rzemieślnicza we Frankfurcie nad Odrą i jej partner Izba Rzemiosła i Przedsiębiorców w Gorzowie Wlkp. zorganizowały w celu wymiany doświadczeń i transferu kompetencji w branży kosmetycznej i fryzjerskiej polsko-niemieckie forum eksperckie "Wellness 2018". Uczestnikami byli instruktorzy zawodu, wykładowcy, pracodawcy i pracownicy branży fryzjerskiej i kosmetycznej z Niemiec i Polski, którzy pracują w działach kształcenia i doskonalenia zawodowego izb rzemieślniczych, cechów, szkół zawodowych i innych

instytucji edukacyjnych. W siedmiu wydarzeniach wizyty placówek edukacyjnych po obu stronach granicy połączono z wymianą doświadczeń i warsztatami na następujące tematy:

- Potrzeby, wyzwania, metody pracy,
- transgraniczna promocja edukacji i szkoleń na poziomie technicznym, językowym i interkulturowym,
- treści szkolenia, kurs, metody i kwalifikacje oraz uznawanie zawodów w kraju sąsiednim
- pozyskiwanie do zawodów młodych ludzi jako następców,
- Zapobieganie porzucaniu edukacji.

Zespołu Szkół Gastronomicznych w Gorzowie stale współpracuje z dwoma instytucjami niemieckimi, w tym z QualifizierungsCentrum der Wirtschaft GmbH w Eisenhüttenstadt. Kierownictwo szkoły postrzega staże i praktyki zawodowe za granicą jako decydującą podstawę udanej edukacji. Wyraża się to również w promowaniu oferty szkoły. Każdego roku liczba kandydatów kilkakrotnie przewyższa liczbę dostępnych miejsc, a każdy absolwent odnosi sukcesy w poszukiwaniu atrakcyjnej pracy po ukończeniu nauki. Każdy uczeń korzysta z ofert wymiany transgranicznej, w trzecim roku każdy praktykant kończy praktykę w hotelu krajowym lub zagranicznym. Szkoła korzysta z różnych możliwości finansowania, w szczególności z programu INTERREG. W ramach projektu INTERREG "Grenzuberschreitende Küche" / "Kuchnia Transgraniczna" zorganizowano polsko-niemieckie warsztaty dla uczniów i nauczycieli, opracowano moduły nauczania transgranicznego. Szkoła z zadowoleniem przyjmuje ogromny wysiłek włożony w przygotowanie pobytu za granicą i ciągle intensywne wsparcie uczniów. Dostrzega potrzebę działań na rzecz rozwoju kompetencji interkulturowych i pokonania bariery językowej, a w przyszłości zwiększenia liczby certyfikatów transgranicznych.

Charakter i intensywność działań i partnerstw nie mogły w kontekście analizy sytuacji wyjściowej zostać głębiej przeanalizowane, ale mogły być badane jedynie jako przykłady. Systematyczne rozważania na ten temat powinny być przedmiotem dalszych analiz. Na podstawie badania międzynarodowych partnerstw 10 szkół zawodowych szacuje się jednak, że odsetek wszystkich uczniów szkół zawodowych bezpośrednio zaangażowanych w interakcje transgraniczne ("interaktywne", "kooperacyjne") wynosi mniej niż 10% rocznie (1500 z 15 800 uczniów).

Poniżej przedstawione zostaną transgraniczne działania w obszarze szkolnictwa zawodowego z innych euroregionów, które zawierają również propozycje działań w zakresie merytoryki, organizacji lub poprzez włączenie aspektów regionalnych.

Na granicy niemiecko-duńskiej partnerzy po obu stronach pracują wspólnie w ramach projektu STaRForCE (<https://www.ddk-starforce.de/das-projekt/ideen-ziele/>), aby zapewnić uczniom zawodu w wybranych zawodach uzyskanie niemieckich i duńskich kwalifikacji zawodowych. Wymaga to wspólnych modeli kształcenia z uczęszczaniem do szkoły zawodowej po drugiej stronie granicy. Biorąc pod uwagę podstawy prawne i struktury dydaktyczne, eksperci opracowali już modele dla następujących zawodów: sprzedawca detaliczny, hurtowy i handlu zagranicznego, technik elektronik technologii przemysłowej, pracownik wykwalifikowany w logistyce magazynowej, murarz, technik mechatronik samochodowy, kucharz i wykwalifikowany informatyk (integracja systemów). Projekt dotyczy również przygotowania uczniów do takich szkoleń, zaangażowania rodziców, doskonalenia zawodowego instruktorów nauki zawodu, a także doskonalenia zawodowego pracowników.

W Trójkącie państw Niemiec - Francji - Szwajcarii od 2011 r. transgraniczne kształcenie zawodowe prowadzone jest w ramach projektów. W wyniku przeprowadzonego w euroregionie Straßburg-Ortenau w 2013 r. badania testowego Konferencja Górnej Reny zgodziła się na podpisanie *Porozumienia ramowego w sprawie transgranicznego kształcenia zawodowego w Górnym Renie* (<https://www.oberrheinkonferenz.org/de/wirtschaft/uebersicht-news/aktuelle-informationen/items/rahmenabkommen-zur-grenzueberschreitenden-berufsbildung.html>) Od tego czasu zasady zostały udoskonalone, uczniowie zawodu mogą ukończyć tok kształcenia teoretycznego w swoim kraju oraz część praktyczną w firmie w kraju sąsiednim. Oferta ta dostępna jest dla prawie wszystkich zawodów, ale wymaga m.in. dobrych umiejętności językowych. W przekonaniu, że "najlepszym sposobem na poszerzenie umiejętności technicznych, językowych i interkulturowych podczas szkolenia jest pobyt za granicą w celach edukacyjnych", region Górnej Reny uruchomił

również projekt "Euregio Certificate for Trainees and Vocational School Students" (<https://mobileuregio.org/deutschland/euregio-zertifikat/auslandspraktikum.html>). W jego ramach uczniowie szkół zawodowych otrzymują możliwość zdobycia doświadczenia zawodowego w krajach sąsiednich w trakcie szkolenia, zwykle podczas czterotygodniowego stażu, jeszcze zanim przystąpią do kształcenia na opisanych wyżej zasadach. Firmy doceniają ten stosunkowo mały krok w kierunku kwalifikacji uczniów zawodu za granicą.

Europass (<https://www.europass-info.de/>) ponownie wykracza poza ten certyfikat. Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (CEDEFOP) znormalizowało możliwości udowodnienia kwalifikacji i doświadczenia zdobytego za granicą. Oparto dokument Europass-Mobilność na kryteriach jakościowych (<https://www.europass-info.de/dokumente/mobilitaet/qualitaetskriterien/>), tak aby spełnione zostały również wymogi koncepcyjne dotyczące współpracy między instytucjami edukacyjnymi z zainteresowanych krajów w celu udowodnienia mobilności w zakresie szkoleń i studiów. W związku z tym konieczne jest udokumentowanie m.in. minimalnych wymogów dotyczących treści pobytu za granicą, przygotowania językowego (przez instytucję wysyłającą) i mentoringu (przez instytucję przyjmującą).

Możliwości działań

Ze względu na rosnące powiązania transgraniczne zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej, kompetencje interkulturowe stają się, obok kompetencji zawodowych zaangażowanych osób, coraz ważniejsze. W przypadku kształcenia i szkolenia zawodowego korzystne okazuje się, aby uczniowie zawodu mogli korzystać z doświadczeń w zakresie mobilności już zdobytych w czasach przedszkolnych i szkolnych. W rozdziałach wprowadzających nakreślono strategię i cele dla sektora edukacji, przedstawiono korzyści płynące z działań transgranicznych dla rozwoju kompetencji (np. umiejętności refleksji, rozwiązywania konfliktów i pracy zespołowej). Na podstawie tych wyników sformułowano następujące cele, tak aby wypracować transgraniczne możliwości działań w zakresie kształcenia zawodowego w ramach Euroregionu PRO EUROPE VIADRINA:

- Kontynuacja wcześniejszej działalności transgranicznej.
- Rozszerzenie działalności transgranicznej tak, aby każdy uczeń zawodu uczestniczył przynajmniej raz (najlepiej co roku) w kilkudniowej interakcji transgranicznej.
- Zwiększenie do 6% odsetka uczniów szkół zawodu, którzy odbyli co najmniej czterotygodniową praktykę zawodową za granicą.

Ponieważ powiązania dotyczą prawie wszystkich branż, ważne jest, aby włączyć odpowiednie moduły interakcji transgranicznej do wszystkich programów kształcenia zawodowego.

W tym kontekście, w ramach analizy sytuacji wyjściowej, zidentyfikowano możliwości działania, które zostały przypisane do trzech poziomów (por. rozdział 2.3). Wynikają one z działań, które zostały już z powodzeniem przeprowadzone, z doświadczeń uczestników działań transgranicznych oraz z przeniesienie odpowiednich podejść do uczenia się przez całe życie z innych grup wiekowych lub przykładów modeli krajowych.

Tab.: Możliwe działania w zakresie szkolenia zawodowego

Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Postrzeganie granicy (instruktywny)	przekroczenie granicy (interaktywny)	Interakcja transgraniczna (kooperacyjne)
Uczniowie szkół zawodowych		
Poznanie kultury i języka sąsiada w klasie lub w grupach roboczych Kursy intensywne (kompetencje interkulturowe,	Wycieczki na drugą stronę (poznanie uczniów szkół zawodowych z kraju sąsiada, np. poprzez odwiedzenie szkoły partnerskiej, wspólne zajęcia związane z pracą lub sportem, kulturą, historią, nauką /	Wspólna praca nad projektem z uczniami zawodu z krajów sąsiadujących w ramach dni/tygodni projektu trwających od jednego do kilku dni (na tematy związane z pracą i interdyscyplinarne, w

język, wiedza o regionie, kultura)	techniką, zwiedzanie muzeów; udział w konkursach)	tym sport, kultura, architektura, nauki przyrodnicze/technologia, historia). Doświadczenie nauki zawodu za granicą, trwające co najmniej 4 tygodnie
Nauczyciele		
<p>Kształcenie ustawiczne (w tym uczenie się interkulturowe, animacja językowa, języki, wiedza o regionie, kultura, zarządzanie spotkaniami / projektami, inne (cyfrowe, analogowe) metody i materiały)</p> <p>Transfer kompetencji do uczniów (w tym język, wiedza o regionie/ geografia, kultura, historia)</p> <p>Podnoszenie świadomości rodziców (korzyści z transgranicznych doświadczeń edukacyjnych)</p>	<p>Wycieczki / wyjazdy studyjne w kraju sąsiednim (dla nauczycieli)</p> <p>"Spacer edukacyjny" (udział nauczycieli w spotkaniach osób trzecich)</p> <p>Wymiana doświadczeń (między nauczycielami D i PL)</p> <p>Wizyty / wycieczki w sąsiednim kraju (z grupą uczniów / klasą)</p>	<p>Opracowywanie wraz z nauczycielami z kraju sąsiedniego ofert z zakresu nauki zawodu i ofert uzupełniających w zakresie rozwoju kompetencji (projekty związane z specyfiką zawodu oraz towarzyszące im oferty dotyczące sportu, kultury, nauk przyrodniczych/technicznych, historii)</p> <p>Regularna realizacja spotkań i dni/tygodni projektów trwających od jednego do kilku dni</p> <p>Opieka mentorska nad czterotygodniowymi pobytami gościnnymi uczniów zawodu z zagranicy</p>
Zarządzanie		
<p>Włączenie do programów nauczania aspektów interkulturowego uczenia się, języków obcych i kilkudniowych pobytów za granicą (kształcenie ustawiczne, programy nauczania)</p> <p>Ocena (działań wewnętrznych, w tym kompetencji i możliwości w zakresie interakcji transgranicznych)</p>	<p>Utrzymywanie kontaktu ze szkołą partnerską</p>	<p>Realizacja imprez dla uczniów szkół zawodowych (dni/tygodnie projektu trwające kilka dni; min. 4-tygodniowe pobyty za granicą; z możliwością udziału osób trzecich)</p> <p>Ocena (działań transgranicznych z partnerami z krajów sąsiadujących)</p>
Instytucje wspierające Szkoły zawodowe / zewnętrzne		
<p>Opracowywanie specyficznych dla grup zawodowych (kompletnych) ofert działań transgranicznych (np. wsparcie koncepcyjne dla szkół; rozwój dodatkowych zasobów kadrowych, np.</p>	<p>Tworzenie sieci niemieckich i polskich instytucji kształcenia zawodowego (rozbudowa targów / konkursów / dni otwartych dla ofert transgranicznych; wyjazdy studyjne dla pracowników wykwalifikowanych;</p>	<p>Tworzenie sieci niemieckich i polskich instytucji kształcenia zawodowego (poszukiwanie / pośredniczenie w nawiązywaniu nowych kontaktów / partnerstwa; doksztalcanie / wymiana</p>

poprzez zaangażowanie emerytów, wolontariat)	poszukiwanie / pośredniczenie w nawiązywaniu nowych kontaktów / partnerstwa / staże)	doświadczeń z ekspertami D i PL)
Władze (Ministerstwo / Kuratorium / Urzędy ds. Szkolnictwa)		
Włączenie działań transgranicznych do ramowych programów nauczania Koncepcja i realizacja modułowej dalszej edukacji (specjalizacja; merytoryczna/organizacyjna)	Opracowanie ram orientacyjnych dotyczących metod i treści programów nauczania dostosowanych do regionu przygranicznego, w tym dni projektów i doksztalcenia. Przygotowanie możliwości uczestniczenia przedstawicieli władz w projektach, wizyt studyjnych w kraju sąsiada	Profesjonalne wsparcie dla dyrektorów szkół w tworzeniu programów nauczania; docenienie udziału w tworzeniu dokumentacji wyników / sprawozdaniach końcowych / certyfikatach za co najmniej 4 tygodnie nauki za granicą; określenie kryteriów uznawania; ewaluacja

Uwagi dotyczące wdrażania

W ramach analizy sytuacji wyjściowej potwierdzono, w szczególności poprzez wywiady, dyskusje ekspertów i warsztaty, że realizacja działań transgranicznych w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego jest dobrowolnym, dodatkowym zadaniem, które wymaga dodatkowych nakładów osobowych, rzeczowych i finansowych. W celu jak najpełniejszego zrealizowania powyższych podejść, należy w tym miejscu przedstawić sugestie dotyczące realizacji na tle ogólnych warunków funkcjonowania. Obejmuje to również zalecenia dotyczące środków towarzyszących.

Nauczyciele / uczniowie szkół zawodowych

Aby umożliwić wszystkim uczniom szkół zawodowych skuteczne zdobywanie doświadczeń za granicą, konieczne jest podjęcie działań w kilku obszarach jednocześnie. W odniesieniu do nauczycieli i uczniów zawodu, nacisk kładzie się na kwalifikacje i motywację. Opierając się na istniejących kwalifikacjach i doświadczeniu nauczycieli, ich **dalsze kształcenie** powinno koncentrować się w szczególności na następujących dziedzinach, które są szczególnie istotne w kontekście transgranicznym

- interkulturowe uczenie się,
- Animacje językowe / język,
- Wiedza o regionie/ kultura,
- Zarządzanie projektami / spotkaniami,
- inne cyfrowe i analogowe metody i materiały

Ze względu na wysokie wymagania w poszczególnych obszarach tematycznych związanych z danym zawodem, te ponadprzedmiotowe aspekty powinny być włączone do regularnego doskonalenia zawodowego w taki sposób, aby nauczyciele byli w stanie przekazać uczniom zawodu (i ich rodzicom) korzyści płynące z transgranicznych doświadczeń edukacyjnych, zwiększając ich motywację do uczestnictwa w takich działaniach. Korzystne byłoby opracowanie ram orientacyjnych dla rocznych modułowych kursów doskonalenia zawodowego równoległe z regularnymi działaniami w zakresie doskonalenia zawodowego za pośrednictwem euroregionalnej platformy składającej się z ekspertów z właściwych organów i przedstawicieli instytucji edukacyjnych.

Możliwości dalszego kształcenia powinny również obejmować **wymianę doświadczeń** z kolegami po obu stronach granicy. Można to uzupełnić **wycieczkami lub wyjazdami studyjnymi** ekspertów niemieckich i polskich, np. poprzez udział w konkretnych transgranicznych spotkaniach (patrz również "Spacer Edukacyjne", rozdział 3.2). Ostatecznie celem powinno być przekazanie nauczycielom podstawowych zasad w sposób zorientowany na zastosowanie oraz rozwijanie lub poszerzanie umiejętności organizacyjnych i specjalistycznych niezbędnych do realizacji działań transgranicznych we wszystkich instytucjach szkolnych.

Przygotowując się do działań bezpośrednio transgranicznych, nauczyciele powinni korzystać z możliwości pracy w programach szkolnych, aby odnosić się do treści z odpowiednich przedmiotów w celu **instrukcyjnego przekazywania wiedzy o kraju sąsiada** (lub innych krajach odpowiedniego partnerstwa szkół). Poza aspektami związanymi z językiem obcym i specyfiką zawodu, można również uwzględnić szczególne cechy poszczególnych krajów, a także Euroregionu (np. dotyczące historii, geografii lub kultury sąsiada; por. szczegóły w rozdziale 3.2).

Na podstawie tej wiedzy, która może być przekazywana w sposób instrukcyjny, można opracować interdyscyplinarne oferty na dni projektów od jednego do kilku dni, które służą **interaktywnym i kooperatywnym** działaniom w mieszanych grupach, w koordynacji ze szkołami partnerskimi z kraju sąsiada. Interakcja w czasie wolnym, w kontekście sportu, gier lub wydarzeń kulturalnych, przyczyniłaby się również do rozwoju kompetencji interdyscyplinarnych w sposób nieformalny podczas kilkudniowych dni projektu. Ponieważ język angielski jako język obcy dominuje po obu stronach, dopuszcza się używanie go jako środka komunikacji, w przypadku braku możliwości wykorzystania języka polskiego i niemieckiego. Wielodyscyplinarne i wielodniowe podejście oferuje idealne ramy dla szczególnie intensywnej współpracy uczniów polskich i niemieckich, zarówno jako cała klasa, jak i w małych grupach. Celem jest zapewnienie wszystkim uczniom szkół zawodowych możliwości korzystania z takich doświadczeń w nauce. Pod względem treści skład grup mógłby być oparty na wyżej wymienionych grupach zawodowych, które są podobne pod względem ukierunkowania podmiotowego.

Oprócz wyżej wymienionych działań pomiędzy uczniami szkół zawodowych należy opracować moduły indywidualnych **praktyk** zawodowych, które są przeznaczone na min. 4-tygodniową praktyczną część kształcenia za granicą (np. w przedsiębiorstwach lub w szkole zawodowej). Ta forma wymaga dużego wysiłku w kontekście przygotowania treści i organizacji. Wymaga to koncepcji szkolenia zawodowego oraz, w przypadku uczniów szkół zawodowych, wiedzy i umiejętności technicznych i językowych. Umieszczanie uczniów zawodu w przedsiębiorstwach, opieka nad stażystami i ich zakwaterowanie to złożone zadania o bardzo indywidualnym charakterze. Staże takie skutecznie uzupełniałyby już praktykowane oferty (np. staże hotelowe Zespołu Szkół Gastronomicznych w Gorzowie, Azubi-Mobil IHK-Projektgesellschaft) w Euroregionie. Zakłada się jednak, że tylko 6% wszystkich uczniów szkół zawodowych - ilość określana jako docelowa - może ze względu na złożone warunki ramowe brać udział w takich działaniach.

Zasadnym jest, aby przy realizacji działań edukacyjnych wykorzystywać potencjał gospodarczy regionu poprzez budowanie i wzmacnianie sieci współpracy szkół, samorządów i firm (np. działających w Kostrzyńsko-Słubickiej Strefie Ekonomicznej), poprzez współpracę z instytucjami otoczenia biznesu (jak Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa, IHK, Lubuska Organizacja Pracodawców) czy pozarządowych instytucji kształcących w zawodzie (jak Zakład Doskonalenia Zawodowego w Gorzowie Wielkopolskim). Każda z tych instytucji, jak na przykładach pokazano wcześniej, jest włączona w działalność transgraniczną i wnosi do środowiska szkolnego dodatkową jakość.

W przypadku uczniów szkół zawodowych udany udział w takich transgranicznych interakcjach powinien zostać odpowiednio uznawany. Eksperti z właściwych organów lub instytucji edukacyjnych są zobowiązani do określenia jakościowych kryteriów uznawania zarówno wielodniowych interakcji, jak i kilkutygodniowych praktyk zawodowych.

Zarządzanie

W **szkolnych programach nauczania należy** w większym stopniu (w sposób instrukcyjny) uwzględnić w prawie wszystkich przedmiotach istotne tematy transgraniczne, w tym interkulturowe uczenie się, język, wiedza o regionie, odpowiednie metody i materiały. Elastyczność przyznana szkołom po obu stronach granicy powinna być wykorzystywana poprzez przeznaczenie 2-3 dni projektowych każdego roku na działania transgraniczne. Liczba dni projektów lub częstotliwość dni projektów trwających kilka dni powinna być dostosowana do szkoły tak, aby każdy uczeń w trakcie swojej edukacji przynajmniej raz uczestniczył w "kooperacyjnych", transgranicznych działaniach. Oprócz już wykorzystanych możliwości, należy opracować i wdrożyć moduły szkoleniowe po obu stronach granicy dla uczniów zawodu o długości co najmniej 4 tygodni.

Warto zauważyć możliwości realizacji zadań i pomysłów wykraczających ponad standardowe metody nauczania – np. poprzez realizację innowacji i eksperymentów w polskim systemie szkolnictwa, w naszym Euroregionie pod egidą Lubuskiego Kuratora Oświaty⁴³.

W celu oceny skuteczności bądź zidentyfikowania dalej idących działań, zaleca się przeprowadzenie **ewaluacji**, która krytycznie spojrzy na wewnętrzne działania na poziomie szkoły w odniesieniu do kompetencji i możliwości oraz pozwoli na wyciągnięcie wniosków, np. w odniesieniu do niezbędnych zasobów. W kontekście transgranicznym ewaluacja powinna być również przeprowadzana przez euroregionalną platformę ekspertów z właściwych organów i przedstawicieli instytucji po obu stronach granicy. Kryteriami mogą być jakość interakcji, np. pod względem jej "instrukcyjnego", "interaktywnego" lub "kooperacyjnego" charakteru, jak również jej zakres w kategoriach kompetencji interdyscyplinarnych. Powinna ona również regularnie mierzyć odsetek uczniów, do których udało się dotrzeć z ofertą. Z tego można wyciągnąć wnioski dotyczące wymiany doświadczeń, dalszego kształcenia, rodzaju i ukierunkowania dni projektowych. Wnioski z tej pracy koncepcyjnej mogą zostać włączone do dalszego rozwoju istniejących **partnerstw** szkół po obu stronach granicy.

Podmioty prowadzące szkoły zawodowe / zewnętrzne instytucje edukacyjne

W sektorze szkolnictwa zawodowego instytucje szkolne po obu stronach granicy współpracują z instytucjami, izbami gospodarczymi i instytucjami specjalistycznymi / branżowymi, które działają ponadregionalnie, odnoście treści nauczania i struktury, a czasami są odpowiedzialne za kilka szkół zawodowych. Z reguły współpraca ta obejmuje również na zewnętrzne instytucje edukacyjne i firmy. Ponieważ nie wszystkie szkoły zawodowe posiadają partnerstwa międzynarodowe lub realizują działania transgraniczne, oczywiste jest, że przy pomocy tych ponadregionalnie aktywnych instytucji można nawiązać dalsze **partnerstwa** i połączyć w **sieć wszystkich uczestników**. Zaczynając od poprawy dostępu do targów edukacyjnych lub staży dla zainteresowanych podmiotów z kraju sąsiedniego, mogą one kojarzyć szkoły partnerskie lub przedsiębiorstwa, organizować wyjazdy studyjne dla pracowników dydaktycznych lub organizować wymianę doświadczeń na konkretne tematy. Należy również zwrócić uwagę na dalsze powiązanie istniejących ofert (w tym bazy danych praktyk PNWM) w celu osiągnięcia synergii. Izby i zewnętrzni organizatorzy kształcenia mogą wspierać szkoły zawodowe za pomocą kompletnych pakietów dostosowanych do działalności transgranicznej i zróżnicowanych pod względem treści i metod, a także mogą korzystać z dodatkowych zasobów we współpracy z podmiotami prowadzącymi.

Władze (Ministerstwo / Kuratorium / Urząd ds. Szkolnictwa (Schulamt))

Krajowe **ramowe programy nauczania** i oparte na nich programy szkolne stanowią kluczowy element w udostępnianiu wszystkim uczniom korzyści płynących z działań transgranicznych. W celu zapewnienia aktywności na poziomie szkoły zaleca się, by nauczanie aspektów ponadprzedmiotowych, zwłaszcza uczenia się interkulturowego, przewidziane w ramowych programach nauczania po obu stronach granicy, było wspierane przez bezpośrednią interakcję transgraniczną z uczniami z kraju sąsiada (lub z zagranicy). Ponieważ działania transgraniczne stanowią zazwyczaj dodatkowe zadania, szczególnie ważne są nadanie im większej wagi w ramowych programach nauczania oraz wzmocnienie zasobów kadrowych szkół w zakresie takich działań, np. poprzez limity czasowe, podział miejsc pracy lub inne środki służące uznaniu dodatkowej pracy często wykonywanej przez nauczycieli.

Podobnie jak w edukacji ogólnokształcącej, zasadnym jest włączanie przedstawicieli władz w wizyty studyjne, jak i uczestnictwo w przykładowych modelowych projektach szkół.

Również w sektorze szkolnictwa zawodowego, biorąc pod uwagę dużą liczbę zadań, które mają być realizowane równolegle w celu osiągnięcia wyznaczonego celu, niezbędna wydaje się zewnętrzna koordynacja i transgraniczne wsparcie wysiłków szkół i ich organów prowadzących. Władze mogą odegrać rolę inicjatora w tym zakresie. W tym przypadku korzystne byłoby również ustanowienie transgranicznej komisji złożonej z przedstawicieli właściwych organów (np. MBSJ (Brandenburskie Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu, dyrekcji szkół, kuratoriów), izb gospodarczych, szkół, organów prowadzących szkoły, zewnętrznych instytucji

⁴³ <http://ko-gorzow.edu.pl/category/szkoly-i-organy-prowadzace/innowacje-i-eksperymenty/> dostęp dnia 17.06.2020

edukacyjnych, a także instytucji wspierających (np. PNWM) jako **platformy koordynacyjnej**. Tutaj można ustalać priorytety i inicjować zadania, które mają być wykonane, np.:

- Koordynacja rodzaju i zakresu modułowych działań w zakresie doskonalenia zawodowego,
- Koncepcja (treści, metody, realizacja w ujęciu organizacyjnym) programu doskonalenia zawodowego dla wszystkich nauczycieli, zróżnicowanego według podstawowych zasad i kierunków specjalizacji,
- Wsparcie dla tworzenia sieci kontaktów (w tym rozwoju partnerstw, transferu know-how),
- Wsparcie dla instytucji w utrzymywaniu kontaktów ze szkołami partnerskimi,
- Transfer know-how lub wymiana doświadczeń z innymi regionami transgranicznymi,
- uzgodnienia w zakresie włączania nauczania interkulturowego, wiedzy o regionie, języka itp. do programów szkolnych,
- Wsparcie merytoryczne dla dyrektorów szkół w zakresie aktualizacji programów nauczania,
- Wsparcie merytoryczne przy opracowywaniu ofert działań transgranicznych (interaktywne / kooperacyjnie; jeden - kilka dni; powiązanie przedmiotów nauczania z rozwojem kompetencji),
- Wsparcie organizacyjne przy realizacji działań transgranicznych (np. tłumaczenie, mentoring, opracowanie wielojęzycznych materiałów dydaktycznych),
- Porozumienie w sprawie rodzaju i zakresu ewaluacji działań,
- Uzyskanie "voucherów na praktyki" dla uproszczonego wsparcia finansowego działalności transgranicznej,
- Ustanowienie kryteriów uznawania doświadczeń związanych z mobilnością uczniów szkół zawodowych w zakresie dyplomów lub świadectw,
- Organizacja wyjazdów studyjnych, wymiana doświadczeń i
- Zarządzanie informacją i promocja.

Aby utrzymać pracę takiej platformy koordynacyjnej ze względu na szeroki zakres zadań, istniejącą współpracę należy wykorzystać do realizacji konkretnych zadań poprzez podział pracy lub wsparcie ze strony osób trzecich. W tym kontekście możliwe jest również oparcie się na istniejących już na szczeblu krajowym samorządowych lub regionalnych strukturach wsparcia, w tym w dziedzinie kształcenia ogólnego.

Niezbędne jest również regularne wsparcie finansowe i rozwój bazy edukacyjnej tak, aby podnosiła ona swój poziom do uznanych standardów.

3.4 Szkolnictwo wyższe

Sytuacja wyjściowa

W dziedzinie szkolnictwa wyższego, celem na poziomie europejskim jest wskaźnik mówiący o tym, aby co najmniej 20 % absolwentów spędziło w okresie studiów jakiś czas za granicą (por. rozdział 2.2). Ponadto cel, jakim jest umiejętność posługiwania się co najmniej dwoma europejskimi językami obcymi oprócz języka ojczystego oraz rozwijanie świadomości różnorodności kulturowej w Europie, dotyczy również studentów.

W przypadku tych wskaźników przeprowadzona tutaj analiza nie mogła dostarczyć porównywalnych kluczowych danych na temat sytuacji w euroregionie PRO EUROPE VIADRINA. Niemniej jednak, sytuacja na uniwersytetach znajdujących się w Euroregionie wymienionym w Tabeli ABC zostanie bardziej szczegółowo scharakteryzowana.

Tab abc: Struktura szkół wyższych w Euroregionie PEV (*Diagnoza szkolnictwa wyższego w województwie Lubuskim 2016/17 dla AWF, WSB, CP⁴⁴; Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 – GUS 31.12.2018 dla AJP oraz WSZ⁴⁵; EUV 2020⁴⁶*)

Szkoła wyższa	Liczba studentów	Liczba studentów	Szkoła wyższa
Akademia im. Jakuba z Paradyża, Gorzów Wlkp.	1922	6.020	Uniwersytet Europejski Viadrina, Frankfurt nad Odrą
Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego, wydział zamiejscowy w Gorzowie Wlkp.	665		
Wyższa Szkoła Biznesu, Gorzów Wlkp.	118		
Wyższa Szkoła Zawodowa, Gorzów Wlkp. ⁴⁷	44		
Collegium Polonicum UAM, UE Viadrina (łącznie), Słubice,	581		
Łącznie	3.330	6.020	Łącznie

Uczelnie położone w Euroregionie oferują blisko 9400 studentom przedstawione w poniższym zestawieniu kierunki studiów, które można z reguły ukończyć jako studia licencjackie lub magisterskie. Na Uniwersytecie Europejskim Viadrina istnieje również możliwość uzyskania doktoratu.

Tab abc: Kierunki studiów na szkołach wyższych w Euroregionie (Źródło: zestawienie własne na podstawie stron internetowych uczelni)

Szkoła wyższa	Przykładowe kierunki kształcenia
Akademia im. Jakuba z Paradyża, Gorzów Wlkp.	Administracja i bezpieczeństwo narodowe; Ekonomia; Nauki humanistyczne; Technologia; Turystyka i zdrowie
Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego, wydział zamiejscowy w Gorzowie Wlkp.	Wychowanie Fizyczne, Fizjoterapia i Dietetyka
Wyższa Szkoła Biznesu, Gorzów Wlkp.	Administracja, prawo i ekonomia (licencjat); specjalizacje (magister) z zakresu administracji, zasobów ludzkich, logistyki, finansów i podatków
Wyższa Szkoła Zawodowa, Gorzów Wlkp.	Ratownictwo medyczne, Elektroradiologia (licencjat)

⁴⁴ https://obserwuj.lubuskie.pl/uploads/documentsearch/id242/Diagnoza_Szkol_Wyz_aktualizacja_29_05_2018.pdf dostęp dnia 24.06.2020 r.

⁴⁵ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20182019-wyniki-wstepne,8,6.html> dostęp dnia 24.06.2020 r.

⁴⁶ Fakty i liczby dotyczące Viadriny https://www.europa-uni.de/de/ueber_uns/zahlen_fakten/index.html.

⁴⁷ Szkoła w momencie powstania źródła istniała jako Wyższa Szkoła Zawodowa w Kostrzynie nad Odrą

Collegium Polonicum UAM, UE Viadrina (łącznie), Ślubice,	Germanistyka interkulturowa, prawo (niemiecko-polskie); Przedsiębiorczość cyfrowa (program magisterski w przygotowaniu)
Uniwersytet Europejski Viadrina, Frankfurt nad Odrą	Kulturoznawstwo, ekonomia, prawo

W ramach analizy sytuacji wyjściowej w wywiadach, kwestionariuszach i warsztatach pytano o oba czynniki wspierające i hamujące działalność transgraniczną.

W zakresie szkolnictwa wyższego działalność międzynarodowa jest obecnie rzeczą oczywistą. Aby osiągnąć bardzo dobre wyniki w nauczaniu i badaniach, konieczne jest, aby w prawie wszystkich dziedzinach zajmować się wiedzą naukową zdobytą na całym świecie. Oprócz studiowania literatury danego przedmiotu, coraz większą rolę odgrywają pobyty studentów i wykładowców za granicą.

Zarówno w przypadku studiów licencjackich jak i magisterskich na niemieckich uczelniach często zalecany jest pobyt za granicą, ale tylko 10% (studia licencjackie) lub 14% (studia magisterskie) programów nauczania wymaga pobytu za granicą (https://eu.daad.de/medien/eu.daad.de.2016/dokumente/service/medien-und-publikationen/studien-und-auswertungen/auslandsmobilit%C3%A4t_von_studierenden_in_bachelor_2010.pdf).

Coraz większego znaczenia nabiera również umiędzynarodowienie polskich szkół wyższych (zob. *Diagnoza szkolnictwa wyższego w województwie Lubuskim 2016/17*). Na tle innych krajów OECD poziom umiędzynarodowienia polskich uczelni jest jednak bardzo niski (zob. tamże, s. 17, odniesienie do "Programu umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego" polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego). W "Programie umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego" (źródło: https://www.archiwum.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_06/a6435263c76eeca0821221e6bd708ac.pdf) wymieniono wyzwania i odpowiadające im sposoby działania. Na szczelbu krajowym ustalono, że:

- Polskie uczelnie zajmują zazwyczaj najniższe miejsca w międzynarodowych rankingach
- Naukowcy mogą jedynie w niewielkim stopniu poszczycić się mobilnością międzynarodową, pozostaje ona ograniczona do określonych dziedzin.
- na polskich uczelniach pracuje zbyt mało międzynarodowych naukowców
- Nauka i administracja mają zbyt małe doświadczenie w wymianie międzynarodowej
- Uczelnie oferują niekorzystne warunki dla zagranicznych studentów i międzynarodowych programów badawczych

Polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wyciągnęło następujące wnioski (źródło: https://www.archiwum.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_06/a6435263c76eeca0821221e6bd708ac.pdf):

- Tworzenie atrakcyjnych ofert programowych dla zagranicznych studentów i naukowców, m.in. poprzez międzynarodowe procedury akredytacji, tworzenie programów studiów (BA/MA) i programów badawczych w językach obcych, kształcenie dydaktyczne wykładowców, eLearning,
- Otwarcie na studentów zagranicznych poprzez szkolenia na temat struktury polskich uczelni lub podobne, szkolenie kadry akademickiej / wykładowców,
- Tworzenie możliwości finansowania dla pracowników uczelni / wykładowców pozwalające na udział w międzynarodowych programach badawczych,
- Wsparcie dla studentów i wykładowców podczas ich pobytu za granicą i po powrocie, w tym kursy językowe, informacje o możliwościach pobytu za granicą,
- Przyznawanie stypendiów i stworzenie bazy danych na temat charakteru i dostępności tych stypendiów.

Niemniej jednak cztery polskie uczelnie w Euroregionie mają liczne partnerstwa międzynarodowe, dzięki którym mogą zaoferować swoim studentom pobyt za granicą. Kładą oni również duży nacisk na nauczanie języków obcych studentów i pracowników (patrz poniżej).

Wiąże się to również z dużym wysiłkiem w zakresie treści merytorycznych i organizacji w sektorze uniwersyteckim. Uniwersytet Europejski prowadzi w tym celu oddzielny dział "Viadrina International Affairs". Jego zadania obejmują wsparcie organizacyjne zaproszonych studentów i wykładowców, a także organizację staży i pobytów semestralnych za granicą. Ponadto, wydziały i inicjatywy studenckie uczelni oferują działania związane z projektami o charakterze transgranicznym. Spektrum to uzupełnia indywidualne

zaangażowanie studentów, szczególnie w kontekście staży w instytucjach Euroregionu. Jedną z przeszkód zidentyfikowanych w wywiadach było to, że ciągłość w działaniach o charakterze projektowym często nie może być utrzymana. Z jednej strony, zaangażowani ludzie opuszczają uniwersytet, z drugiej strony, finansowanie projektów nie zawsze da się w pełni zapewnić.

Oprócz unijnego programu Erasmus+ głównym źródłem finansowania takich działań są dotacje z fundacji. Należy tu zwrócić uwagę na Polsko-Niemiecką Fundację na rzecz Nauki (<http://www.pnfn.pl/pl/>, w wersji niemieckiej DPWS; <http://www.dpws.de/>), która wspiera projekty badawcze o charakterze tematycznym, np. transfer kultury i wiedzy, procesy europeizacji, zmiany standardów i wartości, wielojęzyczność czy wydarzenia naukowe. Ale również wspomniane już instrumenty finansowania z funduszy UE (Fundusz Małych Projektów Euroregionu) i PNWM są już wykorzystywane w projektach transgranicznych.

Działalność o znaczeniu transgranicznym

Poniżej przedstawiony zostanie przegląd już przeprowadzonych Euroregionie PEV i innych regionach przygranicznych działań transgranicznych w, które odnoszą się do znajomości języków obcych ("instrukcyjne", jednostronne) i spotkań transgranicznych ("interaktywne", "kooperatywne") studentów, a także partnerstw szkół wyższych.

Uniwersytet Europejski Viadrina jest jednym z najbardziej międzynarodowych uniwersytetów w Niemczech. Chociaż uczelnia jest stosunkowo niewielka i posiada obecnie tylko trzy wydziały (kulturoznawstwo, prawo i ekonomia), odsetek studentów zagranicznych wynosi 26,7% ogólnej liczby studentów (6 020; EUV 2020).⁴⁸ Viadrina jest znana przede wszystkim ze swojej międzynarodowości (studenci pochodzą z 80 krajów), możliwości rozwoju umiejętności językowych (można tu nauczyć się dziewięciu języków obcych), potencjału badawczego i dydaktycznego wynikającego ze współpracy międzynarodowej (250 partnerskich uczelni w 50 krajach)⁴⁹. W swoim uniwersyteckim systemie zarządzania jakością przywiązuje również dużą wagę do mobilności studentów i kadry dydaktycznej. Na przykład w roku 2016 Uniwersytet Europejski Viadrina otrzymał znak jakości programu DAAD "E-Quality", ponieważ 52% studentów ukończyło pobyt za granicą (https://www.europa-uni.de/de/struktur/unileitung/stabsstellen/qm/dokumente/EUV_Qualitaetsmanagementsystem_Druckversion_V7_0.pdf).

Misja Viadriny jest zakotwiczona w memorandum założycielskim i polega na przyczynianiu się do rozwoju regionalnego. W tym sensie utrzymuje liczne kooperacje w zakresie gospodarki, edukacji i kultury, m.in. z

"Arcelor-Mittal w Eisenhüttenstadt, rozwój i nauczanie w Akademii Administracji Wschodniej Brandenburgii, Centrum Współpracy "Science and Working Life", wykłady w Bundesverband Mittelständische Wirtschaft (Federalne Zrzeszenie Średnich Przedsiębiorstw) i w Radzie Gospodarki, działalność doradcza w zakresie decyzji dotyczących polityki gospodarczej i finansowej (np. dla inwestorów przemysłowych, dla podmiotów świadczących usługi finansowe, dla administracji miasta, ministerstw), współpraca ze szkołami, wykłady Urania, tzw. wykłady poniedziałkowe, odczyty literackie, publiczne dyskusje panelowe, ważne dla rozwoju turystyki inwestycje lokalne i regionalne oraz współpraca z Izbą Przemysłowo-Handlową i Izbą Rzemieślniczą, a także liczne działania w zakresie zarządzania kulturą zorientowane na region, których celem jest opracowywanie projektów i imprez dla i z regionem, a tym samym jeszcze większe zaangażowanie studentów w region, jego specyfikę i wymagania".⁵⁰

Na podstawie licznych działań o charakterze transgranicznym, poniżej przedstawione zostaną dotychczas praktykowane przykłady, które zarówno ukazują spektrum interkulturowego zaangażowania na wydziałach Uniwersytetu Europejskiego Viadrina, jak i ilustrują uwzględnienie aspektów regionalnych.

⁴⁸ Fakty i liczby dotyczące Viadriny https://www.europa-uni.de/de/ueber_uns/zahlen_fakten/index.html.

⁴⁹ 10 powodów do studiowania na Viadrinie https://www.europa-uni.de/de/ueber_uns/zehngruende.html.

⁵⁰ Projekty regionalne https://www.europa-uni.de/de/ueber_uns/projekte/index.html.

W Katedrze Polsko – Niemieckich Związków Kulturowych i Literackich i Gender Studies studenci mogą uzyskać podwójny tytuł licencjata na kierunku "Germanistyka międzykulturowa" przyznawany wspólnie z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu. Oferowane przez tę katedrę kursy niemiecko-lub polskojęzyczne są udostępniane innym studentom, pracownikom naukowym, a także osobom zainteresowanym poprzez tłumaczenia, np.

- Konferencja: "Kto się boi homoseksualizmu?"
- Odczyty z polskimi autorami
- Warsztaty polskiej referentki na temat pisania (literackiego)
- Wystawy, m.in. w 2020 r. "Wypędzenie Polacy i Żydzi 1939 r."

Ponadto bezpośrednio uwzględnia się szczególne cechy regionu. Konferencja "Kleist. Samobójstwo" zostało zadedykowane pisarzowi o międzynarodowej sławie, który w swoim czasie działał we Frankfurcie nad Odrą. Konferencja wzbudziła zainteresowanie specjalistów ze szpitala miejskiego. W przedszkolach z ofertą dwujęzyczną Studenci odbyli praktyki i uczyli dzieci języków w sposób łatwo przystępny, np. poprzez śpiewanie piosenek. Studentka studiów magisterskich wspierała również tymczasowo szkołę w Słubicach w nauczaniu języka niemieckiego. W przeszłości katedra organizowała przez wiele lat jednodniowy konkurs językowy dla polskich studentów z regionu dotyczące języka angielskiego i niemieckiego. W ramach przygotowań do tego konkursu dydaktycy uniwersyteccy zaoferowali nauczycielom warsztaty np. tłumaczenia wierszy.

Centrum Interdyscyplinarne Studiów o Polsce zajmuje się bezpośrednio tematyką transgraniczną. Z okazji 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości w ramach seminarium "Zapomniana granica" studenci Centrum zajęli się problematyką dawnej granicy między Polską a Niemcami. W 2018 roku odbyli oni podróż studyjną wzdłuż dawnego przebiegu tej granicy i podsumowali swoje ustalenia w publikacji.

W 2007 r. Uniwersytet Europejski dokonał podsumowania **projektu pilotażowego "InterViadrina"** (https://www.europa-uni.de/de/struktur/zsfl/institutionen/interkulturelleslernen/_Materialien_Zil1/Dokumentation-Workshops2007.pdf). W oparciu o obserwację, mówiącą że współżycie studentów - cudzoziemców i znajomość samego języka nie prowadzi do lepszego zrozumienia innych kultur, opracowano jednodniowe warsztaty dotyczące uwrażliwienia międzykulturowego. Na przestrzeni lat kilkuset studentów (z różnych narodów/kultur) spotkało się na interaktywnych warsztatach tego typu i nawiązało bezpośredni kontakt z kulturami innych krajów w formach dyskusji, odgrywania ról, itp. Na podstawie tych wstępnych doświadczeń uczestnicy mogą brać udział w kolejnych kursach i warsztatach, aby utrwalić zdobyte umiejętności. Moduły szkolenia międzykulturowego pracowników uzupełniają odpowiednie instrumenty na uczelni. Z dokumentacji tego projektu wynika również, że taka oferta w zakresie uwrażliwienia międzykulturowego powinna być wykorzystywana przez wszystkich studentów i pracowników dydaktycznych.

Po stronie polskiej, **Akademia im. Jakuba z Paradyża** w Gorzowie Wielkopolskim współpracuje z 25 uniwersytetami w 13 krajach, z czego 4 to uczelnie Niemieckie (poza Europą również w USA)⁵¹. Na wszystkich kierunkach studiów nauka języka obcego jest obowiązkowa. Dominującym językiem studiów jest angielski, a zarówno dla studentów, jak i dla pracowników dostępne są kursy w języku francuskim, włoskim, niemieckim, czeskim i ukraińskim.

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim we współpracy z Brandenburgische Technische Universität Cottbus-Senftenberg w Niemczech oferują studentom kierunku pedagogika możliwość zdobycia przy ukończeniu Akademii dyplomu niemieckiej uczelni BTU Cottbus-Senftenberg.

Aby móc uczestniczyć w tym projekcie i odbyć studia, należy:

- być studentem kierunku pedagogika;
- po I roku wybrać specjalność pedagogika opiekuńczo-wychowawcza;
- znać język niemiecki w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację;
- w ramach wymiany studenckiej wyjechać na jeden semestr na studia do BTU Cottbus-Senftenberg i zaliczyć tam semestr;

⁵¹ <https://ajp.edu.pl/attachments/article/141/Uczelnie%20partnerskie%202019-2020.pdf> dostęp dnia 24.06.2020 r.

- napisać pracę dyplomową związaną z obszarem pracy socjalnej;
- podejść do obrony w Polsce i w Niemczech⁵².

Euroregion jest partnerem Akademickiego Centrum Studiów Niemcoznawczych i Europejskich przy organizacji Polsko - Niemieckiego Forum Regionalnym oraz Transgranicznej Konferencji Naukowej pod tytułem "Rozwój na peryferiach?". Euroregion PRO EUROPA przedstawia również prelekcje na tych konferencjach dotyczące m.in. współpracy samorządów. W roku 2019 odbyły się odpowiednio: IV edycja Forum i VI edycja Konferencji.

Uczenia realizuje programy naukowe współfinansowane z PNWM, również w ramach trójstronnych spotkań polsko-niemiecko-ukraińskich.

Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego jest częścią poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego, która posiada 68 uczelni partnerskich w 15 krajach. Również tutaj pobyty za granicą są możliwe dzięki programowi Erasmus, a język angielski jest językiem obcym we wszystkich programach nauczania w dziedzinie nauk o żywieniu, fizjoterapii i sportu.

Wyższa Szkoła Biznesu w Gorzowie Wlkp. współpracuje z uniwersytetem w Kownie (Litwa) i prowadzi centrum językowe, w którym można uczyć się języka angielskiego i niemieckiego, lub uzyskać certyfikat TELC na poziomie B2. Oferuje również kurs polskiego języka migowego. Okazjonalnie uczelnia korzysta również ze wsparcia z Funduszu Małych Projektów w zakresie organizacji międzynarodowych konferencji, czy wydawnictw naukowych.

Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wlkp. jest uczelnią oferującą kierunki okołomedyczne: ratownictwo medyczne oraz elektroradiologię. W Gorzowie ma swoją siedzibę od 2018 roku, wcześniej funkcjonowała w Kostrzynie nad Odrą. Studenci uczelni, wpisanej do rejestru prowadzonego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, mogą korzystać z programu Erasmus.

Collegium Polonicum w Słubicach jest wspólną instytucją Uniwersytetu Europejskiego Viadrina i Uniwersytetu Adama Mickiewicza, a zatem może korzystać z partnerstw tych uczelni. UAM utrzymuje około 250 partnerstw z uniwersytetami w Europie, Azji, Afryce, Ameryce Południowej i Północnej. Niemiecki i angielski należą do języków wykładowych na niektórych kierunkach, np. na Master of Intercultural Communication. Inne kierunki studiów magisterskich są realizowane w całości w języku niemieckim (Ochrona Europejskich Dóbr Kultury) lub angielskim (Digital Entrepreneurship). Uczelnia realizuje również projekty dofinansowane w ramach Funduszu Małych Projektów, np. obchody 25-lecia istnienia.

Charakter i intensywność działań i partnerstw nie mogły być przedmiotem pogłębionych badań w niniejszej analizie sytuacji wyjściowej, ale zostały omówione jako przykłady. Systematyczne rozważania na ten temat będą obiektem dalszych analiz. Ponieważ spektrum transgranicznych ("interaktywnych", "kooperacyjnych") interakcji w szkolnictwie wyższym z projektami Erasmus, pracami licencyjnymi i magisterskimi, inicjatywami studenckimi i indywidualnymi stażami jest dość szerokie i nie jest rejestrowane w porównywalny sposób, nie można dokonywane oszacowanie odsetka studentów zaangażowanych we wszystkie te działania.

Poniżej przedstawione zostaną transgraniczne działania w dziedzinie szkolnictwa wyższego podejmowane w innych euroregionach. Stanowią one propozycje działań dotyczące treści merytorycznych, organizacji lub formy uwzględnienie aspektów regionalnych.

W Euregio Moza-Ren od wielu lat prowadzone są działania transgraniczne we wszystkich programach edukacyjnych (por. rozdział 3.2, Edukacja szkolna, Nagroda Literacka). To zaangażowanie w trójkącie państw Belgii, Holandii i Niemiec zostało transparentnie przedstawione w publikacji "At home in Europe - Cross-border educational cooperation in the Euregio Meuse-Rhine" (https://regionaachen.de/files/images/content/Bildung/2018_11_04%20Richtige%20Version_%20Deutsch_online.pdf). Studenci są np. zatrudniani jako asystenci językowi w szkołach w sąsiednim kraju. W ramach koordynacji działań studenci są kierowani na lekcje lub na dni projektów, tak aby uczniowie uczyli się od nich odpowiedniego języka, który dla tych studentów jest językiem ojczystym. W ramach

⁵² <https://ajp.edu.pl/program-llp-erasmus.html> dostęp dnia 24.06.2020 r.

programu kształcenia nauczycieli studenci uczą języka angielskiego i francuskiego w niemieckich szkołach średnich w ramach 4-tygodniowego stażu. Ponadto w ramach projektu Linguacluster opracowano wielojęzyczne materiały dydaktyczne, w tym podręcznik wiedzy o regionie "Euregio Vis-à-Vis", który będzie wykorzystywany we wszystkich 3 częściach Euregio. Materiały dydaktyczne do nauki języka obcego są z kolei wykorzystywane w doksztalcaniu nauczycieli.

Uniwersytet we Flensburgu (D) oraz Uniwersytet w Syddansk w Sonderborgu (DK) oferują podwójny stopień naukowy na kierunku "Zarządzanie międzynarodowe". Aby to osiągnąć, studenci uczęszczają na wykłady po drugiej stronie granicy (<https://www.uni-flensburg.de/?id=14473>) kilka dni w tygodniu. Przy przejazdach mogą korzystać z ustanowionego w tym celu połączenia autobusowego.

Możliwe działania

Rozumienie i nauczanie kompetencji interkulturowych jest najsilniej zakorzenione na uniwersytetach. Zostało to również potwierdzone w wywiadach, warsztatach i dyskusjach. Ważne jest również, aby oferowane kursy mogły być utrzymane w dłuższej perspektywie czasowej, a nie stanowiły tylko działań punktowych. Na szczeblu europejskim, oprócz mobilności edukacyjnej i znajomości języków obcych, celem jest również realizowane w szkolnictwie wyższym uznawanie kwalifikacji. Za to ostatnie odpowiedzialne są ministerstwa edukacji po obu stronach. W niniejszej analizie możemy się więc skupić na tych działaniach, których wdrażanie odbywa się poniżej szczebla ministerialnego.

Na tej podstawie sformułowano następujące cele, które należy wpisać w koncepcję działań transgranicznych w dziedzinie szkolnictwa wyższego w ramach Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA:

- Kontynuacja wcześniejszej działalności transgranicznej.
- Rozwijanie działań transgranicznych tak, aby wszyscy studenci uczestniczyli przynajmniej raz (najlepiej corocznie) w kilkudniowej interakcji transgranicznej.
- Zwiększenie do 20% odsetka studentów na uczelni, którzy odbyli min. 4-tygodniową praktykę studencką za granicą.

W tym kontekście, w ramach analizy sytuacji wyjściowej, zidentyfikowano możliwości działania, które zostały przypisane do trzech poziomów (por. rozdział 2.3). Wynikają one z działań, które zostały już z powodzeniem przeprowadzone, z doświadczeń uczestników działań transgranicznych oraz z przeniesienie odpowiednich podejść do uczenia się przez całe życie z innych grup wiekowych lub przykładów modeli krajowych.

Tab.: Możliwe działania w zakresie szkolnictwa wyższego

Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3
Postrzeganie granicy (instruktywny)	przekroczenie granicy (interaktywny)	Interakcja transgraniczna (kooperacyjne)
Studenci		
Poznawanie kultury i języka sąsiada w trakcie nauki (własnej)	Udział w warsztatach z zakresu uwrażliwiania interkulturowego Udział w inicjatywach studenckich o znaczeniu transgranicznym Wizyta studentów na uniwersytecie w sąsiednim kraju	Wspólna praca nad projektem ze studentami z krajów sąsiadujących w ramach dni/tygodni projektu trwających od jednego do kilku dni (na tematy związane ze studiami i interdyscyplinarne, w tym sport, kultura, ekonomia, prawo, historia) Staż studencki (praktyka studencka) za granicą

		trwający co najmniej 4 tygodnie
Wykładowcy		
<p>Dokształcanie (w tym interkulturowe uczenie się, animacja językowa, języki, wiedza o regionie, kultura, zarządzanie spotkaniami / projektami, inne (cyfrowe, analogowe) metody i materiały)</p> <p>Transfer kompetencji do studentów (w zależności od obszaru tematycznego, w tym języka, wiedzy o regionie / geografii, kultury, historii)</p>	<p>Wycieczki / wyjazdy studyjne w kraju sąsiednim (dla wykładowców)</p> <p>Wymiana doświadczeń (między wykładowcami polskimi i niemieckimi)</p> <p>Tworzenie materiałów dydaktycznych</p> <p>Wizyty / wycieczki w sąsiednim kraju (z grupą studentów)</p> <p>Budowanie sieci współpracy między niemieckimi i polskimi uczelniami wyższymi a instytucjami (miejsca zatrudnienia na stażach / zadania związane z praktykami)</p>	<p>Opracowywanie ofert studiów i ofert uzupełniających w zakresie rozwoju kompetencji wspólnie z wykładowcami z kraju sąsiedniego (opracowanie zadań tematycznych z uwzględnieniem aspektów regionalnych do rozwiązania w grupach mieszanych)</p> <p>Motywowanie uczniów do realizacji powyższych zadań</p> <p>Realizacja wspólnych międzynarodowych konferencji naukowych (najlepiej w formie cyklicznej, stałej)</p>
Kierownictwo uczelni		
<p>Uznanie co najmniej 4-tygodniowych staży w programach nauczania (uznawanie doświadczenia w nauce za granicą; określenie kryteriów uznania)</p> <p>Ewaluacja (działań wewnętrznych w zakresie przygotowania do interakcji transgranicznych)</p>	<p>Utrzymywanie kontaktu z uczelnią partnerską</p> <p>Konferencje dla uniwersytetów na pograniczu niemiecko-polskim / w Euroregionie (także na temat wymiany międzykulturowej / rozwoju kompetencji interdyscyplinarnych)</p>	<p>Ewaluacja (działań transgranicznych z uniwersytetami z krajów sąsiadujących)</p>
Podmioty zewnętrzne		
<p>Opracowywanie ofert studiów związanych z działalnością transgraniczną (np. studia regionalne, język, kompetencje interkulturowe; projekty / staże o tematyce transgranicznej)</p>	<p>Nawiązywanie kontaktów pomiędzy polskimi i niemieckimi instytucjami a uczelniami wyższymi (miejsca pracy / zadania związane z praktykami)</p>	<p>Tworzenie sieci kontaktów pomiędzy polskimi i niemieckimi instytucjami (znajdowanie miejsc zatrudnienia; wymiana doświadczeń dotycząca tematów i metod)</p>
Władze (Ministerstwa)		
<p>Wzmocnienie wsparcia dla działań na rzecz podnoszenia świadomości interkulturowej</p>	<p>Tworzenie sieci współpracy pomiędzy polskimi i niemieckimi instytucjami a uczelniami wyższymi (współpraca merytoryczna / interdyscyplinarna)</p> <p>Rozszerzenie wsparcia dla (co najmniej 4-tygodniowe)</p>	<p>Monitoring merytoryczny dla uniwersytetów (uznawanie doświadczeń edukacyjnych za granicą; określenie kryteriów uznawania; ewaluacja)</p>

Uwagi dotyczące wdrażania

Mobilność studentów i wykładowców oraz współpraca międzynarodowa odgrywają już teraz ważną rolę na wszystkich uniwersytetach w Euroregionie. Świadczą o tym statystyki wyjazdów i pobytów w ramach programu Erasmus (semestry i staże zagraniczne), a także różne inne działania studentów i wykładowców. W ramach analizy sytuacji wyjściowej wywiady, dyskusje ekspertów i warsztaty potwierdziły w szczególności, że realizacja działań transgranicznych w szkolnictwie wyższym jest w dużej mierze zadaniem fakultatywnym, dodatkowym, wymagającym dodatkowych nakładów w zakresie zasobów kadrowych, materialnych i finansowych. W celu realizacji wyżej wymienionych działań w miarę możliwości na wszystkich 5 uniwersytetach w Euroregionie, należy przedstawić sugestie dotyczące realizacji w kontekście ogólnych warunków funkcjonowania.

Studenci / wykładowcy

Na wszystkich uniwersytetach (dalsze) oferty edukacyjne w zakresie uwrażliwiania interkulturowego powinny być dostępne wszystkim studentom i pracownikom i powinny być przez wszystkich regularnie wykorzystywane. Ponadto można by rozważyć umożliwienie studentom z pozostałych czterech uczelni udziału w jednodniowych kursach na Uniwersytecie Europejskim i odwrotnie, organizować takie kursy na czterech polskich uczelniach i umożliwić studentom z EUV udział w nich. Celem opracowania transgranicznych ofert projektów lub specjalistycznych prac przydatne byłoby nawiązanie i rozszerzenie kontaktów między uczelniami obu stron na poziomie wykładowców tak aby zidentyfikować działania możliwe do wdrożenia na poszczególnych kierunkach studiów. Może to być również uzupełnione **wycieczkami, wyjazdami studyjnymi** lub **wymianą doświadczeń między** niemieckimi i polskimi wykładowcami. Współpraca ta może zaowocować opracowaniem wielojęzycznych materiałów dydaktycznych i dalszymi zachętami dla studentów do udziału w działaniach transgranicznych. Oprócz wymagań związanych z tematem, zadania do pracy w grupach mieszanych (niejednorodnych) powinny mieć również na celu rozwój kompetencji interdyscyplinarnych. Obejmowałyby to również zaangażowanie uczestników w dyskurs o różnorodności kulturowej w Europie.

Przygotowując się do działań bezpośrednio transgranicznych, wykładowcy powinni wykorzystać zakres programów studiów do włączenia do wykładów i seminariów odpowiednich treści w celu **instrukcyjnego poinformowania studentów o tym, jak zdobywać wiedzę o kraju sąsiednim** (lub innych krajach odpowiednich partnerstw uczelni). Poza aspektami związanymi z językiem obcym i kwestiami związanymi z danym kierunkiem studiów, można również uwzględnić specyficzne cechy poszczególnych krajów, a także Euroregionu (np. historię, geografę, gospodarkę, prawo lub kulturę sąsiada).

Na podstawie tej przekazywanej w sposób instruktywny wiedzy, można opracować interdyscyplinarne oferty na dni projektowe trwające jeden lub kilka dni. W koordynacji z uczelniami z sąsiedniego kraju mogą być one wykorzystywane do **interaktywnych i kooperacyjnych** działań w mieszanych grupach studentów z obu stron. Ponieważ język angielski jako język obcy jest dominujący po obu stronach, wskazane jest posługiwanie się nim w szczególności jako środkiem komunikowania się obok języka niemieckiego i polskiego. Wielodyscyplinarne, trwające kilka dni działania stanowią idealne ramy dla szczególnie intensywnej współpracy pomiędzy niemieckimi i polskimi studentami. Udział studentów innych narodowości wzbogaca doświadczenie, jakie zgromadzą wszyscy uczestnicy.

Oprócz wyżej wymienionych działań dla i z studentami z obu stron granicy, należy opracować moduły indywidualnych **praktyk** studenckich, które są przeznaczone na min. czterotygodniowy pobyt za granicą (np. na uniwersytetach, w szkołach, ośrodkach opieki dziennej, firmach lub innych instytucjach zewnętrznych). Ta forma wymaga dużego wysiłku pod względem przygotowania treści merytorycznych i organizacji. Istniejąca współpraca między uniwersytetami i instytucjami regionalnymi powinna być dalej rozwijana i łączona w sieci transgraniczne w celu znalezienia miejsc praktyk, wsparcia i zakwaterowania dla studentów.

Wskazane jest również rozwijanie oferty w zakresie konferencji naukowych o charakterze międzynarodowym w partnerstwie z uczelniami z kraju sąsiedniego. Konferencje takie powinny mieć charakter cykliczny, nie jednorazowy. Taki sposób konsekwentnego budowania sieci powiązań, znajomości i współpracy pomoże również w rozszerzeniu siatki współpracy międzynarodowej o partnerów innych uczelni współpracujących, dając kolejne impulsy rozwojowe dla kadry naukowej Euroregionu.

Kierownictwo uniwersytetu

Skuteczne uczestnictwo w interakcjach transgranicznych powinno być odpowiednio uwzględnione w programach nauczania studentów. Uniwersytety i władze publiczne powinny ustanowić jakościowe kryteria uznawania zarówno wielodniowych interakcji, jak i kilkutygodniowych staży.

Kierownictwo uczelni mogłoby **poddawać** programy nauczania na kierunkach studiów **ewaluacji**, w jakim stopniu można jeszcze silniej zintegrować tematy istotne z punktu widzenia transgranicznego, w tym interkulturowe uczenie się, języki obce, wiedze o regionie lub interakcje (projekty; staże). W tym celu można wykorzystać charakterystyczne dla danej uczelni systemy zarządzania jakością, które można dodatkowo zróżnicować pod względem odsetka studentów lub kadry zaangażowanej w takie działania lub stopnia intensywności interakcji (w sensie "instrukcyjnym", "interaktywnym" lub "zespołowym").

Można z tego wyciągnąć wnioski dotyczące **dalszego rozwoju współpracy lub partnerstwa**. Obejmuje to zarówno współpracę między uniwersytetami, jak i dalsze tworzenie sieci kontaktów z instytucjami zewnętrznymi, które mogą na przykład oferować miejsca dla stażystów. Wymiana doświadczeń, doksztalcanie, rodzaj i ukierunkowanie projektów i zadań specyficznych dla danej dziedziny nauki mogą być wtedy lepiej dopasowane, a aspekty regionalne mogą być silniej zintegrowane. Rozwój kompetencji interdyscyplinarnych poprzez interakcje transgraniczne powinien być również przedmiotem ewaluacji w ramach **konferencji** uniwersytetów w Euroregionie.

Podmioty zewnętrzne

Po obu stronach uniwersytety prowadzą szeroką współpracę z regionalnymi instytucjami edukacyjnymi, władzami lokalnymi, izbami handlowymi, władzami publicznymi, przedsiębiorstwami i instytucjami działającymi ponad granicami. Ze względu na dużą liczbę studentów, którzy chcą zdobyć praktyczne doświadczenie poprzez interakcje transgraniczne, oczywiste jest, że w tych ramach należy tworzyć dalsze **partnerstwa** i łączyć w **sieci wszystkie zaangażowane podmioty**. Zaczynając od zapewnienia lub zorganizowania praktyk dla zainteresowanych osób z kraju sąsiedniego, mogą oni opracowywać zadania i oferować je do przepracowania w mieszanych grupach studenckich, organizować wyjazdy studyjne dla studentów lub wykładowców, wymieniać doświadczenia na konkretne tematy. W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na dalsze powiązanie już istniejących ofert (w tym bazy danych praktyk w ramach PNWM) w celu osiągnięcia efektów synergii. Zewnętrzne instytucje edukacyjne mogą wspierać uczelnie kompletnymi pakietami, które są zróżnicowane pod względem treści i metodologii, a także mogą oferować dodatkowe zasoby kadrowe.

Władze (Ministerstwa)

Ponieważ działania transgraniczne mają szczególne znaczenie dla rozwoju kompetencji interdyscyplinarnych, a tym samym dla działalności zawodowej absolwentów szkół wyższych, jeszcze większy nacisk należy położyć na odpowiednie oferty i jej realizację. Z jednej strony obejmuje to poprawę ciągłości realizacji ofert i ich ilościowe zwiększenie w celu zapewnienia większej liczbie studentów możliwości uczestnictwa. W tym celu sensowna byłaby poprawa zasobów kadrowych uczelni w zakresie takich działań, np. poprzez wprowadzenie limitów czasu pracy przeznaczonych tylko na takie działania, wykorzystania niepełnych etatów lub innych środków służących identyfikowaniu i rozliczaniu dodatkowej pracy dydaktyków. W zależności od warunków ramowych funkcjonujących instrumentów finansowania (np. Erasmus+, INTERREG; PNWM), zaleca się również wypełnienie wszelkich luk w finansowaniu rozwoju i realizacji kilkudniowych interakcji lub kilkutygodniowych staży.

Odpowiedzialne ministerstwa mają również za zadanie, w koordynacji z uczelniami wyższymi, zapewnić wsparcie specjalistyczne i organizacyjne dla działań, pomóc w formalnym uznawaniu pobytu za granicą, tworzeniu sieci instytucji współpracujących lub ewaluacji działań transgranicznych. Ze względu na dużą liczbę zadań, które należy wykonać, aby osiągnąć sformułowany cel, władze mogą odgrywać rolę inicjującą i koordynującą.

3.5. Kształcenie dorosłych

Sytuacja wyjściowa

W niniejszym rozdziale chcemy odnieść się do pożądanego na poziomie europejskim celu w zakresie kształcenia dorosłych wymagającego, aby co najmniej 15% dorosłych brało udział w procesach kształcenia ustawicznego/uczenia się przez całe życie (por. Rozdz. 2.2).

W prezentacji systemów edukacyjnych obu krajów z grubsza naszkicowano strukturę kształcenia osób dorosłych (por. Rozdz. 2.4). Obejmuje on poza doksztalcaniem zawodowym również ambicje każdego z dorosłych dotyczące indywidualnego doksztalcania – dotyczy to również seniorów. Z uwagi na różnorodność liczebnie dużej grupy dorosłych, w ramach przeprowadzania niniejszej analizy nie można było pozyskać porównywalnych danych dotyczących pożądanego na poziomie UE wskaźników w kontekście sytuacji Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA. Dlatego też w oparciu o strukturę ludności w wieku dorosłym bliżej scharakteryzowane zostaną ich pola zainteresowania i nakreślone dotychczas praktykowane przykłady.

Tab. abc: Struktura ludności w Euroregionie PEV (dane liczbowe dla strony polskiej: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS⁵³)

Grupy wiekowe	Liczba mieszkańców (D)	Liczba mieszkańców (PL)	Liczba mieszkańców (łącznie)
0 – 4 lat		17 819	
5 – 19 lat		58 261	
20 – 64 lat		235 868	
65 lat - ...		65 365	
Łącznie		377 313	

Wśród mieszkańców Euroregionu ok. 62% zalicza się do osób w wieku produkcyjnym (19-65 lat) grupa ponad 65-latków liczy 21%. Z ok. 500.000 dorosłych w wieku produkcyjnych, ok. 54%, faktycznie pracuje (Koncepcja Rozwoju i Działania 2014). W rozumieniu celu UE mówiącego o udziale co najmniej 15% dorosłych w działaniach kształcenia ustawicznego, ok. 100.000 mieszkańców w wieku powyżej 19 lat powinno brać udział w odpowiedniej ofercie edukacyjnej. W przypadku rozwijania kompetencji ogólnych, zaleca się projektowanie również działań transgranicznych (por. Rozdz. 2).

Procent nauczycieli, którzy potencjalnie mogą zostać zaangażowani w działalność edukacyjną od przedszkola do etapu kształcenia zawodowego w układzie transgranicznej oferty doksztalcania został oszacowany w poprzednich rozdziałach. Dalej idąca dywersyfikacja tego kręgu osób w układzie branżowym wykracza poza zakres aktualnej analizy sytuacji wyjściowej i może być przedmiotem dalszych badań.

W wywiadach, rozmowach i warsztatach pytano, poza zainteresowaniami, również o czynniki wspierające i ograniczające działania transgraniczne. W przypadku doksztalcania zawodowego dominują oferty podmiotów edukacyjnych albo też wewnętrzne szkolenia przedsiębiorstw i instytucji mające na celu podniesienie stanu wiedzy specyficznej dla danej branży do aktualnego poziomu. Do tego dochodzą indywidualne obszary zainteresowania dotyczące rozszerzenia bądź odświeżenia wiedzy i umiejętności, uzyskania dalszych lub wyższych kwalifikacji. W odniesieniu do kwestii ważnych transgranicznie spektrum zainteresowań obejmuje doksztalcenie w zakresie umiejętności językowych, aż po aspekty prawne, kulturowe, interkulturowe i wiedzy o regionie. Te, jak i inne obszary tematyczne dają możliwości tworzenia transgranicznej oferty edukacyjnej. Podstawą może być również bogate dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe euroregionu (np. sport, kulinaria, turystyka i aktywny wypoczynek), a także współczesne problemy i wyzwania (np. poruszanie się w świecie nowoczesnych technologii i mediów, rozróżnianie i właściwe reakcje na fake newsy, energie odnawialne itd.)

Instytucje zajmujące się w Euroregionie doksztalcaniem, biorą to pod uwagę i oferują zorientowane na te potrzeby programy edukacyjne, które mogą być realizowane w toku pracy, w weekendy lub nawet online.

⁵³ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> dostęp dnia 07.07.2020 r.

Dominują tu jednak oferty nieformalne o charakterze "instrukcyjny". Na kursach językowych (np. kursy w tandemie z wizytą w kraju sąsiednim) lub w samodzielnie organizowanych imprezach edukacyjnych (np. wymiana doświadczeń między nauczycielami, serie seminariów policyjnych) niemieckich i polskich instytucji partnerskich możliwe są też formaty "interaktywne" i "kooperacyjne". Długotrwałe partnerstwa często stanowią punkt wyjścia dla wspólnych interakcji również w sektorze edukacji. Struktury społeczne, np. instytucje kształcenia ustawicznego, samorządy lokalne, stowarzyszenia, izby, zrzeszenia branżowe, odgrywają centralną rolę, zarówno w doksztalaniu w kontekście zawodowym, jak i indywidualnym. Łączą one potrzeby i zainteresowania, opracowują oferty i wdrażają je. Realizacja ofert transgranicznych często powoduje osiąganie granic kompetencji (np. znajomość języków obcych) i możliwości (np. zasoby ludzkie i/lub finansowe) tych organizacji. Ponadto podczas warsztatów dla tej grupy wiekowej wyrażono potrzebę lepszego usieciowienia kontaktów: z jednej strony w celu znalezienia nowych partnerów do wspólnych działań, a z drugiej strony w celu ułatwienia dostępu do istniejących ofert. W tym celu instytucje zewnętrzne uważa się za wspierające. Podejmują się one proaktywnego inicjowania i koordynowania zadań w sensie funkcjonowania jako "biura podróży".

Oprócz unijnego programu Erasmus+, program współpracy INTERREG, a w szczególności Fundusz Małych Projektów wdrażany przez Euroregion stanowią możliwość dofinansowania i promowania transgranicznych ofert w zakresie kształcenia dorosłych. Fundusze PNWM mogą być wykorzystane na staże lub spotkania dla młodych ludzi do 27 roku życia, jak również na doksztalanie wykwalifikowanych pracowników.

Działania o znaczeniu transgranicznym

Poniżej przedstawiony zostanie opis już praktykowanych, mających znaczenie transgraniczne działań w Euroregionie PEV, które dostarczają sugestii w zakresie spektrum działań od poznania języków obcych („instrukcyjnie”, jednostronnie), po transgraniczne spotkanie („interaktywne”, „kooperacyjne”) dorosłych. Z całego szeregu transgranicznie ważnych działań poniżej przedstawione zostaną do tej pory praktykowane przykłady, które stanowią zarówno odzwierciedlenie spektrum działań, jak i pokazują możliwości włączenia aspektów regionalnych.

Na Uniwersytecie Europejskim Viadrina funkcjonuje różnorodna oferta doksztalania dla osób pracujących. Można połączyć ze sobą uzyskanie różnorodnych ważnych zawodowo kwalifikacji z refleksją teoretyczną na poziomie akademickim. Wymienione poniżej studia magisterskie są dostępne, ale wymagają odpowiedniego wcześniejszego wykształcenia wyższego oraz kwalifikowalnego kilkuletniego praktycznego doświadczenia zawodowego:

- Zarządzanie kulturą i turystyka kulturowa
- Ochrona europejskich dóbr kultury
- Medycyna alternatywna – nauki o kulturze/kulturoznawstwo – lecznictwo naturalne
- Mediacje
- Human Rights & Genocide Studies
- International Human Rights and Humanitarian Law

Również Międzynarodowe Centrum Nauki i Spotkań Sp. z o.o. Użyteczności Publicznej we współpracy z poszczególnymi katedrami wydziałów Prawa, Kulturoznawstwa i Ekonomii, ale i z Centrum Nauki Języków Uniwersytetu stworzyło kursy doksztalania dla przedsiębiorstw i instytucji o treściach przystosowanych do specyfiki klienta.⁵⁴

54 Możliwości doksztalania na Uniwersytecie Viadrina [weiterbildung.html](https://www.europa-uni.de/de/info_fuer/unternehmer/weiterbildung.html).

https://www.europa-uni.de/de/info_fuer/unternehmer/

Akademia im. Jakuba z Paradyża oferuje możliwość edukacji dla osób po 26 roku życia w formie bezpłatnych stacjonarnych studiów. Edukacja jest zorganizowana w sposób, który umożliwia studiowanie dla osób pracujących: zajęcia odbywają się wieczorowo. Ta forma edukacji jest dostępna na wszystkich kierunkach.

Arle (Życie i praca w historycznych budynkach) Sp. z o.o. prowadzi m.in. położony we Frankfurcie nad Odrą budynek Bolfrashaus, w którym swoją siedzibę ma kilka polsko-niemieckich instytucji. Poza tym spółka organizuje we współpracy z Polskim Związkiem Rencistów, Emerytów i Inwalidów różnorodne imprezy, m.in. dla seniorów ze Słubic i Frankfurtu nad Odrą. Od lat wspiera również organizacyjnie Polsko-Niemiecką Akademię Seniorów, która w roku 2000 została powołana do życia przez Rady Seniorów obu miast (https://www.europa.uni.de/de/ueber_uns/projekte/seniorenakademie/index.html). Spośród oferty dokształcania stworzonej dla seniorów należy wyróżnić:

- Kursy językowe (PL) dla seniorów, ok. 80 uczestników, w podziale na kurs podstawowy, średniozaawansowany i tandemy
- Festiwal muzyki folkowej dla chórów z pogranicza, w którym wzięło udział zdecydowanie ponad 50 osób z Polski i Niemiec

W chwili obecnej Polsko-Niemiecka Akademia Seniorów współpracuje z Gimnazjum im. Karola Liebknechta, którego uczniowie co tydzień doradzają seniorom w kwestiach korzystania z telefonów komórkowych i tabletów. Są dążenia, aby w tę kooperację włączyć seniorów i uczniów ze Słubic. Główna oferta dokształcania obejmuje poza tym wykłady dotyczące tematyki historycznej, politycznej, kulturalnej, przyrodniczej i turystyki i realizowana jest w różnych lokalizacjach, np. na Uniwersytecie Europejskim Viadrina, Collegium Polonicum, Słubickim Miejskim Ośrodku Kultury w Słubicach lub wycieczki po regionie. Jako miejsce spotkań polskich i niemieckich seniorów służy Citytreff bez granic przy moście miejskim, który jest również prowadzony przez Arle Sp. z o.o. W transgranicznych relacjach starszych i młodszych ludzi identyfikowaniu nowych treści dla ludzi starszych i rozbudowie współpracy z innymi akademiami seniorów upatruje się potencjał dalszego rozwoju działalności.

Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gorzowie Wlkp. jest jedną z kilku instytucji w mieście proponującą edukację dla, która ze swoją ofertą dociera do 650 seniorów, czyli ok. 5% całej jej populacji. Oferta obejmuje wykłady z zakresu:

- psychologii,
- medycyny ogólnej,
- historii sztuki,
- edukacja muzyczna,
- języki obce (angielski, niemiecki, francuski, esperanto),
- turystyka,
- praca z komputerem,
- zajęcia fizyczne.

Aktywne możliwości działania obejmują następujące obszary tematyczne:

- sekcja muzyczna (Chór „Uniwersum”, Zespół wokalny „Optymistki”),
- sekcja sportowa (joga, taniec, zumba, nordic walking) i pływalnia (Hydroterapia, nauka / doskonalenie pływania),
- Sekcja plastyki,
- Sekcja fotografii,
- sekcja brydżowa,
- sekcja kabaretowo-teatralna,
- Sekcja rowerowa,
- taniec terapeutyczny.

Uniwersytet posiada oddziały zamiejscowe i filie: w Kostrzynie nad Odrą, Skwierzynie czy Strzelcach Krajeńskich, prowadzi współpracę z podmiotami zagranicznymi („Jahresringe” e.V z Berlina i „Urania” e.V z Frankfurtu nad Odrą) i polskimi (m.in. Teatrem Lubuskim im Jana Dekerta, Filharmonią Gorzowską, Miejskim Ośrodkiem Szuki). Zwraca uwagę również współpraca „międzypokoleniowa” – z Akademią im. Jakuba z Paradyża oraz Młodzieżowym Domem Kultury⁵⁵.

Na podstawie danych uzyskanych od samorządów członkowskich euroregionu określić można, że ok. 23 instytucji w 14 gminach oferuje w różnym zakresie podobne oferty dla seniorów. Wśród nich są m.in. uniwersytety trzeciego wieku i stowarzyszenia seniorów w Drezdenku, Międzyrzeczu, Witnicy, Bogdańcu, Sulęcinie, Lubniewicach, Deszcznie czy Rudnicy. Dodatkowo, oferty dla seniorów są częstokroć proponowane przy lokalnych ośrodkach kultury.

Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bogdańcu zrealizowało międzynarodową wędrowkę Nordic Walking dla trzech grup o różnym stopniu trudności a także podejmuje współpracę z seniorami z gmin partnerskich Bogdańca. Wsparcie lokalnego samorządu jest tutaj istotne jako czynnik umożliwiający zbudowanie relacji partnerskiej i nawiązanie kontaktu.

Gminy Pszczew i Letschin współpracują ze sobą od lat, w szczególności, jeżeli chodzi o seniorów. Współpraca znajduje swój wyraz w corocznych kilkukrotnych wzajemnych odwiedzinach i wspólnych projektach. Już w 2011 w Pszczewie odbyło się muzyczne spotkanie seniorów dla chórów, podczas którego wspólnie opracowano mini śpiewnik biesiadny (<http://lubuskie.pl/uploads/Seniorzy/Fundusze%20Małych%20Projektów.pdf>). Następnie miały miejsca dalsze wspólne projekty, które były poświęcone polskiej i niemieckiej kuchni, zwyczajom i tradycjom obu stron bądź też walorom przyrodniczym obszarów Natura 2000 obu gmin.

Gmina Sulęcín współpracuje z gminą Friedland m.in. w zakresie wspólnej propozycji dla dorosłych: regularnie odbywają się projekty „Dni Seniora”. Wspólne i regularne spotkania włączają tę grupę wiekową w wymianę międzykulturową samorządów, co jest możliwe również przy okazji innych spotkań: np. rajdów nordic-walking czy spotkań cyklistów.

Gmina Dobiegniew współpracuje z Urzędem Gólzow w zakresie spotkań seniorów: wymiany doświadczeń, wspólnej integracji i aktywnej turystyki regionalnej połączonej ze spotkaniami muzycznymi.

W niemieckiej części euroregionu dominują trzy prowadzone przez powiaty uniwersytety ludowe, które oferują kursy języka polskiego dla początkujących (poziom TELC A). Poza tym działają liczne instytucje społeczne bądź miejscowe stowarzyszenia, które łącznie prezentują obszerną ofertę np. w zakresie nauki języków bądź wiedzy o regionie.

Edukacja dorosłych nie zamyka się na edukacji seniorów. Regularne doszktałanie jest proponowane między innymi w samorządowych instytucjach kształcenia ustawicznego: jak Centrum Kształcenia Zawodowego w Gorzowie Wielkopolskim, czy w ramach Wojewódzkiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Gorzowie Wielkopolskim z ośrodkami kształcenia zawodowego w Kostrzynie nad Odrą, Strzelcach Krajeńskich, Międzyrzeczu, Sulęcinie i Trzciel. Oferty szkoleniowe mają również organizacje otoczenia biznesu takie jak Lubuska Organizacja Pracodawców czy Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa.

Transgraniczne oferty doszktałania są również proponowane w ramach współpracy bezpośredniej innych instytucji z obu stron granicy: jak np. Komendy Wojewódzkiej Policji w Gorzowie Wielkopolskim i Komendy Głównej Policji Kraju Związkowego Brandenburgii. Funkcjonariusze z obu krajów od wielu lat odbywają wspólne szkolenia: zarówno pracy operacyjnej, jak i komunikacji interpersonalnej, kursów językowych czy wspólnych akcji prewencyjnych.

⁵⁵ <http://utw-gorzow.pl/o-utw/>

Oprócz wymienionych powyżej przykładów co roku odbywa się ok. 200 projektów spotkań polskich i niemieckich instytucji partnerskich, które w dużym stopniu obejmują również transgraniczne działania o charakterze doształcania, a dofinansowane są środkami Unii Europejskiej poprzez zarządzany w biurach euroregionu Fundusz Małych Projektów. Niektóre projekty dofinansowane w ramach programu współpracy INTERREG VA również charakteryzują się takimi elementami. Na przykład kilku pracowników administracji miast Frankfurt nad Odrą i Słubice w ramach projektu „Zmiana perspektywy” na jeden dzień zamienia się miejscami pracy i doświadcza w ten sposób na ścieżce pozaformalnej punktu widzenia drugiej strony. Poza tym w innych dofinansowanych z programu INTERREG projektach pracownicy różnych instytucji poprzez hospitacje u partnera projektu poznają jego sposób pracy. W ramach analizy sytuacji wyjściowej nie można było bardziej intensywnie zająć się pozostałymi bardzo licznymi ofertami z izb i innych publicznych i prywatnych instytucji edukacyjnych. Można jednak stwierdzić, iż w doształcaniu dominuje aspekt „instrukcyjny” przy dużym potencjale na ukierunkowanie na interakcję „instrukcyjne” i „kooperacyjne”.

Poniżej podane zostaną przykłady transgranicznych działań w zakresie dorosłych z innych euroregionów. Dostarczają one sugestii dotyczących sposobu merytorycznego i organizacyjnego włączania aspektów regionalnych.

Przykładem zaspokojenia potrzeby podnoszenia kwalifikacji pracowników administracji samorządowej jak również zniesienia barier w zakresie wykorzystania narzędzi dostępnych w Internecie do prowadzenia działalności gospodarczej jest projekt Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TATRY z o.o z pogranicza polsko-słowackiego pn. Transgraniczne doształcenie specjalistyczne i zawodowe w EUWT TATRY.

Dzięki bezpłatnej ofercie szkoleniowej przygotowanej w ramach mikroprojektu grupy docelowe uzyskały możliwość uzupełnienia i zdobycia kluczowych kompetencji, umiejętności, wiedzy i kwalifikacji z zakresu specjalistycznych aspektów pracy w samorządzie oraz nowoczesnych narzędzi internetowych wykorzystywanych w pracy zawodowej. Szkolenia i kursy językowe o transgranicznym charakterze prowadzone przez ekspertów zdecydowanie wpłyną na polepszenie poziomu kształcenia na polsko-słowackim pograniczu. Dzięki możliwości udziału w bezpłatnym kursie z zakresu prowadzenia e-biznesu i e-marketingu w kontekście transgranicznego rynku pracy poprzez platformę e-learningową osoby bezrobotne z polskiej i słowackiej strony będą mogły one nabyć zupełnie nowe umiejętności. Nowe kwalifikacje pozwolą zaktywizować osoby bezrobotne, które będą mogły założyć własną działalność gospodarczą w formie e-biznesu.

Wspólne kursy i szkolenia, pozwolą na zniesienie istniejących barier, zwiększą jakość prowadzonej współpracy transgranicznej oraz pozwolą nabyć nowych kompetencji zawodowych w zakresie wykorzystania narzędzi dostępnych w Internecie do prowadzenia działalności gospodarczej⁵⁶.

Inny przykład współpracy transgranicznej w zakresie kształcenia dorosłych można znaleźć na tym samym pograniczu w projekcie pn. Kształtowanie i podnoszenie transgranicznych kompetencji ratowników GP GOPR i Horskiej Zachrannej Służby.

Od wielu lat ratownicy górscy z Polski i Słowacji z racji sąsiedztwa są niejako "skazani" na współpracę. Góry są wspólnym dobrem. Osobie ulegającej wypadkowi w górach należy nieść pomoc niezależnie po której stronie granicy się znajduje. W ramach czysto ratowniczych działań coraz częściej zastanawiano się jak tą współpracę przenieść na wyższy poziom, który miałby charakter nieco bardziej strategiczny.

Uczestnikami mikroprojektu byli polscy i słowaccy ratownicy górscy. Wzięli oni udział w cyklu kilkunastu transgranicznych szkoleniach mających na celu zapoznanie się z technikami ratowniczymi, jak również wspólnym opracowaniem wytycznych dla lepszej komunikacji sposobu prowadzenia wspólnych transgranicznych działań ratowniczych⁵⁷.

⁵⁶ <http://www.euwt-tatry.eu/pl/transgraniczne-doształcenie-spec.html> dostęp dnia 07.07.2020 r.

⁵⁷ <https://www.gopr-podhale.pl/kształtowanie-i-podnoszenie-transgranicznych-kompetencji-ratownikow/> dostęp dnia 07.07.2020 r.

Wraz z niemiecko-duńską umową kulturową (<https://www.kulturfokus.de/kulturregion/kulturvereinbarung-soenderjylland-schleswig/>) stworzono w duńsko-niemieckim Euregio Sønderjylland-Szlezwik strategiczną podstawę współpracy transgranicznej w zakresie kultury. Stworzona platforma operuje w oparciu o zasady tolerancji, wzajemnego zrozumienia i otwartego społeczeństwa. Formy zaangażowania obejmują:

- Rozwijanie talentów i wspieranie uzdolnień,
- Dialog między różnymi kulturami, również z innych regionów granicznych w kontekście wymiany doświadczeń związanej z plebiscytem i ustanowieniem granicy w 1920 r.
- Spotkania, komunikowanie się i wymianę artystyczną

Aby realizować ustalone cele do dyspozycji na projekty są środki Unii Europejskiej z programu INTERREG, które wykorzystywane są w następujący sposób <http://www.kulturfokus.de/kulturregion/kurskultur-foerderung/>:

- Pula kultura i sieci: wspieranie innowacyjnych duńsko-niemieckich projektów w obszarze kultury, języka, dzieci, młodzieży, sportu, rekreacji celem rozwijania zrozumienia interkulturowego i zakotwiczenia duńsko-niemieckiej współpracy w ogóle społeczeństwa.
- Pula transportowa: dofinansowane są przejazdy, opłaty za wstęp, honoraria i koszty noclegów szkół, przedszkoli, stowarzyszeń i instytucji, które realizują aktywną współpracę i spotkania niemieckiej i duńskiej dzieci i młodzieży do lat 26.
- Pula natychmiastowa: dofinansowanie sieci współpracy i koncipowania nowych pomysłów na projekty.
- Pula językowa: wspieranie nauki języka sąsiada.

Również na granicy niemiecko-duńskiej celem jest realizacja dofinansowanego ze środków INTERREG VA projektu WIPP. Chodzi o to, aby z uwagi na coraz bardziej postępujące starzenie się społeczeństwa zmobilizować starsze osoby, zwracać uwagę na ich kompetencje i potrzeby i poprawić ich stopień partycypacji w życiu społecznym (<https://www.wipp-online.eu/de/das-wipp-projekt-eine-uebersicht/>). Merytorycznym celem jest prewencja tak, aby wspierać aktywność i zdrowie w bardziej zaawansowanym wieku. Godnym odnotowania jest fakt, że zaangażowanie gwarantuje się poprzez przyznanie każdemu obywatelowi specjalnego adresu poczty elektronicznej bądź ustanowienia pełnomocnika do komunikowania się.

Możliwe działania

W oparciu o ogólnoeuropejski cel mówiący o tym, że 15% dorosłych ma partycypować w uczeniu się przez całe życie, w transgranicznych możliwościach działaniach tkwi ogromny potencjał. W szczególności

- Odświeżenie i dalszy rozwój kompetencji ponadprzedmiotowych (np. interkulturowych i społecznych),
- rozwijanie kompetencji językowych oraz
- wzrost świadomości zróżnicowania kulturowego w Europie.

Duża liczba dorosłych i związana z nią różnorodność potrzeb bądź obszarów zainteresowania nie była możliwa do szczegółowego odnoszącego się do poszczególnych grup docelowych zróżnicowania w ramach przeprowadzonej analizy sytuacji wyjściowych. Można jednak było odwołać się do opisanych w poprzednich rozdziałach potrzeb dokształcania formułowanych dla nauczycieli placówkach edukacyjnych i pracowników administracyjnych w placówkach prowadzących. Poza tym podczas wywiadów, warsztatów i dyskusji stwierdzono, że współpracę transgraniczną należy rozbudować w formie sieciowej, aby pozyskać dalszych partnerów, stworzyć łatwo dostępne oferty, ułatwić nieformalny dostęp do już istniejącej oferty i w większym stopniu włączyć w to wszystko regionalne dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe.

Możliwe jest również dalsze rozwijanie sieci współpracy i „umiędzynarodowienie” stworzonych w ramach rządowego programu Senior+ klubów i domów dziennych. W Euroregionie powstał szereg takich obiektów, m.in. w Przycocznej, Skwierzynie, Witnicy, Cybince, Lubiszynie, Santocku, Międzyrzeczu, Słubicach, Drezdenku, Sulęcinie, Gorzowie Wielkopolskim, Różankach, Ługach, Starym Kurowie czy Zwierzynie⁵⁸.

Celem wypracowania transgranicznych możliwości działania w zakresie edukacji dorosłych wewnątrz euroregionu PRO EUROPA VIADRINA sformułowane zostały na tej postawie następujące cele:

- Utrwalenie i rozbudowa dotychczasowych transgranicznych działań.
- Rozwój współpracy transgranicznej, jej usieciwienie w oparciu o specyfikę grup docelowych.
- Ustalenie zapotrzebowania w oparciu o specyfikę grup docelowych, tworzenie oferty i jej realizacja w zakresie dokształcania zawodowego bądź indywidualnego przy uwzględnieniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu.

W tym kontekście możliwości działania zostały poniżej przypisane trzem poziomom.

Tab.: Możliwości działania w zakresie edukacji dorosłych

Niveau-Stufe 1	Niveau-Stufe 2	Niveau-Stufe 3
Grenzwahrnehmung (instruktiv)	Grenzüberwindung (interaktiv)	Grenzübergreifende Interaktion (kollaborativ)
Erwachsene		
Kennenlernen von Kultur und Sprache des Nachbarn	Exkursionen bzw. Studienreisen in das Nachbarland (u.a. Besuch von Natur- und Kultur-Erbe)	Gemeinsame projektbezogene Aktivitäten mit Interessensgruppen aus Nachbarland im Rahmen von ein- bis mehrtägigen Projekten
Fachkräfte (Lehrkräfte der Bildungseinrichtungen; Verwaltungsmitarbeiter der Trägerstrukturen)		
Weiterbildung (u.a. Interkulturelles Lernen, Sprachanimation, Sprachen, Landeskunde, Kultur, Begegnungs- / Projekt-Management, sonstige (digitale, analoge) Methoden und Materialien) Kompetenz-Vermittlung an Zielgruppen (in Abhängigkeit von Bedarfen bzw. Interessenslagen u.a. Sprache, Landeskunde / Geografie, Kultur, Geschichte, Gesundheit, Erholung, Sport)	Exkursionen / Studienreisen im Nachbarland Erfahrungsaustausch Erstellung von Lehrmaterialien Besuche / Ausflüge im Nachbarland (mit Interessensgruppe)	Entwicklung von niedrigrschwelligen und komplexen Angeboten zur Kompetenzentwicklung gemeinsam mit Fachkräften des Nachbarlandes (Erarbeitung von Angeboten unter Einbeziehung regionaler Aspekte, die in gemischten Gruppen wahrgenommen werden können)
Leitung der Weiterbildungseinrichtungen und Träger-Strukturen		
Bedarfsermittlung und Angebotsentwicklung für grenzübergreifende	Kontaktpflege zur Partner-Einrichtungen	Entwicklung von niedrigrschwelligen und komplexen Angeboten zur

⁵⁸ http://senior.gov.pl/program_senior_plus/strona/83 dostęp dnia 07.07.2020 r.

<p>Aktivitäten unter Einbeziehung Natur- und Kultur-Erbe (u.a. Crash-Kurse für Sprache und Landeskunde)</p> <p>Evaluation (der internen Aktivitäten zur Vorbereitung auf grenzübergreifende Interaktionen; einschl. Bemessung Bedarf an Weiterbildung bzw. Ressourcen)</p>	<p>Vernetzung von deutschen und polnischen Einrichtungen (u.a. für Bedarfsermittlung, Angebotsentwicklung, Partner-Vermittlung, Verbreitung Angebote)</p>	<p>Kompetenzentwicklung gemeinsam mit Partner aus Nachbarland (Erarbeitung von Angeboten unter Einbeziehung regionaler Aspekte, die in gemischten Gruppen wahrgenommen werden können, u.a. Tandem-Sprachkurse)</p> <p>Evaluation (der grenzübergreifenden Aktivitäten mit Partner-Einrichtungen aus Nachbarland)</p>
<p>Externe Einrichtungen</p>		
<p>Bedarfsermittlung und Angebotsentwicklung für grenzübergreifende Aktivitäten unter Einbeziehung Natur- und Kultur-Erbe (u.a. Crash-Kurse für Sprache und Landeskunde)</p> <p>Evaluation (Wirkung und Reichweite der Angebote)</p>	<p>Überregionale Vernetzung von deutschen und polnischen Einrichtungen (u.a. für Bedarfsermittlung, Angebotsentwicklung, Partner-Vermittlung, Verbreitung Angebote)</p>	<p>Vernetzung von deutschen und polnischen Einrichtungen (u.a. Bedarfsermittlung, Angebotsentwicklung, Vermittlung Partner und Angebote, Erfahrungsaustausch)</p> <p>Evaluation (Wirkung und Reichweite der Angebote)</p>
<p>Behörden (Ministerium / Kuratorium)</p>		
<p>Ausbau der Unterstützung von (beruflichen und individuellen) Weiterbildungsmaßnahmen mit grenzübergreifendem Charakter</p>	<p>Unterstützung der Netzwerke von deutschen und polnischen Einrichtungen (fachliche / fachübergreifende Kooperationen, z.B. Umgang mit Digitalisierung bzw. fake news, Unterstützung generationsübergreifender Angebote, Einbeziehung Senioren in Arbeitswelt)</p>	<p>Fachliche Begleitung der Netzwerke (Evaluation)</p>

Uwagi dotyczące wdrażania

Realizacja transgranicznych działań, również w obszarze edukacji dorosłych stanowi w przeważającej części zadania dobrowolne i dodatkowe. Oznacza ono zarówno kadrowe, rzeczowe, jak i finansowe dodatkowe nakłady. Aby przedstawione powyżej możliwości działania były dostępne dla możliwie wielu dorosłych, poniżej podane zostaną sugestie dotyczące ich wdrażania.

Dorośli / wykwalifikowani pracownicy

Ponieważ brakuje specyficznego dla grup docelowych szczegółowego zróżnicowania, w tym miejscu dla potrzeb niniejszej analizy grupa osób dorosłych zostanie podzielona w następujący sposób:

- Osoby pracujące, które korzystają z dokształcania,
- Pozostali dorośli w wieku produkcyjnym, którzy chcieliby być dokształceni,
- Seniorzy, którzy są zainteresowani dokształcaniem celem zachowania sił fizycznych i umysłowych.

Dla wszystkich grup docelowych w ramach powyższego podziału instytucje edukacyjne powinny stworzyć specyficzną ofertę podzieloną na trzy poziomy. W poprzednich rozdziałach pokazano już spektrum działań dla grupy nauczycieli pracujących w omawianych placówkach edukacyjnych oraz dla pracowników administracji w strukturach podmiotów prowadzących. Analogicznie pozostali pracownicy mogą realizować wymienione tu zadania w placówkach dokształcania (dokształcanie własne, przekazywanie kompetencji w ramach grup seminaryjnych, wycieczki, podróże studyjne, wymiana doświadczeń, opracowywanie wielojęzycznych materiałów dydaktycznych, tworzenie oferty m.in. dla pracy w mieszanych grupach z uwzględnieniem specyfiki regionalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego).

Kierownictwo placówek edukacyjnych i podmiotów prowadzących

Na poziomie kierownictwa instytucji edukacyjnych odpowiedzialnych za poszczególne specyficzne grupy docelowe i kierownictwa struktur podmiotów prowadzących, chodzi w szczególności o realizację zadania polegającego na ustaleniu zapotrzebowania i obszarów zainteresowania oraz wprowadzenie odpowiedniej oferty (na trzech poziomach) oraz o współdziałanie przy ponadregionalnym usieciowieniu – ponad strukturami partnerstw bilateralnych. We współpracy z ekspertami i przedstawicielami instytucji zewnętrznych rolą kierownictwa jest również ewaluacja doświadczeń w zakresie rozwijania ponadprzedmiotowych kompetencji poprzez interakcje transgraniczne, wewnątrznie w grupach docelowych i również ponad granicami z partnerami współpracy. Kierownictwo może z tego wyciągnąć wnioski prowadzące do działań polepszających, na przykład w ramach wewnętrznego programu dokształcania, chodziłoby o zapewnienie zasobów rzeczowych i kadrowych.

Institucje zewnętrzne

Po obu stronach odbywa się szeroko zakrojona współpraca placówek dokształcania z innymi regionalnymi podmiotami edukacyjnymi, muzeami, samorządami, izbami, urzędami, przedsiębiorstwami i instytucjami działającymi transgranicznie. Przy czym działające ponadregionalnie instytucje, np. samorzady i izby już teraz przejmują funkcje sieciowe na poziomie krajowym. Chodzi o połączenie tych sieci i ich rozbudowę, szczególnie w ujęciu transgranicznym. Poza tym mogą one w zdecydowany sposób przyczynić się do ustalenia zapotrzebowania i stworzenia oferty, a szczególnie efektywnie do ewaluacji. Natomiast we współpracy z właściwymi urzędami mogą również przyjmować funkcje inicjujące i koordynujące. Korzystnym byłoby również, gdyby z tej współpracy powstała koncepcja metodyki aktualnej i transparentnej promocji zadań, np. poprzez platformę internetową, która połączyłaby wszystkie ukierunkowane na poszczególne grupy docelowe bądź specyficzne branżowo możliwe do wykorzystania w euroregionie oferty dokształcania. W interesie możliwie szerokiego dotarcia do potencjalnego kręgu odbiorców usieciowienie musi być wprowadzone również proaktywnie, na przykład w kontaktach z członkami określonych organizacji, przez organizacje pozarządowe lub mieszkańców poprzez komunalne struktury podmiotów prowadzących.

Urzędy (ministerstwo/kuratorium)

Ponieważ transgraniczne działania na rzecz rozwoju ponadprzedmiotowych kompetencji, a tym samym rozwoju zasobów kadrowych mają szczególne znaczenie, należy przypisywać jeszcze większą wagę odpowiednim ofertom i ich wdrażaniu. Obejmuje to z jednej strony wyznaczenie specyficznych branżowo i ukierunkowanych na przedsiębiorstwa możliwości dokształcania, a z drugiej strony również wsparcie pozostałych grup osób w wieku produkcyjnym, które pielęgnując swoje indywidualne zainteresowania mogą przyczynić się do zabezpieczenia zasobów pracowników.

Poza tym właściwe urzędy krajowe powinny większą uwagę kierować na dokształcanie dostosowane do seniorów i odpowiednio je dowartościowywać. Seniorzy, to ponad 20%, a więc duża część społeczeństwa. Dysponują oni dużym zasobem doświadczeń zawodowych. Z uwagi na panujący ogólnie brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej oraz gotowość i zdolność do pracy występującą w dużej części tej

grupy można ją włączyć do transgranicznej aktywności. Poza tym zadaniem jest też umożliwienie tej grupie osób partycypację w dynamicznym rozwoju gospodarki i społeczeństwa w odpowiedni sposób tak, aby na przykład nadążali oni za technicznymi możliwościami cyfryzacji bądź potrafili korzystać z różnorodności informacji (np. problematyka fake newsów). Również w tym zakresie możliwe są odpowiednie transgraniczne oferty edukacyjne. Ostatecznie transgraniczne interakcje stanowią bardzo dobrą możliwość przyczyniania się do zachowania fizycznej wydajności bądź zdrowia poprzez wspólne prewencyjne prozdrowotne działania.

W tym miejscu należy wspomnieć, iż wdrażanie odpowiednich projektów w zakresie edukacji dorosłych, w szczególności angażowanie ekspertów zewnętrznych przyczynia się do wzmocnienia regionalnych łańcuchów kreacji wartości. Z tym, że należy zwracać uwagę na to, aby partycypacja osób niepracujących lub seniorów w takich ofertach nie była w najmniejszym stopniu ograniczona poprzez indywidualną niekorzystną sytuację ekonomiczną. Poza tym określone oferty transgraniczne mogą też wymagać odpowiedniej infrastruktury (np. pomieszczenia, wyposażenia) w instytucjach prowadzących tak, iż programy pomocowe powinny to uwzględniać.

Poza tym zadaniem właściwego ministerstwa i kuratorium jest również merytoryczne i organizacyjne wsparcie w uzgodnieniu z działającymi w tym sektorze zaangażowanymi instytucjami. Chodzi tu o wsparcie przy usieciowieniu placówek bądź ewaluacji działań transgranicznych.

4. Finansowanie

Zaprezentowane w niniejszej analizie propozycje działań nie będą możliwe do zrealizowania wyłącznie siłami własnymi instytucji edukacyjnych czy organów prowadzących. Jest oczywiste, że organizacja wyjazdów międzynarodowych, podnoszenie kompetencji personelu i nauczycieli czy po prostu realizacja spotkań będą generowały koszty. Charakter publikacji uniemożliwia wskazanie kompletnej listy źródeł finansowania tej działalności, jednak warto wskazać, że istnieje wiele sposobów pozyskania środków na realizację projektów

Fundusze Unijne

W ramach programu **ERASMUS+** przeznacza się fundusze m.in. na promowanie edukacji, szkoleń, młodzieży i sportu w Europie. Program ERASMUS+ może być wykorzystywany do nauki, szkolenia i zdobywania doświadczenia zawodowego za granicą przez osoby lub organizacje w Europie. Możliwe jest wsparcie dzieci, dorosłych, seniorów, szkolenia zawodowe. Więcej o możliwościach finansowania w Polsce można znaleźć pod linkiem <https://erasmusplus.org.pl/>, w Niemczech: pod linkiem <https://www.erasmusplus.de/>

Instytucje naukowe mogą korzystać z finansowania w ramach programu innowacji **HORYZONT 2020**. Środki z tego programu są również wykorzystywane na przykład na wsparcie Europejskiej Nocy Naukowców, która w wielu różnych miastach w całej Europie odbywa się co roku w ostatni piątek września: Uniwersytety i instytuty badawcze otwierają swoje podwoje i dają w szczególności dzieciom i młodzieży szansę na poznanie nauki i badań w formie zabawy. Więcej o możliwościach finansowania w Polsce można znaleźć pod linkiem <https://www.kpk.gov.pl/h2020-i-inne-programy/horyzont-2020>, w Niemczech: pod linkiem <https://www.horizont2020.de/>

INTERREG VA Brandenburgia-Polska 2014-2020 to program operacyjny dla pogranicza wschodniej Brandenburgii i województwa lubuskiego. Umożliwia zarówno realizację projektów inwestycyjnych, jak i działań „miękkich”, angażujących również większą liczbę partnerów oraz w dłuższej perspektywie czasowej niż opisany poniżej Fundusz Małych projektów. Polsko-niemieckie informacje o programie można znaleźć pod linkiem <https://interregva-bb-pl.eu/>

Unijna perspektywa finansowa 2014-2020 dobiega końca, natomiast już wiadomo, że wszystkie trzy programy będą kontynuowane w latach 2021-2027.

Euroregion

Euroregion PRO EUROPA VIADRINA poprzez biura w Gorzowie Wielkopolskim oraz Frankfurcie nad Odrą realizuje wsparcie finansowe na kilka sposobów.

Fundusz Małych Projektów realizowany ze środków unijnych jest narzędziem pozwalającym na bardzo wszechstronne finansowanie projektów w obszarze przygranicznym w partnerstwie z instytucją z drugiej strony granicy. Maksymalne dofinansowanie w bieżącej perspektywie finansowej wynosiło do 15 000 euro, w przypadku projektów o wyjątkowym znaczeniu do 25 000 euro.

Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży. Zarówno polskie, jak i niemieckie stowarzyszenie członkowskie posiada status Jednostki Centralnej PNWM. Po polskiej stronie możliwe jest wsparcie dla wymian szkolnych i pozaszkolnych z obszaru Euroregionu (niemiecki partner może pochodzić z obszaru całych Niemiec), natomiast po niemieckiej stronie wspierane są wymiany pozaszkolne dla instytucji z obszaru całej Brandenburgii. Środki PNWM pochodzą bezpośrednio z budżetów krajowych Polski i Niemiec.

Więcej informacji na stronie Euroregionu: <http://euroregion-viadrina.eu/>

Środki międzynarodowe

Polska i Niemcy wzmacniają współpracę między sobą poprzez szereg instytucji. Jedną z nich jest **Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (FWPN)** wspiera wspólne projekty niemieckich i polskich instytucji w dziedzinie społeczeństwa, gospodarki, środowiska, edukacji, mediów i społeczeństwa, nauki i kultury.

Współpraca polsko-niemiecka jest również wspierana poprzez konkursy i programy stypendialne. Polska strona [www https://fwpn.org.pl/](https://fwpn.org.pl/), niemiecka strona [www https://sdpz.org/](https://sdpz.org/)
Z innych instytucji warto wymienić Polsko-Niemiecką Fundację na rzecz Nauki czy Polsko-Niemiecki Fundusz Filmowy

Środki krajowe

Polska

Istnieje szereg programów i projektów rządowych na wsparcie działalności, w tym wymian międzynarodowych, wsparcia dla polonii mieszkającej za granicą itd.

Przykładowe projekty skierowane do szkół, samorządów i instytucji edukacyjnych to programy Maluch+, Aktywna Tablica, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Posiłek w szkole i w domu, Otwarte Strefy Aktywności.

Konkursy na zadania publiczne Ministerstwa Edukacji Narodowej: <https://www.gov.pl/web/edukacja/zadania-publiczne-ogloszenia>

Niemcy

Środki regionalne/landowe

Opisane w publikacji finansowanie rozwoju szkolnictwa zawodowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (patrz rozdział 3.3) i zmieniająca się unijna perspektywa finansowa są dobrym momentem do rozważenia wsparcia wymian transgranicznych również przez regionalne narzędzia finansowania. Wiele z jednonarodowych projektów zyskałoby na wartości, gdyby mogły być realizowane w formacie lubusko-brandenburskim

Obecnie w województwie lubuskim możliwe jest wsparcie inicjatyw młodzieżowych np. poprzez program Młodzi On-Life <http://lubuskie.pl/strona-glowna/zalstw-sprawe/menu-mlodziez/mlodzi-on-life/>

Projekty międzynarodowe mogą w Brandenburgii uzyskać wsparcie na przykład z **dotacji Ministerstwa Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa (MLUL); Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBJS)** oraz **Ministerstwa Sprawiedliwości (MdJ)**. Międzynarodowe wymiany studenckie i wyjazdy studentów miejsc pamięci do Polski mogą być wspierane przez MBJS.

5. Podsumowanie i perspektywy

Na tle naukowych, strategicznych i politycznych warunków ramowych oraz związanych z nimi krajowych i dwustronnych wysiłków, w bezpośrednim regionie przygranicznym Polski i Niemiec pojawiają się szczególne wyzwania i szanse w dziedzinie edukacji - uczenia się przez całe życie.

Temat edukacji stanowi na co dzień szczególnie duże wyzwanie dla mieszkańców wszystkich grup wiekowych, dla prawie wszystkich instytucji publicznych, firm i innych grup społecznych. Z jednej strony ważne jest również, aby w Euroregionie znaleźć przyszłościowe rozwiązania w kontekście zmian demograficznych i niedoboru wykwalifikowanych pracowników lub dynamiki cyfryzacji bądź globalizacji. Z drugiej strony, wzrost transgranicznych więzi w społeczeństwie obywatelskim, sektorze administracyjnym lub gospodarczym wymaga dodatkowych kompetencji i zasobów w celu opanowania różnic prawnych, kulturowych lub językowych. Pomimo wynikającej z tego potrzeby działania, bliskość geograficzna stwarza jednak możliwości, np. zdobycia lub dalszego rozwoju kluczowych kompetencji, do których oba kraje dążą dla swoich mieszkańców w toku pożądanego procesu uczenia się przez całe życie. Systematyczna analiza sytuacyjna obszaru tematycznego edukacja - kształcenie ustawiczne przeprowadzona w ramach projektu DIALOG opierała się na studium przypadku Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA i opierała się zasadniczo na 2 filarach.

Z jednej strony zbadano zewnętrzne warunki ramowe, w jakim stopniu ujawniają one potrzebę lub zakres działań na rzecz aktywności transgranicznej. Na przykład, badania naukowe wykazały, że praca w niejednorodnych grupach zdecydowanie sprzyja rozwojowi kompetencji interdyscyplinarnych, w tym docenianiu różnorodności kulturowej (por. rozdział 2.3). Złożony, trwający całe życie proces rozwoju kompetencji interkulturowych odgrywa tu kluczową rolę. W związku z tym strategię globalne, europejskie, krajowe i regionalne zostały również ukierunkowane na ten cel (por. rozdział 2.2). W tym miejscu należy podkreślić agendę edukacyjną ONZ do 2030 r. oraz unijną Wizję Europejskiego Obszaru Edukacji do 2025 r. Krajowe ramy administracyjne i prawne w Polsce i w Niemczech również są zgodne z tym wymogiem i oferują możliwości działań transgranicznych (por. rozdziały 2.1 i 2.4).

Z drugiej strony istotną podstawą ukierunkowania działań jest analiza obecnej sytuacji w Euroregionie. W tym celu scharakteryzowano strukturę ludności - ponad 800 tys. mieszkańców - pod względem grup wiekowych, poziomu wykształcenia i grup docelowych, a także zaprezentowano krajobraz instytucji edukacyjnych. Ponadto, poprzednie bądź aktualnie realizowane działania transgraniczne zostały ocenione pod kątem czynników promujących lub hamujących. Nacisk został położony na projekty o charakterze nieformalnym, pozaformalnym lub formalnym. Zespół redakcyjny ocenił szczególnie projekty spotkań wspierane przez PNWM (pozaszkolne i szkolne) i UE (m.in. Fundusz Małych Projektów Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA, Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia - Polska 2014-2020). W ramach projektu przeprowadzono warsztaty i dyskusje eksperckie ze specjalistami z Polski i Niemiec, które w znacznej mierze przyczyniły się do wzbogacenia treści o informacje zwrotne od instytucji działających w obszarze edukacji. Ponadto omówiono przykładowe inne projekty (INTERREG) w Euroregionach Europy, jak również doświadczenia wynikające z zaangażowania dwóch stowarzyszeń członkowskich Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA w poprawę współpracy transgranicznej.

Wiedza uzyskana na z tej analizy została wykorzystana do wypracowania podejścia do działania przedstawionego w podziale na przedszkola, szkoły, szkolenia zawodowe, szkolnictwo wyższe i kształcenie dorosłych. W poszczególnych rozdziałach przedstawiono nie tylko formalne ścieżki edukacyjne, ale także nieformalne możliwości edukacyjne dla poszczególnych grup wiekowych. Umożliwiło to również przedstawienie krajobrazu instytucji edukacyjnych oraz zróżnicowanie grup docelowych w układzie grup wiekowych. Zgodnie z wytycznymi naukowymi, możliwe działania zostały przypisane do trzech poziomów (por. rozdział 2.3), które powinny być stosowane w przypadku każdej grupy docelowej uzupełniająco, bądź w układzie działań bazujących jedno na drugim.

Jeśli chodzi o sektor przedszkolny, analiza wartości dodanej wychowania i edukacji wczesnodziecięcej przedstawiona przez Komisję UE w 2018 r. stanowi przełomową podstawę do działania (por. rozdziały 2.2 i 3.1). Zgodnie z tą analizą udowodniono, że wykorzystanie możliwości edukacji przedszkolnej ma u dzieci bezpośredni pozytywny wpływ na rozwój kluczowych kompetencji. W obszarze przedszkolnym tworzy się

więc podstawy nie tylko dla umiejętności czytania, pisania, matematyki i umiejętności językowych, ale także dla interdyscyplinarnych umiejętności i wartości, np. kompetencji społecznych i interkulturowych, pracy zespołowej i umiejętności zarządzania konfliktami.

Będące wynikiem analizy sytuacji wykazane możliwości działań mają m.in. na celu zapewnienie, wszystkim dzieciom od 4 roku życia (w 2018 r.: 26 837 dzieci z Polski i Niemiec) uczestnictwo przynajmniej raz przed rozpoczęciem nauki w szkole podstawowej w kilkudniowych interakcjach transgranicznych. Obejmuje to zarówno formalne oferty przedszkoli, jak i nieformalne działania zewnętrznych placówek edukacyjnych w weekendy i w okresie wakacji i ferii. Jako przykład podejścia instrukcyjnego, które ma bezpośredni pozytywny wpływ na późniejszy rozwój kompetencji, zaproponowano wprowadzenie nauki języka obcego w niemieckich przedszkola od 4 roku życia, podobnie jak ma to miejsce po stronie polskiej. Aby to zrealizować, należy przezwyciężyć kilka czynników hamujących. Oprócz uwzględnienia odpowiednich działań w koncepcjach pedagogicznych i programach doskonalenia zawodowego w ponad 400 placówkach opieki nad dziećmi, konieczne jest zapewnienie odpowiednich ilościowych i jakościowych zasobów ludzkich, a także środków finansowych, aby sprostać dodatkowym nakładom związanym z interakcjami transgranicznymi. Ze względu na charakter i zakres dotychczasowego zaangażowania oraz w interesie dotarcia do wszystkich dzieci w sektorze przedszkolnym, konieczne jest rozszerzenie istniejącej współpracy, tak aby sieci zaangażowanych podmiotów. W celu utworzenia i rozbudowy sieci zaleca się utworzenie transgranicznej platformy koordynacyjnej, która przejmując ogólne zadania, odciąża lub wspiera instytucje przedszkolne i rozwija efekty synergii wynikające z lepszej koordynacji i współpracy między dużą liczbą zaangażowanych instytucji. Platforma ta mogłaby wspierać w zakresie doradztwa w sprawie wykorzystania potencjału seniorów, uczniów i studentów, tak aby punktowo zaspokoić zapotrzebowanie na personel w zakresie edukacji i opieki. Przewidują one również transgraniczną ewaluację działań w celu umożliwienia skutecznego wykorzystania przewidywalnych, ograniczonych zasobów. Ponadto sugeruje się, aby właściwe instytucje po obu stronach włączyły się w zapewnianie wsparcia merytorycznego procesów lub zwrócić większą uwagę na usługi oferowane przez np. muzea jako miejsca nauki w obszarach regionalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Analogiczne spektrum zadań zarysowuje się dla sektora szkolnego w Euroregionie - około 80 000 uczniów i 8 500 nauczycieli w 386 szkołach. W ślad za międzynarodowymi partnerstwami szkół należy dążyć do nawiązywania dalszych kontaktów między szkołami w ramach Euroregionu, aby wszystkim uczniom umożliwić kilkudniowe interakcje transgraniczne. W odniesieniu do nauki języków obcych podejście polega na dopuszczeniu wykorzystania języka angielskiego do komunikacji w kontaktach transgranicznych, w przypadku braku możliwości porozumienia w preferowanych i sugerowanych językach polskim i niemieckim. Przy tworzeniu ciągłych kursów języka niemieckiego lub polskiego zainteresowane gminy i powiaty powinny otrzymać wsparcie zróżnicowane w zależności od istniejących kursów lub zainteresowań. Dla uczniów uczestnictwo w interakcjach transgranicznych ma również tę zaletę, że nabywają oni kompetencje interdyscyplinarne. W obszarze przedszkolnym wspólne działania dostosowane do wieku mają głównie charakter zabawy. Z drugiej strony, w sektorze szkolnym treść programów nauczania dla zadań w grupach mieszanych może być podejmowana w sposób specyficzny dla grup wiekowych, zwłaszcza, że programy nauczania w obu krajach wykazują pewne nakładanie się na siebie. W przeciwieństwie do powyższego na szkołach można w poszczególnych grupach wiekowych przy tworzeniu zadań odwołać się do treści programów nauczania, tym bardziej, że podstawy programowe charakteryzują się elementami wspólnymi dla obu krajów. Jeśli to właśnie te treści wspólne programów nauczania zostaną uwzględnione, można w szkołach po obu stronach granicy skorzystać też z przypisanej im elastyczności pracy, tak aby zbudować koncepcję kilku dni lub tygodni projektowych. Cel, jakim jest umożliwienie wszystkim uczniom aktywnego uczestnictwa w interakcjach transgranicznych przynajmniej raz w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej, powinien służyć jako wskazówka wyboru rodzaju i zakresu merytorycznego takich dni projektowych. W tym kontekście oczywista wydaje się również jeszcze większa integracja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, czy pozostałej oferty edukacyjnej w Euroregionie, np. w muzeach i miejscach pamięci. W związku z tym konieczne rozszerzenie współpracy obejmuje również sporządzenie wielojęzycznych materiałów dydaktycznych lub specyficznych ofert nauczania odpowiednich w kontekście nauczania szkolnego. Uczniowie z wyższych klas mogą nawet brać udział w opracowywaniu takich ofert.

Obszary kształcenia i szkolenia zawodowego - około 15.000 uczniów zawodu - i szkolnictwa wyższego - około 9.000 studentów charakteryzują się względnie niewielkim odsetkiem uczniów i studentów mających ze sobą kontakt na gruncie swojego kierunku nauki (grupy zawodowej lub kierunku studiów). Ponadto, programy

nauczania zawodów i kierunków studiów są stosunkowo zróżnicowane pod względem ich elementów teoretycznych i praktycznych. Dlatego też w przyszłych analizach należy bardziej szczegółowo określić potencjał działalności transgranicznej na rzecz tej grupy docelowej. Działania transgraniczne powinny początkowo mieć przede wszystkim charakter interdyscyplinarny i powinny zostać rozszerzone w taki sposób, aby wszyscy uczniowie zawodu i studenci mogli przynajmniej raz w trakcie nauki zawodu lub studiów uczestniczyć w nich, a w szczególności nabywać lub dalej rozwijać kompetencje interkulturowe. W przypadku takich interakcji interdyscyplinarnych wskazane jest również ułatwienie doświadczeń interkulturowych poprzez wspólne, nieformalne badanie np. dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Euroregionu. W przypadku tych dwóch toków kształcenia, zarówno w zakresie rozszerzania ofert, jak i w zakresie ich stałej kontynuacji wymagane są odpowiednie organizacyjne i koncepcyjne nakłady pracy.

Sektor kształcenia dorosłych z ponad 670 000 mieszkańców dominuje ilościowo w badanej populacji, a także pod względem dużego zróżnicowania zainteresowań. Osoby pracujące dążą do dalszego dokończenia odpowiadającego postępowi technicznemu lub do uzyskania wyższych kwalifikacji. Osoby niepracujące chcą utrzymać swój poziom wiedzy. Seniorzy chcą w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, pozostać zdrowi i aktywni oraz nadażać za digitalizacją i zalewem informacji. W ramach niniejszej analizy nie można było dokonać daleko idącego zróżnicowania wszystkich tych aspektów. W samej tylko grupie osób czynnych zawodowo można by w oparciu o różne filtry wyróżnić bogatą paletę różnych podgrup ze specyficznymi potrzebami w zakresie dokończenia, np. dla nauczycieli, pracowników administracyjnych, kadry kierowniczej w sektorze produkcyjnym, dostawców usług turystycznych. Oferowany jest już szeroki wachlarz szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych kursów dokończających, które należy przeanalizować pod kątem braków. W odniesieniu do możliwości wynikających z działalności transgranicznej wyraźnie widać, że dla dorosłych po obu stronach Euroregionu możliwości te obejmują również rozwój umiejętności interkulturowych, naukę języków obcych oraz poznanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego drugiej strony. W związku z tym obrane kierunki działania mają na celu, poprzez te polsko-niemieckie wydarzenia, poznanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego drugiej strony i są nieformalnie związane z poprawą zrozumienia interkulturowego. Rozszerzenie współpracy i tworzenie sieci podmiotów i kompetentnych organów stanowi kolejny priorytet, który początkowo obejmuje określenie potrzeb i rozwój ofert, ale również ewaluację aktywności. W tym miejscu należy podkreślić, że również działania transgraniczne oparte na aktywnościach adresowanych do wszystkich grup wiekowych jednocześnie ma korzystny wpływ na zakres udziału w nich zainteresowanych osób. Osoby starsze mogą dzięki takiemu zaangażowaniu na przykład przekazać swoje doświadczenia osobom młodszym lub złagodzić niedobór wykwalifikowanych pracowników, a osoby młodsze mogą przybliżyć osobom starszym nowoczesne media i w ten sposób ułatwić im partycypację w życiu społecznym.

Poszczególne rozdziały zawierają sugestie dotyczące wdrażania wymienionych tu możliwych działań. Obie strony mają szerokie możliwości kontynuowania edukacji w rozumieniu uczenia się przez całe życie. Oprócz ofert zorientowanych na zidentyfikowane potrzeby, istnieje szeroka gama możliwości wsparcia, np. poprzez wsparcie finansowe (por. rozdział 4), działania w zakresie dokończania w godzinach pracy, przyznawanie czasu wolnego na dokończanie. W kontekście transgranicznym nadal istnieje duży potencjał dla rozszerzenia działań we wszystkich grupach wiekowych w celu rozwijania kompetencji interdyscyplinarnych, zwłaszcza kompetencji interkulturowych i językowych, oraz podnoszenia świadomości na temat różnorodności kulturowej w Europie. Potwierdzają to liczne, już realizowane z powodzeniem działania, z którymi jak dotąd udało się dotrzeć tylko do niewielkiego odsetka mieszkańców. Aby wykorzystać potencjał i pozyskać odpowiednie grupy wiekowe do uczestnictwa w większym niż dotychczas stopniu, instytucje organizujące takie aktywności muszą uzyskać wielostronne wsparcie. Niezbędny zakres działań został przedstawiony w poszczególnych rozdziałach. Począwszy od tworzenia sieci takich podmiotów, poprzez doskonalenie zawodowe i wymianę doświadczeń nauczycieli, ocenę potrzeb i opracowywanie ofert, aż po ewaluację. Szczegółowo chodzi również na przykład o mentoring dla uczniów szkół ogólnokształcących i uczniów zawodu za granicą, umożliwienie osobom trzecim udziału w imprezach, aby zapewnić im doświadczenia poprzez "spacery edukacyjne", opracowywanie kompletnych pakietów dla interakcji transgranicznych podobnych do ofert "biur podróży" w celu odciążenia instytucji edukacyjnych od tego zadania, wspieranie niniejszej koncepcji dogłębnymi analizami danych lub studiami wykonalności w celu znalezienia skutecznych rozwiązań dla konkretnych obszarów lub opracowania podstawy do ewaluacji. Ostatecznie wdrożenie takich działań może również wiązać się z inwestycjami w materiały dydaktyczne, infrastrukturę budowlaną lub wyposażenie.

W tej fazie tworzenia i rozwoju oferty zalecana byłaby również platforma koordynacyjna polskich i niemieckich instytucji złożona z przedstawicieli wszystkich istotnych poziomów funkcjonowania edukacji; w wyniku pracy takiej sieci powinny powstać konkretne platformy współpracy dla zainteresowanych grup wiekowych. Po tym etapie struktury powinny być zdolne do działania, procedury powinny być przećwiczone, a sukces edukacyjny mierzalny. Zawsze jednak pozostaje problem stałego wysiłku na rzecz utrzymywania kontaktów, zabezpieczania działań pod względem finansowym i kadrowym, który w większości przypadków wykracza poza bieżącą, regularną działalność instytucji edukacyjnych i wymaga odpowiedniego wsparcia. Wychodząc z założenia, że po obu stronach inwestycje w edukację są postrzegane jako zasadnicza podstawa dalszego rozwoju regionu, realizacja wskazanych tu możliwości działania przyczyniłaby się w sposób konkretny, np. do złagodzenia skutków niedoboru wykwalifikowanych kadr, a także stanowiłaby szansę wykorzystania potencjału, jaki stanowi położenie w regionie przygranicznym. Uwzględnienie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Euroregionu miałyby również pozytywny wpływ na poprawę jego wykorzystania.